

การศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานจังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

สารนิพนธ์
ของ
สมบุญ ประสาททอง

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
มกราคม 2551

การศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานจังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

บทคัดย่อ
ของ
สมบูรณ์ ประสาททอง

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
มกราคม 2551

สมบุรณ์ ประสาททอง. (2551). การศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานจังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดประจวบคีรีขันธ์. สาร
นิพนธ์ วท.ม. (การวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม). กรุงเทพฯ:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ : ผู้ช่วย
ศาสตราจารย์ ดร.สุรวุฒิ ปัดไธสง.

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศใน
พื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ที่มีเป้าหมายและวิธีการที่ชัดเจน โดยใช้การวิจัยวางแผนเชิงกล
ยุทธ์เพื่อพร้อมจะนำไปสู่การปฏิบัติได้ การเก็บข้อมูลใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือในการ
เก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคลที่มีลักษณะเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อวิเคราะห์สภาพแวดล้อมการจัดการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศของพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ประชากรที่ศึกษาได้แก่ เจ้าหน้าที่อุทยาน
แห่งชาติแก่งกระจานจำนวน 14 คน นักท่องเที่ยวจำนวน 10 คน ผู้นำและประชาชนในท้องถิ่น
จำนวน 5 คน ผู้ประกอบการในท้องถิ่นจำนวน 5 คน

ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของพื้นที่อุทยานแห่งชาติ
แก่งกระจานตามหลักการวิจัยวางแผนเชิงกลยุทธ์ได้ดังต่อไปนี้

อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานควรมีแนวทางในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่มีการ
อนุรักษ์ธรรมชาติ สะอาดปลอดภัย ให้ความรู้ ชุมชนมีส่วนร่วมพัฒนา และจัดการอย่างมี
ประสิทธิภาพ ซึ่งมีเป้าหมายหลัก 6 ประการได้แก่ 1) มีการจัดการที่ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
ด้านน้ำเสียและขีดความสามารถในการรองรับในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติทุกแห่งของอุทยาน
แห่งชาติแก่งกระจาน 2) จัดระบบสาธารณูปโภคและระบบโครงสร้างพื้นฐานที่สอดคล้องกับแหล่ง
ท่องเที่ยวทางธรรมชาติและนักท่องเที่ยว 3) มีกิจกรรมให้ความรู้ ระบบสื่อความหมายและอุปกรณ์
สื่อสารที่ทันสมัยสอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยวและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว 4) จัด
ฝึกอบรมบุคลากรให้มีความรู้เกี่ยวกับทรัพยากร ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อย่างถูกต้อง
ชัดเจน 5) จัดบุคลากรให้มีคุณสมบัติเหมาะสมกับงานที่ได้รับมอบหมายและมีการประสานงานกัน
อย่างเป็นระบบ 6) กระจายรายได้และให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการ
ท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยมีวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ ตัวชี้วัดและโครงการต่าง ๆ ที่ตอบสนองต่อ
เป้าหมายหลัก ซึ่งสามารถนำมาเขียนเป็นแผนที่ทางกลยุทธ์ที่แสดงการเชื่อมโยงในลักษณะเหตุและ
ผลของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้

เมื่อสามารถบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้แล้ว จึงจัดได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิง
นิเวศที่สมบูรณ์และสอดคล้องต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้

A STUDY FOR GUIDELINES ON ECOTOURISM MANAGEMENT AT KAENG KRACHAN
NATIONAL PARK IN PETCHBURI PROVINCE AND PRACHUABKHIRIKHAN PROVINCE

AN ABSTRACT
BY
SOMBOON PRASATTHONG

Presented in Partial Fulfillment of the Requirement for the
Master of Science degree in Ecotourism Planning and Management
at Srinakarinwirot University
January 2008

Somboon Prasatthong. (2008). *A Study for Guideline on Ecotourism Management at Kaeng krachan National Park in Petchburi Province and Prachuabkhirikhan Province*. Master's Project, M.S. (Ecotourism Planning And Management). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Project Advisor : Assoc. Prof. Surawoot Padthaisong.

Objective of this study is to find a guideline concerning an ecotourism development in Kaeng krachan National Park – with a clarified target and approach through a strategic planning research so that an application can be instantly taken. In-depth interview was selected as instrumentation for the data gathering from key informants in order to analyze such Kaeng krachan Ecotourism Management. Samples consist of 14 Kaeng krachan National Park personnel, 10 tourists, 5 local leaders and people, 5 local enterprisers.

Following is the output of the analysis on said ecotourism management based on strategic planning research:

The Kaeng krachan National Park needs a certain guideline comprising a nature conservation, a sanitation and safety, a community edification, and an efficient management. The 6 main targets recommended are 1) a management minimizing the wastewater impacts but maximizing the natural tourism accommodation potential should be taken; 2) a public utility system and an infrastructure system compatible with each natural attraction and tourist type should be set up; 3) some edifying activities, certain symbol information system, and some advanced communication devices compatible with specific tourist spot and tourist group, are needed; 4) the park personnel need competent training of proper management for the local resources, ecosystem, and environment ; 5) such personnel need appropriate qualifications for each assigned task and need systematic coordination; 6) income decentralization is urgently recommended and the locals should be able to participate the local tourism development planning whose strategic objectives, indicators and projects will respond with said main targets – and can be finally written as a strategic chart displaying a cause-effect of ecotourism development.

Once said objective is achieved, the ecotourism cycle will be deemed completed and compatible with the ideal sustainable tourism development.

การศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานจังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

สารนิพนธ์
ของ
สมบุญ ประสาททอง

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
มกราคม 2551
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร และคณะกรรมการสอบ
ได้พิจารณาสารนิพนธ์เรื่อง การศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ของ สมบูรณ์
ประสาททอง ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรวุฒิ ปัดไธสง)

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

.....
(รองศาสตราจารย์สุภาพร สุกสีเหลือง)

คณะกรรมการสอบ

..... ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรวุฒิ ปัดไธสง)

..... กรรมการสอบสารนิพนธ์
(รองศาสตราจารย์สุภาพร สุกสีเหลือง)

..... กรรมการสอบสารนิพนธ์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์กวี วรกวิน)

อนุมัติให้รับสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญศิริ จีระเดชากุล)

วันที่ มกราคม พ.ศ. 2551

ประกาศคุณูปการ

สารนิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างยิ่ง จากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรวุฒิ ปัดไธสง ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำ รวมทั้งให้แนวคิดและชี้แนะแนวทางในการศึกษาค้นคว้าตลอดเวลาที่ทำกรวิจัย ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่งตลอดมา ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์สุภาพร สุกสีเหลือง ประธานกรรมการบริหารหลักสูตร ดร.มนัส บุญประกอบและผู้ช่วยศาสตราจารย์กวี วรกวิน ที่กรุณาเป็นคณะกรรมการพิจารณาโครงการสารนิพนธ์ และเป็นกรรมการสอบสารนิพนธ์ตลอดจนให้คำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไข อันเป็นประโยชน์ทำให้สารนิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์และมีคุณค่ามากยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่ผู้วิจัยในการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท สาขาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดทำสารนิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ผู้ประกอบการ ผู้นำชุมชนและนักท่องเที่ยวทุกท่านที่กรุณาอนุเคราะห์ข้อมูล

ขอขอบคุณเพื่อนๆ ทุกคนและครอบครัวของผู้วิจัยที่เป็นกำลังใจ ให้คำแนะนำและช่วยเหลือในการทำสารนิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดี

สมบูรณ์ ประสาททอง

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	3
ความสำคัญของการวิจัย.....	3
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	4
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
การพัฒนาที่ยั่งยืน.....	6
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	12
หลักการของ Balanced Scorecard	20
การวางแผนกลยุทธ์.....	28
สภาพพื้นที่ที่ศึกษา.....	36
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	45
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	45
3 วิธีดำเนินการวิจัย	51
การกำหนดสนามวิจัย.....	51
การเข้าสนาม.....	52
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	52
การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	53
4 การนำเสนอผลการวิจัย	55
การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของพื้นที่ศึกษา.....	55
การกำหนดวิสัยทัศน์.....	68
การกำหนดพันธกิจ.....	72
การกำหนดเป้าหมายหลัก.....	73
การกำหนดวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์.....	75

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	83
บทสรุป.....	83
ข้อเสนอแนะ.....	90
บรรณานุกรม.....	91
ภาคผนวก	97
ภาคผนวก ก. แนวคำถามแบบสัมภาษณ์ประกอบการวิจัย.....	98
ภาคผนวก ข. หนังสือขอความอนุเคราะห์เพื่อการวิจัย.....	102
ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์.....	103

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ ในแต่ละมุมมอง.....	24
2 แสดงลำดับค่าร้อยละของข้อมูลจากการสัมภาษณ์.....	56
3 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของพื้นที่.....	58
4 ตาราง SWOT matrix ของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน.....	67
5 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ในแต่ละเป้าหมาย.....	77

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 องค์ประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	8
2 องค์ประกอบหลัก 5 ด้านของการพัฒนาชุมชน.....	11
3 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	14
4 แบบจำลองการวัดผลการปฏิบัติงานตามแนวทาง Balanced Scorecard.....	22
5 แผนที่ทางกลยุทธ์.....	25
6 SWOT matrix.....	27
7 องค์ประกอบสำคัญของกระบวนการบริหารเชิงกลยุทธ์.....	31
8 กระบวนการวางแผนกลยุทธ์.....	33
9 แผนที่แสดงแหล่งท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน.....	43
10 แผนที่กายภาพอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน.....	44
11 แสดงรายละเอียดของตัวโครงการภายใต้เป้าหมาย.....	80
12 แผนที่ทางกลยุทธ์แสดงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในลักษณะเหตุและผล ของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	82
13 Strategy Map สรุปแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน.....	89

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยในปัจจุบัน ทำให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจ โดยกระตุ้นให้เกิดการใช้จ่ายสำหรับการซื้อสินค้า ซื้อของที่ระลึก จ่ายค่าอาหารและที่พักของนักท่องเที่ยว และยังมีบทบาทในการสร้างงานและอาชีพจำนวนมากเนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมบริการ ที่ต้องใช้คนทำหน้าที่ให้บริการ เช่น โรงแรม ภัตตาคาร บริษัทนำเที่ยว นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งที่มาของรายได้ในรูปเงินตราต่างประเทศ ที่มีส่วนช่วยสร้างเสถียรภาพให้กับดุลการชำระเงินของประเทศ เพราะการซื้อบริการของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ถือได้ว่าเป็นการส่งสินค้าออกที่มองไม่เห็นด้วยสายตา เพราะเป็นการซื้อด้วยเงินตราต่างประเทศ และจากข้อมูลของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พบว่าในปี พ.ศ. 2546 มีจำนวนนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าประเทศถึง 10 ล้านคน สร้างรายได้จำนวน 309.3 แสนล้านบาท (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2546: 3) ซึ่งเป็นรายได้เข้าประเทศมากเป็นอันดับสองรองจากการส่งออกคอมพิวเตอร์และอิเล็กทรอนิกส์ ด้วยเหตุนี้รัฐบาลไทยจึงใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายขององค์การการท่องเที่ยวโลกที่สนับสนุนให้ประเทศที่กำลังพัฒนา ใช้ประโยชน์จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเพิ่มรายได้ให้กับประเทศ เพราะอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไม่มีขีดจำกัดในเรื่องการผลิต และไม่ต้องพึ่งพาสภาพดินฟ้าอากาศในการทำผลผลิตเหมือนอุตสาหกรรมเกษตร ที่ให้ผลผลิตตามสภาพดินฟ้าอากาศ ซึ่งผลผลิตไม่แน่นอน และอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไม่มีขีดจำกัดในการจำหน่าย เพราะนับวันประชากรโลกมีแต่จะเพิ่มจำนวนขึ้น ในขณะที่การคมนาคมขนส่งมีการพัฒนาก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้สามารถขนส่งผู้โดยสารได้จำนวนมาก สะดวกรวดเร็วขึ้น ทำให้การเดินทางขยายออกไปเป็นวงกว้าง เหมือนคำกล่าวขององค์การสหประชาชาติที่ประกาศว่า “การเดินทางท่องเที่ยวเป็นสิทธิมนุษยชนอย่างหนึ่งที่รัฐพึงสนับสนุน”

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นบทบาทใหม่ของกระแสการท่องเที่ยวในทุกวันนี้ที่กำลังได้รับความนิยม สืบเนื่องจากกระแสความต้องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนความต้องการของตลาดการท่องเที่ยวในด้านการศึกษาเรียนรู้ และต้องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) นั้นเป็นรูปแบบของการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ประการ คือ 1) ด้านพื้นที่ ซึ่งจะเกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติ แหล่งประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม 2) ด้านบริหารจัดการ จะต้องไม่ทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว 3) ด้านกิจกรรม จะเอื้อต่อการเรียนรู้สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ และ 4) ด้านการมีส่วนร่วม โดยชุมชนท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์ ซึ่งโดยส่วนใหญ่ การส่งเสริมการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติจะเอื้ออำนวยและสนับสนุนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว

เชิงอนุรักษ์หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้เป็นอย่างดี เนื่องจากสภาพพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติมีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายและมีขนาดพื้นที่กว้างใหญ่ประกอบด้วยมีชุมชนท้องถิ่นอาศัยอยู่ภายในและรอบๆ บริเวณอุทยานแห่งชาติและดำเนินชีวิตโดยพึ่งพาทรัพยากรในพื้นที่ นอกจากนี้ยังพบแหล่งท่องเที่ยวจำนวนมากในอุทยานแห่งชาติที่มีศักยภาพในการพัฒนาเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ปัจจุบันประเทศไทยมีอุทยานแห่งชาติจำนวน 145 แห่ง โดยอุทยานแห่งชาติที่มีพื้นที่มากที่สุดคือ อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน มีพื้นที่ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดเพชรบุรีและประจวบคีรีขันธ์ และจากการศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบุรีพบว่าอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ได้รับการประเมินว่ามีศักยภาพมากเป็นอันดับแรก (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2545: 4-37) และได้รับการเลือกเป็นพื้นที่หลักที่มีศักยภาพสูงควรได้รับการส่งเสริมการท่องเที่ยวในด้านศักยภาพของตลาดการท่องเที่ยวประเภทแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและอุทยานป่าเขา (ศรัณยา วรากุลวิทย์. 2546: 339) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีสภาพเป็นป่าดิบที่อุดมสมบูรณ์และมีความหลากหลายทางชีวภาพสูงมากแห่งหนึ่ง จึงควรมีการจัดการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความยั่งยืน เพราะการเติบโตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวตั้งอยู่บนฐานของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ ซึ่งจากการสำรวจและจัดทำฐานข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวทั่วประเทศในปี พ.ศ. 2543 พบว่ามีแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมถึง 1,699 แห่ง จากทั้งหมด 2,879 แห่ง โดยมีสาเหตุหลักมาจากกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมนอกแหล่งท่องเที่ยว (วัลยา โอพารัตน์มณี; และ อารัญญ บุญชัย. 2546: 9) มีการใช้ทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวอย่างฟุ่มเฟือย ขาดจิตสำนึกและระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ตลอดจนขาดการวางแผนพัฒนาด้านการท่องเที่ยวที่เป็นระบบ จนส่งผลให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศประสบปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งประเทศของเรายังมีแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวอยู่จำนวนมากและแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นมีความเปราะบาง ควรนำการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มาประยุกต์ใช้กับแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2542: 12)

สำหรับแนวโน้มการขยายตัวของตลาดท่องเที่ยว จากสถิตินักท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานปี พ.ศ. 2547 มีจำนวนทั้งสิ้น 130,066 คน ปี พ.ศ. 2548 ตั้งแต่เดือนมกราคม ถึง เดือนกรกฎาคมมีนักท่องเที่ยวจำนวน 97,112 คน เพิ่มขึ้นร้อยละ 70 ใน 6 เดือนแรก แสดงถึงแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยวซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นแหล่งรายได้หลัก สร้างรายได้ในรูปเงินตราต่างประเทศ โดยมีเป้าหมายในการเพิ่มจำนวนและรายได้จากนักท่องเที่ยว ซึ่งการใช้ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพสามารถทำให้มีทรัพยากรใช้ต่อไปในระยะยาว หากได้รับการวางแผนการจัดการที่ดีและเหมาะสม เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และรูปแบบของการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาในปัจจุบันนี้คือรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่เน้นการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นการ

ท่องเที่ยวที่มีการแทรกการเรียนรู้ เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศ ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นการนำศักยภาพจากทุนทางธรรมชาติและทุนทางสังคมของท้องถิ่นที่มีอยู่เดิมมาพัฒนาและจัดการเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

สำหรับแนวคิดในการวางแผนที่ได้รับความนิยมและนำมาใช้ในการจัดการองค์กรให้ประสบความสำเร็จคือ แนวคิดการวางแผนเชิงกลยุทธ์ ซึ่งการวางแผนกลยุทธ์เป็นกระบวนการพัฒนาแผนบนฐานของโอกาสและอุปสรรคจากการประเมินสภาวะแวดล้อมภายนอกและจุดแข็งจุดอ่อนจากการประเมินสภาวะแวดล้อมภายในองค์กร เป็นการวางแผนที่มีการเชื่อมโยงองค์ประกอบในด้านต่าง ๆ ให้มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยนำหลักการของ **Balanced Scorecard** มาใช้เป็นส่วนประกอบเพื่อช่วยทำให้องค์กรเกิดความสอดคล้อง เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการวางแผนกลยุทธ์ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบันเพื่อบรรลุสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าควรมีการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อรองรับการขยายตัวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้พัฒนาไปในทิศทางที่ก่อให้เกิดความยั่งยืน ผู้วิจัยจึงสนใจทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน โดยมีการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สอดคล้องตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ที่ยึดหลักการพัฒนายั่งยืนและหลักวิชาการ โดยมีสัดส่วนที่เหมาะสมของการพัฒนา การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างมีศักยภาพและยั่งยืนต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาหาแนวทางเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรีและประจวบคีรีขันธ์ ที่มีเป้าหมายและวิธีการที่ชัดเจน เพื่อพร้อมจะนำไปสู่การปฏิบัติได้

ความสำคัญของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดความสำคัญไว้ดังนี้

1. ทำให้ทราบถึงแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเหมาะสมกับพื้นที่และเกิดความยั่งยืนในอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน
2. ทำให้ทราบถึงความคิดเห็นในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของบุคคลฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้องในระดับบริหารด้านการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน

3. เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา นำข้อมูลที่ได้เป็นส่วนประกอบในการส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

1. ประชากร

ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ บุคคลที่มีลักษณะเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) ที่สามารถบอกรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์ (Saturate information) เช่น เจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่าและพนักงานอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ผู้ประกอบการธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ผู้นำชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และนักท่องเที่ยว

2. พื้นที่ศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีองค์ประกอบของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และสมควรมีการจัดการและวางแผนกลยุทธ์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามหลักการและความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ซึ่งผู้วิจัยเรียกพื้นที่ศึกษาว่า สนามวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

ในการวิจัยครั้งนี้ มีศัพท์ที่เห็นควรนำมาให้คำจำกัดความเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ซึ่งมีดังต่อไปนี้

การวางแผนกลยุทธ์ (Strategic Planning) หมายถึง กระบวนการที่ให้ความสำคัญกับการมองไปสู่อนาคต ภายใต้การพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อระดมทรัพยากรมาใช้และการพิจารณาถึงทางเลือกต่าง ๆ อย่างรอบคอบและชัดเจนว่าจะสามารถพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวไปในทิศทางที่ยั่งยืนได้ โดยเริ่มจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม และนำมาสร้างเป็นวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์หลัก ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ แผนงานและโครงการ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การเดินทางเข้าไปในพื้นที่ท่องเที่ยวใด ๆ อย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน หมายถึง รูปแบบของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมลดทอนความสามารถในการตอบสนองความต้องการของตนเอง

สนามวิจัย หมายถึง พื้นที่ที่ผู้วิจัยทำการศึกษา ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้พื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรีเป็นพื้นที่ที่ทำงานวิจัย

อุทยานแห่งชาติ หมายถึง พื้นที่ซึ่งรัฐบาลเห็นว่ามีความสำคัญและมีสภาพธรรมชาติเป็นที่น่าสนใจสมควรสงวนไว้เป็นพิเศษเพื่อรักษาสภาพแวดล้อมธรรมชาติให้คงสภาพเดิมถาวรตลอดไป เพื่อประโยชน์ในการท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ และเพื่อการศึกษาหาความรู้ตามหลักสากล ซึ่งมีอุทยานแห่งชาติทั้งทางบกและทางทะเล

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) หมายถึง บุคคลที่ถูกเลือกเพื่อเป็นผู้ให้ข้อมูลในการทำวิจัยครั้งนี้ ซึ่งเป็นผู้ที่มีข้อมูลมากมายให้ศึกษาในระดับลึก

การสื่อความหมาย คือ การให้ความรู้ การศึกษา ความเพลิดเพลินกับผู้มาเยือนพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ที่ปรารถนาจะได้ทราบเรื่องราวของทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของพื้นที่ที่ไปเยือน เพื่อกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกอยากอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งสามารถสื่อด้วยนิทรรศการแสดงภาพที่มีคำอธิบายประกอบภายในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ป้ายสื่อความหมาย ป้ายข้อมูล แผ่นพับเส้นทางศึกษาธรรมชาติ มัคคุเทศก์นำชมแหล่งท่องเที่ยว เพื่อประโยชน์ในการแนะนำสถานที่ และเป็นสิ่งกระตุ้นเตือนให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและผลการวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย โดยมีเนื้อหาสาระดังนี้

1. การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development)
2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)
3. หลักการของ Balanced scorecard
4. การวางแผนกลยุทธ์ (Strategic planning)
5. สภาพพื้นที่ที่ศึกษา
6. กรอบแนวคิดในการวิจัย
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเริ่มเข้ามามีบทบาทในกระแสการพัฒนาของสังคมโลกนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 เมื่อองค์การสหประชาชาติได้จัดให้มีการประชุมสุดยอดว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและมนุษย์ (Human Environment) ณ กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน ผลจากการประชุมดังกล่าวทำให้ทั่วโลกหันมาให้ความสนใจเรื่องสิ่งแวดล้อมกันอย่างกว้างขวาง ต่อมาในปี พ.ศ. 2530 สหประชาชาติได้จัดตั้งสมัชชาโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development: WCED หรือที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า Brundtland Commission) เพื่อทำการศึกษาในเรื่องการสร้างสมดุลระหว่างสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ที่เรียกร้องให้ชาวโลกเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตที่ฟุ่มเฟือยและเปลี่ยนวิถีทางในการพัฒนาใหม่ ในลักษณะที่ปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อมและสอดคล้องกับข้อจำกัดของธรรมชาติมากยิ่งขึ้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2535 สหประชาชาติได้จัดประชุมสุดยอดว่าด้วยสิ่งแวดล้อม (Earth Summit) ที่กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ซึ่งในการประชุมครั้งนี้ได้เกิดแผนปฏิบัติการ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 (Agenda 21) และมีการกล่าวถึงปัญหาที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมโดยมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอยู่สองประการ คือ 1) การท่องเที่ยวได้รับการยอมรับว่าเป็นเครื่องมือที่ดีในการเป็นแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนสำหรับชุมชนโดยเฉพาะที่มีปัญหาสิ่งแวดล้อม 2) การจัดการด้านการท่องเที่ยวของแต่ละประเทศควรมีแนวทางที่ชัดเจน และสอดคล้องกับที่กล่าวไว้ในแผนปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 ทั้งนี้ได้มีการให้ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) โดย WCED ดังนี้

การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง รูปแบบของการพัฒนาที่ตอบสนองต่อความต้องการของคน ในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนในรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดทอนความสามารถใน การที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง (WCED. 1987: 4) ซึ่งสามารถกำหนดหลักการพื้นฐาน ของความสามารถยั่งยืน (Sustainability) ได้ 5 ประการ ซึ่งประกอบไปด้วย

- 1) แนวคิดการวางแผนและสร้างกลยุทธ์แบบเอกภาพ
- 2) ความสำคัญของการรักษากระบวนการระบบนิเวศที่จำเป็นอย่างยิ่ง
- 3) ความจำเป็นที่จะต้องปกป้องมรดกของมนุษย์และความหลากหลายทางชีวภาพ
- 4) ต้องพัฒนาในวิธีที่จะสามารถอนุรักษ์ผลผลิตต่าง ๆ ให้ยั่งยืนถึงรุ่นต่อไป
- 5) ต้องทำให้เกิดดุลยภาพที่ดีขึ้นกว่าเดิม ในด้านความยุติธรรมและโอกาสระหว่าง ทุกชาติในโลก

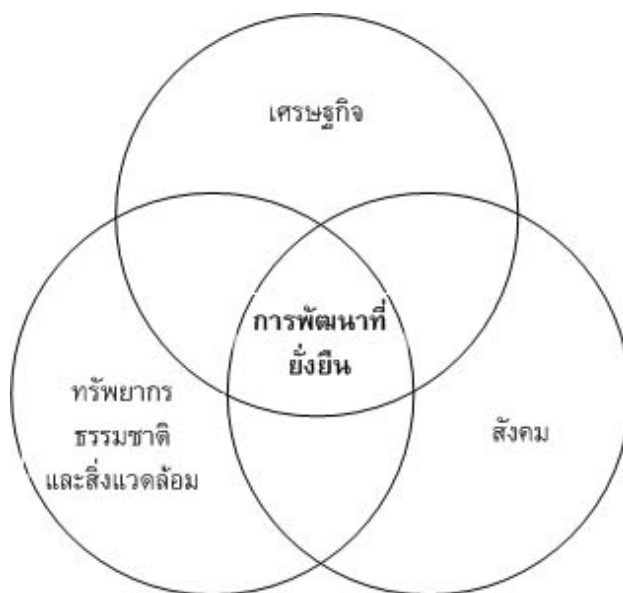
การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาที่อยู่ภายใต้ขีดจำกัดทางนิเวศ (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. 2540: 92) และเป็นการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุก ๆ ด้านอย่างสมดุล บน พื้นฐานของทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย ด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุก กลุ่ม ด้วยความเอื้ออาทร เคารพซึ่งกันและกัน เพื่อความสามารถในการพึ่งตนเอง และมีคุณภาพ ชีวิตที่ดีอย่างเท่าเทียม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2546: 5)

ดังนั้น การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ต่อเมื่อการพัฒนานี้ตั้งอยู่บนหลักการของนิเวศวิทยาสังคม และให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล มีการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่าง มีคุณภาพและยั่งยืน ในการวิเคราะห์เรื่องความยั่งยืนจะต้องมอง 4 มิติด้วยกัน คือ สิ่งแวดล้อม การ พัฒนา ประชากร และทรัพยากร ซึ่งในอดีตแผนการพัฒนาประเทศ ก่อให้เกิดการพึ่งพาระบบ เศรษฐกิจของประเทศตะวันตก เมื่อเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 ส่งผลให้เกิดปัญหาใน ระบบการเงินของประเทศ เกิดการว่างงานและอาชญากรรมต่าง ๆ ในทุกระดับสังคม แต่สถานะทาง สังคมเริ่มดีขึ้นจากแนวคิดทฤษฎีเศรษฐกิจแบบพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่กระตุ้น ให้เกิดแนวคิด “ความยั่งยืน” ซึ่งอยู่บนฐานของเศรษฐกิจแบบพอเพียงแทนระบบทุนนิยมที่มุ่งการ แข่งขันทางการค้าอย่างเสรี ดังนั้น “ความยั่งยืน” หรือ “sustainability” จึงกลายเป็นเป้าหมายหลักที่ สำคัญในการพัฒนาและการจัดการทางสิ่งแวดล้อม และในรายงานที่สำคัญ ๆ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โลก ได้มีการสรุปเป็นเสียงเดียวกันว่า (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. 2540: 90) ขณะนี้เรากำลังเดินอยู่ บนหนทางของการพัฒนาที่ปราศจากความยั่งยืน ซึ่งจะนำเราไปสู่ความหายนะทางนิเวศอย่างน่า กลัว ทางรอดของมนุษยชาติมีทางเดียวคือ ต้องนำหลักการ “ความยั่งยืน” หรือ “sustainability” เข้า มาเป็นเป้าหมายสำคัญในการพัฒนา การจัดการทางสิ่งแวดล้อมและการร่วมมือระดับนานาชาติ

1.1 กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

แนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ. 2546: 5 – 6) เป็นกระบวนการที่มีปฏิสัมพันธ์ในลักษณะพลวัตระหว่าง

องค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน (ภาพประกอบ 1) คือ มิติด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสรุปได้ดังนี้

ภาพประกอบ 1 องค์ประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืน

ที่มา: Daniel D. Chiras. (1998). *Environmental Science: A Systems Approach to Sustainable Development*. p. 10.

มิติด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องมุ่งเน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนและยาวนาน บนพื้นฐานของการสงวนรักษาทุนทางธรรมชาติไว้ใช้ประโยชน์สำหรับคนรุ่นปัจจุบันและรุ่นอนาคต ทั้งนี้ จำเป็นต้องปรับปรุงโครงสร้างการผลิต การบริโภคและการพัฒนาเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้น ควรเป็นไปในทางสร้างสรรค์ โดยไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม

มิติด้านสังคม การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องสามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ได้อย่างต่อเนื่อง โดยคำนึงถึงความเป็นธรรมทางสังคมและกลุ่มชนระดับต่าง ๆ เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายที่สำคัญ คือ การรักษาคุณภาพชีวิตของประชากรให้มีระดับสูงขึ้นอย่างยาวนาน

มิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญลำดับสูงกับคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ โดยเน้นเรื่องความยั่งยืนของการทำงานและประสิทธิภาพของระบบนิเวศ เพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนทางระบบนิเวศในระยะยาว เพื่อส่งมอบทุนทางธรรมชาติ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ และทุนที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ ปัจจัยการผลิตและสินค้าต่าง ๆ ให้คนรุ่นอนาคตได้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน หมายถึง การใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปริมาณที่ระบบนิเวศสามารถฟื้นตัวกลับสู่สภาพเดิมได้ และการปล่อยมลพิษที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรทั้งออกสู่สิ่งแวดล้อม จะต้องอยู่ในระดับที่ระบบนิเวศสามารถดูดซับและทำลายมลพิษนั้นได้ด้วย เพื่อคงความ

อุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ และคุณภาพของสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เป็นฐานการผลิตของระบบเศรษฐกิจ และการดำรงชีวิตของมนุษย์ได้อย่างต่อเนื่องตลอดไป

การพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ คือ การพัฒนาภายใต้กระบวนการการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ซึ่งหมายถึงต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาจาก “การพัฒนาจากนโยบายเบื้องบน” (Top-down) มาเป็น “การพัฒนาจากฐานราก” (Bottom-up) โดยกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางไปสู่การวางแผนส่วนภูมิภาค ซึ่งต้องอาศัยแนวคิดและกระบวนการผลักดันการพัฒนาจากฐานรากนั่นเอง (อภิชัย พันธเสน. 2539: 316-319) กระแสแนวคิดนี้เกิดจากการพัฒนาแบบรวมศูนย์ (Growth Pole) โดยมีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล พร้อมทั้งคุ้มครองระบบนิเวศให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน ซึ่งในสถานการณ์ปัจจุบัน รัฐบาลได้ใช้นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ โดยใช้กลยุทธ์การพัฒนาให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ มีการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของสินค้าและบริการ และการพัฒนาบุคลากรเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจท่องเที่ยวและสร้างรายได้ให้กับประเทศอย่างต่อเนื่อง

ในขณะที่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีการเติบโตขึ้นได้ส่งผลกับสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวมีความเสื่อมโทรม เนื่องจากการจัดการท่องเที่ยวโดยทั่วไปมักสวนทางกันระหว่างการพัฒนากับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคม ดังนั้นการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาการท่องเที่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรจึงควรให้ความสำคัญกับคำว่า “การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน” เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการใช้ทรัพยากรในระยะยาว สืบต่อถึงคนรุ่นต่อ ๆ ไป

1.2 การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable tourism development)

การท่องเที่ยวได้รับการกล่าวขานว่าเป็นอุตสาหกรรมที่ก่อผลเสียต่อสภาพแวดล้อมทั้งของแหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรม และชุมชน จึงเป็นเหตุให้มีการจัดประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาแบบยั่งยืนขึ้น ณ เมืองแวนคูเวอร์ประเทศแคนาดา หรือที่เรียกกันว่า GLOBE '90 Conference ซึ่งการประชุมในครั้งนี้ได้ให้ความสำคัญกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่จะเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable tourism development) จากผลการประชุมในครั้งนี้ได้ให้คำจำกัดความของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนไว้ดังนี้

การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable tourism development) หมายถึง การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้ที่เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน ในขณะเดียวกันก็ปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลัง จึงมีความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียภาพพร้อมกับรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และระบบนิเวศได้ด้วย (GLOBE '90. 1990)

ตามทฤษฎีของ GLOBE '90 (1990: 2) การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนมีเป้าหมายโดยรวม ดังนี้

- 1) เพื่อสร้างจิตสำนึกและความเข้าใจว่า การท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ
- 2) เพื่อสร้างดุลยภาพในการพัฒนา
- 3) เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่น
- 4) เพื่อให้ประสบการณ์ที่มีคุณภาพแก่นักท่องเที่ยว
- 5) เพื่อรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม อันเป็นสิ่งที่ทั้ง 4 วัตถุประสงค์ข้างต้นต้องพึ่งพาอย่างยิ่ง

การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเป็นแนวคิดที่ประกอบด้วยหลายมิติ (Multi-dimensional concept) ซึ่ง Tourism Canada (1990: 3) ได้กล่าวว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable tourism development) คือ การท่องเที่ยวที่มีการจัดการทรัพยากรทั้งหมด ในลักษณะที่สามารถตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียภาพ ในขณะเดียวกันก็สามารถรักษาความสมบูรณ์ทางวัฒนธรรม กระบวนการที่จำเป็นเชิงนิเวศวิทยา ความหลากหลายทางชีวภาพ และระบบสนับสนุนชีวิต (Life supporting system)

องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization (WTO). 1997: 253 – 255) ได้กล่าวถึงหลักการสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนี้

หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

- 1) มีการดำเนินการจัดการภายใต้ขีดความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ (Carrying capacity) ในการทดแทนฟื้นฟู ให้สามารถผลิตและให้บริการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ตลอดไป โดยไม่ลดถอยหรือเสื่อมโทรมลง ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน (Local participation) และความต้องการของชุมชน (Local needs)
- 2) มีการกระจายประโยชน์อย่างเป็นธรรมสู่ท้องถิ่น (Equity)
- 3) ให้ประสบการณ์นั้นหนาแน่นการที่มีคุณค่าแก่นักท่องเที่ยว (Quality of experience)
- 4) ให้ผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่ทรัพยากร และวิถีชีวิต (Education and understanding)
- 5) เน้นการออกแบบที่กลมกลืนกับสถาปัตยกรรมท้องถิ่น และใช้วัสดุในท้องถิ่น (Local architecture and local material)
- 6) เน้นการผสมผสานการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนสู่แผนพัฒนาระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับประเทศ (Integration of sustainable tourism to local, regional and national plans)

7) เน้นข้อมูลพื้นฐานเพื่อเป็นฐานการตัดสินใจ และการติดตามตรวจสอบ (Information and Monitoring)

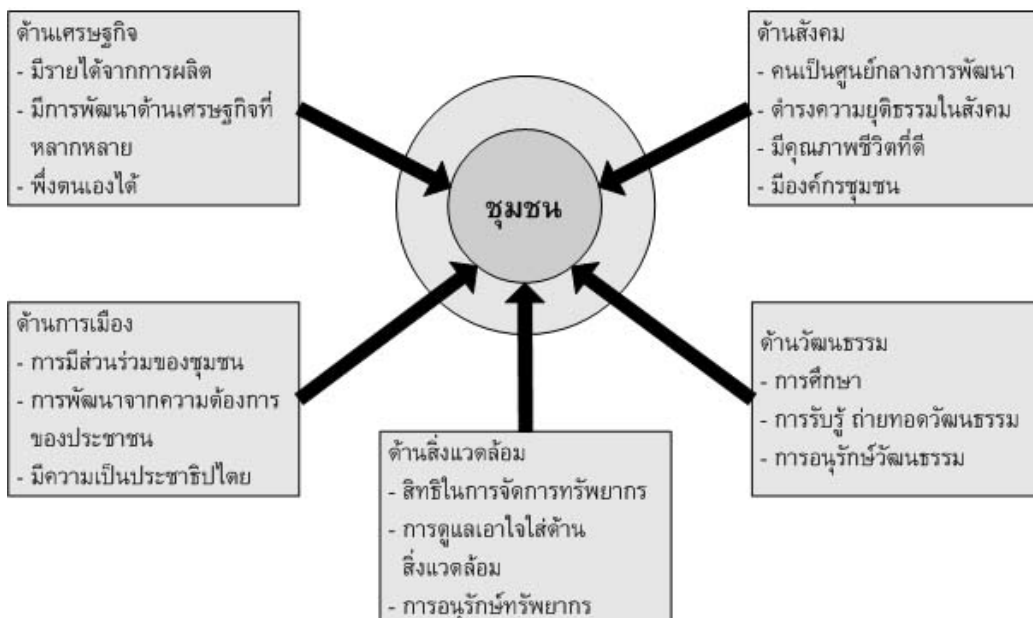
จากแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนจนนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ สามารถสรุปได้ว่า การพัฒนานั้นต้องเริ่มต้นจากชุมชนท้องถิ่นภายใต้มิติต่าง ๆ (ภาพประกอบ 2) ดังนี้ (พจนา สวนศรี. 2546: 20 - 22)

1) มิติด้านสิ่งแวดล้อม กิจกรรมนี้ควรก่อให้เกิดการเรียนรู้ และร่วมมือกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งจำกัดให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด

2) มิติด้านการเมือง กิจกรรมนี้ควรเป็นส่วนหนึ่งของการรณรงค์การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับล่าง โดยการสร้างกระบวนการวางแผน และการตัดสินใจในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน

3) มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม กิจกรรมนี้ควรสร้างสรรค์การแลกเปลี่ยน (เมือง- ชนบท) เพื่อเพิ่มความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งการรู้เท่าทันต่อวัฒนธรรมแบบเมืองที่เติบโตอย่างไร้รากฐาน

4) มิติด้านเศรษฐกิจ กิจกรรมนี้ควรนำไปสู่การกระจายรายได้และผลกำไรที่เกิดจากการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นกับชุมชนอย่างแท้จริง ดังนั้นประชาชนในพื้นที่จะเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาและควบคุมการเติบโตของการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเอง โดยไม่เกิดความขัดแย้งกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ภาพประกอบ 2 องค์ประกอบหลัก 5 ด้านของการพัฒนาชุมชน
ที่มา: พจนา สวนศรี. (2546). *คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. หน้า 20.

ภายใต้มิติต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นและหลักการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนจะเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องกับการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในด้านการให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติควบคู่กันไปตลอดจนการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาคุณภาพของประชาชนท้องถิ่น ที่อาศัยอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวและบริเวณข้างเคียง คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือ Ecotourism ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือที่ใช้ทับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Ecotourism นั้นมาจากการผสมคำว่า Ecology ที่แปลว่า นิเวศวิทยา กับคำว่า Tourism ที่แปลว่า การท่องเที่ยว ซึ่งในอดีตการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้จัดทำแผนพัฒนาและอนุรักษ์การท่องเที่ยวขึ้นและได้จัดตั้งคณะทำงานเพื่อศึกษาเรื่อง Ecotourism และคณะได้มีมติใช้คำจำกัดความ Ecotourism ว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยต้องการจะสื่อความหมายว่า เป็นรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งต่อมาสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วท.) (2542: 2-50) ได้รับมอบหมายจาก ททท.ให้ทำการศึกษาเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ และขอให้ราชบัณฑิตยสถานกำหนดความหมายคำว่า Ecotourism ซึ่งได้อนุมัติให้ใช้คำว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน และได้มีผู้กำหนดความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นมากมาย ดังนี้

เซบาลอส-ลาสคูเรน (Ceballos-Lascurain. 1988) แห่งสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ (International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources: IUCN) ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นบุคคลแรกที่กำหนดความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น

สมาคมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (The Ecotourism Society) ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งธรรมชาติ เพื่อเข้าใจในวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ธรรมชาติด้านสิ่งแวดล้อม ด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในเอกลักษณ์ของระบบนิเวศ และเพิ่มโอกาสทางการผลิตในระบบเศรษฐกิจที่ส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อประโยชน์ของคนในท้องถิ่น (Wood; et al. 1991: 75)

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2539: 31) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวชมธรรมชาติที่ครอบคลุมถึงเนื้อหาสาระด้านการศึกษา การเข้าใจธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และมีการจัดการเพื่อรักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืน ทั้งนี้ คำว่าธรรมชาติสิ่งแวดล้อมยังครอบคลุมถึงชนบทชนบทนิยมประเพณีท้องถิ่นด้วย ส่วนคำว่ารักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืนนั้น หมายถึง การบันลือประโยชน์ต่างๆ กลับสู่ชุมชนท้องถิ่นและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น มีความสอดคล้องกับองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน มีการให้การศึกษาและมีการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ

2.1 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544: 2-4) ได้กำหนดองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ 4 ประการ ดังนี้ (ภาพประกอบ 3)

1) องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity or authentic or endemic or unique) ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Ecosystem) ในพื้นที่นั้น ๆ ดังนั้น องค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature-based tourism)

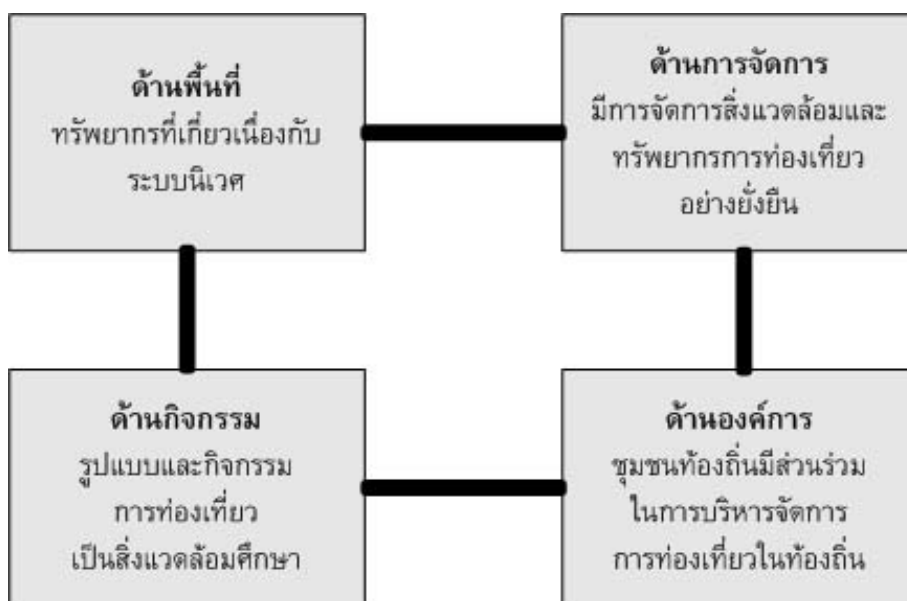
2) องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ (Responsible travel) โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืน ครอบคลุมไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainably managed tourism) เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ (Responsible travel) ที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม

3) องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental education-based tourism)

4) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น (Involvement of local community or people participation) ที่มีส่วนร่วมในการคิด การวางแผน ปฏิบัติตามแผน ได้รับผลประโยชน์ ติดตามตรวจสอบ ตลอดจนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว อันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น ทั้งการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทน เพื่อนำกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย และในที่สุดแล้วท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี่เริ่มต้นจากระดับรากหญ้า (Grass Root) จนถึงการ

ปกครองส่วนท้องถิ่น และอาจรวมไปถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (Community participation-based tourism)

ทั้งนี้ หากการท่องเที่ยวใดมีองค์ประกอบที่สมบูรณ์ตามลักษณะดังกล่าวแล้ว จัดได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ หากขาดข้อหนึ่งข้อใดไปความสมบูรณ์จะลดน้อยลงจนอาจกลายเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นไป

ภาพประกอบ 3 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2544). แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ. หน้า 2.

จากความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นมีความแตกต่างไปจากการท่องเที่ยวแบบดั้งเดิม (Conventional tourism) กล่าวคือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีขอบเขตในการพิจารณาที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์เป็นหลัก ดังนั้นจึงสามารถสรุปวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ 4 ประการ (ยูดี นิรันดร์ตระกูล. 2538: 53 - 55) คือ

- 1) เพื่อพัฒนาจิตสำนึก (Awareness) และความเข้าใจ (Understanding) ของนักท่องเที่ยวในการทำคุณประโยชน์แก่สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ
- 2) เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ที่มีคุณภาพหรือคุณค่าสูงให้แก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนแหล่งท่องเที่ยว
- 3) เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนที่แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่
- 4) เพื่อดูแลรักษาและคงไว้ซึ่งคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว

นอกจากวัตถุประสงค์หลักๆ ดังที่ระบุข้างต้นแล้ว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังมุ่งเน้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่น่าสนใจของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม (Indigenous attraction) ที่ปรากฏในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เพื่อเปิดโอกาสให้มีการศึกษาเรียนรู้และสร้างความพึงพอใจเกี่ยวกับความหลากหลายและวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนเหล่านั้นด้วย

2.2 วิวัฒนาการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สามารถแบ่งได้เป็น 3 ยุคดังนี้
(ณรงค์เดช นวลมีชื่อ. 2540: 59)

1. ยุคเริ่มต้นแนวคิด (พ.ศ. 2519) เป็นยุคเริ่มต้นของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทย โดยในยุคนี้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้มีการนำเสนอเรื่อง Ecotourism ในแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติแผนแรกของไทย ซึ่งผลการพัฒนาได้พิจารณามิติด้านเศรษฐศาสตร์เป็นหลัก และระบุว่าเรื่องของคนท้องถิ่นไม่ได้มีการพิจารณาส่งเสริมให้เกิดขึ้นอย่างจริงจัง เป็นช่วงเริ่มต้นของรูปแบบการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมเพิ่มขึ้น โดยให้ความสำคัญกับการศึกษาหาความรู้ พร้อมกับความสนุกสนานเพลิดเพลินในการเดินทางท่องเที่ยว ส่วนกลุ่มนักท่องเที่ยวนั้นยังเป็นเพียงกลุ่มเล็กๆ ที่มีความสนใจเฉพาะเรื่องเช่น กลุ่มดำน้ำชมปะการัง กลุ่มดูนก เดินป่า เป็นต้น

2. ยุคกลางของการพัฒนา Ecotourism (พ.ศ. 2525 - 2535) ในยุคนี้เป็นช่วงของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ประสบผลสำเร็จอย่างสูงในเชิงเศรษฐกิจและในด้านพัฒนาการ มีนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นทุกปี ส่งผลให้รายได้ อัตราการจ้างงานและภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้องขยายตัวอย่างต่อเนื่อง และรัฐบาลได้มีการประกาศให้ปี พ.ศ. 2530 เป็นปีส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย ส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องคิดเป็นอัตราเฉลี่ย 13.20% ต่อปี (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2545: 9) และในปี 2530 - 2535 รายได้จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวสูงเป็นอันดับ 1 เมื่อเปรียบเทียบกับสินค้าส่งออกประเภทอื่น ในขณะเดียวกันได้มีรายงานถึงผลกระทบด้านลบอันเกิดกับสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งกระจายในพื้นที่ท่องเที่ยวหลักทั่วประเทศ ส่งผลให้อัตราการเติบโตของจำนวนนักท่องเที่ยวเริ่มชะลอตัวลง จึงได้มีความพยายามเสนอแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ส่งผลให้แนวคิดเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับการพิจารณาอย่างจริงจัง

3. ยุคบูรณาการ Ecotourism (พ.ศ. 2536 - ปัจจุบัน) ภาครัฐและเอกชนมีความต้องการที่จะร่วมมือในการบูรณาการ Ecotourism ให้เกิดขึ้น โดยมีการดำเนินงานดังนี้

ในปี พ.ศ. 2538 - 2539 ผลักดันให้เกิดนโยบายและแนวทางต่างๆ เช่นการพัฒนาบุคลากร การพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยว การจัดบริการนำเที่ยว เป็นต้น

ในปี พ.ศ. 2539 - 2540 มีการพัฒนาสู่นโยบายการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แห่งชาติ (National Ecotourism Policy)

ในปี พ.ศ. 2541 มีการกำหนดนโยบายและแนวทางหลักในการดำเนินงานขององค์กรส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมอย่างชัดเจนและต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

ในการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล การประชุมครั้งนี้มุ่งเน้นความสนใจในประเด็นการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม และสรุปบทเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมา เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน จากการประชุมดังกล่าวทำให้เกิดแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเกิดจากกระแสการเรียกร้องหลัก 3 ประการ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2544: 1) ดังนี้

1) กระแสความต้องการของชาวโลกให้เกิดจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว เป็นกระแสดังกล่าวของประชาชนทั่วโลกให้เกิดการสร้างจิตสำนึกในแง่ของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่นจนถึงขอบข่ายกว้างขวางไปทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์ระบบนิเวศเพื่อคงความหลากหลายทางชีวภาพเอาไว้

2) กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยว เป็นกระแสดังกล่าวที่มีมากขึ้นในหมู่นักท่องเที่ยวที่ต้องการได้รับความรู้ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวมากกว่าความสนุกสนานเพลิดเพลินเพียงอย่างเดียว

3) กระแสความต้องการของชุมชนท้องถิ่นให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นกระแสดังกล่าวของชุมชนท้องถิ่นที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเป็นหลักประกันให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง ชุมชนท้องถิ่นยอมรับในผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่จะได้รับ และเพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่เหมาะสม

จากกระแสหลักทั้ง 3 กระแสดังกล่าว ส่งผลให้เกิดความตื่นตัวในการพัฒนาการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ขึ้น เพื่อมาทดแทนหรือแข่งขันกับการท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม (Conventional Tourism) โดยมีการประยุกต์รูปแบบการท่องเที่ยวที่จะนำไปสู่กระแสหลักทั้ง 3 หลายรูปแบบ ซึ่งรูปแบบของการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมมากที่สุด คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ซึ่งได้รับการส่งเสริมให้เป็นองค์ประกอบหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืน (WCED. 1987) และยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือหรือมาตรการในการส่งเสริมเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพ (Boo. 1990, Kusler. 1991) กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2541: 2-4) ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ มีการจัดการสิ่งแวดล้อมและมีการให้การศึกษาแก่ผู้มาท่องเที่ยว มีการจัดการลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจเป็นสำคัญ

ลักษณะเฉพาะประการหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การมุ่งเน้นในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติเพื่อประสานการท่องเที่ยวกับความพอใจในการเรียนรู้และสัมผัสกับระบบนิเวศ (Eco-system) ซึ่งลักษณะเฉพาะนี้ทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ใช้การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

และในทำนองเดียวกันการท่องเที่ยวธรรมชาติไม่ใช่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งหมด โดยต้องขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการจัดการการท่องเที่ยว นั้น ๆ ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ จึงมีบางส่วนจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ หรือแหล่งท่องเที่ยวหนึ่ง ๆ อาจมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวแบบอื่นๆ ได้ จึงมีสิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจเพิ่มเติมดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แตกต่างจากการท่องเที่ยวแบบปกติหรือแบบประเพณีนิยม ซึ่งมุ่งเน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก และเน้นการส่งเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไม่ใช่สิ่งตรงข้ามกับการท่องเที่ยวแบบคณะใหญ่ เพราะไม่ได้ถูกจำกัดที่ขนาดของการท่องเที่ยว แต่จำกัดที่รูปแบบกิจกรรมและขนาดที่เหมาะสมกับพื้นที่ เพราะนักท่องเที่ยวกลุ่มเล็กๆ ก็สามารถทำลายสิ่งแวดล้อมได้เช่นเดียวกัน

3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไม่จำเป็นต้องราคาถูก มีการจัดการที่ง่ายเพียงแต่มีการจัดการที่ดี มีการรักษาสีเขียวอย่างมีประสิทธิภาพ ให้ประโยชน์ที่เหมาะสมตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวได้ทุกกลุ่ม ทุกระดับ และสามารถมีรายได้สูงได้เช่นกัน

4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องมีการประสานความเข้าใจกันอย่างเหมาะสมตลอดกาล เพราะเน้นความสำคัญของการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึกมากกว่าการให้ความพึงพอใจอย่างไม่มีขอบเขตของนักท่องเที่ยว

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Conservation tourism) ที่หมายถึง รูปแบบของการท่องเที่ยวเพื่อรักษาสีเขียว เป็นการจัดการการท่องเที่ยวที่รักษาคุณภาพทั้งการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural-based tourism) และการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (Cultural-based tourism) อันจะนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable tourism) ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสุนทรียภาพ โดยใช้ทรัพยากรอันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาด สามารถรักษาเอกลักษณ์ความเป็นธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้นานที่สุด เกิดผลกระทบน้อยที่สุด และใช้ประโยชน์ได้ตลอดกาลยาวนานที่สุด (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2544: 4)

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้แบ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2545:35) ดังนี้

1) กิจกรรมเชิงนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ กิจกรรมการเดินป่า การศึกษาธรรมชาติ การส่องสัตว์ ดูนก การเที่ยวน้ำตก การพายเรือ การดำน้ำดูปะการัง การตั้งแคมป์ การล่องแพ เรือยาง การขี่ม้า ขี่ช้าง

2) กิจกรรมกึ่งนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ กิจกรรมถ่ายรูป บันทึกรูปภาพและเสียง การปีนเขา การศึกษาท้องฟ้า การขี่จักรยาน การตกปลา

จากกิจกรรมต่างๆ ที่กล่าวมา ส่วนใหญ่แล้วนักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับธรรมชาติ ได้รับความสนุกเพลิดเพลิน และขนาดของกลุ่มกิจกรรมมักจะเป็นกลุ่มไม่ใหญ่มาก ซึ่งบางกิจกรรม

จะต้องมีการพักค้างแรม ทำให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์จากคนในท้องถิ่น การล่องแพ หรือเรือยาง ทำให้นักท่องเที่ยวได้ใช้จ่ายเป็นค่าบริการเช่าอุปกรณ์จากผู้ประกอบการ ซึ่งทำให้เกิดการหมุนเวียนของระบบเศรษฐกิจ ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับประโยชน์ และมีความรู้สึกอยากดูแลรักษาทรัพยากรในท้องถิ่นของตน การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นนับว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญขององค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.3 การมีส่วนร่วม

จากการประชุมเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน ณ นครริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อปี พ.ศ. 2535 ตามระเบียบวาระที่ 21 (Agenda 21) มีการเรียกร้องให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน โดยการพัฒนาต่างๆ ที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและให้ความสำคัญกับประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคม ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) ที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการพัฒนาแบบองค์รวมที่ยึดคนเป็นศูนย์กลาง มีนโยบายที่เปิดกว้างทางความคิดให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น

องค์การสหประชาชาติ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า เป็นกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับจุดประสงค์ทางสังคมและการจัดสรรทรัพยากร และเป็นการกระทำโดยสมัครใจต่อกิจกรรมและโครงการ (พจนานุกรม. 2545: 177) การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจในระดับต่างๆ ทางการจัดการบริหารและทางการเมืองเพื่อกำหนดความต้องการในชุมชนของตน (Wertheim. 1981: 3 – 5) และยูนิเซฟ (The United Nations Children's Fund: UNICEF) เสริมว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความต้องการของตน การจัดอันดับความสำคัญของการเข้าร่วมในการพัฒนา และได้รับประโยชน์จากการพัฒนานั้น โดยเน้นการให้อำนาจการตัดสินใจแก่ประชาชนในชนบท (WHO/UNICEF. 1978: 11) การให้โอกาสประชาชน เป็นฝ่ายตัดสินใจกำหนดความต้องการของตนเอง เป็นการเสริมพลังอำนาจให้ประชาชนระดมขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากร การตัดสินใจและควบคุมกิจกรรมต่างๆ มากกว่าที่จะเป็นฝ่ายตั้งรับจากการพัฒนาเพียงฝ่ายเดียว (Lundy. 1999: 125) และการเปลี่ยนแปลงกลไกในการพัฒนาจากการพัฒนาโดยรัฐมาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลัก จึงหมายถึง การคืนอำนาจ (Empowerment) ในการกำหนดการพัฒนาให้แก่ประชาชน อย่างน้อยที่สุดประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการริเริ่มวางแผน และดำเนินการในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่ การพัฒนา และการกำหนดอนาคตของเขา (สายทิพย์ สุกติพันธ์. 2534: 92)

ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงหมายถึง กระบวนการของการพัฒนา ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกระทำกิจกรรมในกระบวนการพัฒนาในลักษณะต่าง ๆ ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล โดยโครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชน

การมีส่วนร่วมเกิดจากแนวความคิดสำคัญ 3 ประการ คือ

1) ความสนใจ และความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจห่วงกังวลส่วนบุคคล ซึ่งบังเอิญพ้องกันกลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนรวม

2) ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกัน ที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้น ผลักดันให้มุ่งไปสู่การรวมกลุ่ม วางแผนและลงมือกระทำร่วมกัน

3) การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่ม หรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนี้จะต้องรุนแรงมากพอที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มกระทำที่ตอบสนองความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น ๆ

ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ดังนี้ (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. 2527: 183)

1) ความศรัทธาต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ

2) ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือ มีเกียรติยศ หรือตำแหน่งที่ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจที่จะมีส่วนร่วม ทั้ง ๆ ที่ยังมีศรัทธาหรือมีความเต็มใจอย่างเต็มเปี่ยมที่จะกระทำ

3) อำนาจบังคับที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ประชาชนถูกบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่างๆ

และการมีส่วนร่วมยังประกอบด้วยเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมของประชาชนอีก 3 ประการ ได้แก่

1) ประชาชนมีอิสรภาพในการเข้ามามีส่วนร่วม (Freedom to participation)

2) ประชาชนต้องมีความสามารถที่จะมีส่วนร่วม (Ability to participation)

3) ประชาชนมีความเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม (Willingness to participation)

ในการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมนั้นพบว่า มีบุคคล 4 ฝ่ายที่มีส่วนสำคัญในการมีส่วนร่วมในโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบไปด้วย ประชาชนในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ และบุคคลภายนอก (Cohen; & Uphoff.1977: 17-18) การมีส่วนร่วมจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความต้องการขั้นพื้นฐาน เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ ดังนั้นตัวแปรด้านประชากร ด้านสังคม เศรษฐกิจ และทฤษฎีที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ล้วนแต่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรทั้งสิ้น และการท่องเที่ยวสามารถเป็นส่วนสนับสนุนการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้และมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์ ปกป้องและฟื้นฟูระบบนิเวศ ซึ่งการท่องเที่ยวนั้นควรอยู่บนพื้นฐานของแบบแผนที่ยั่งยืน

อุทยานแห่งชาติจัดว่าเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงามเป็นแหล่งศึกษาวิจัย และอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานได้รับการจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่หลัก ในด้านศักยภาพของตลาดการท่องเที่ยวประเภทแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและอุทยานป่าเขา (ศรัญญา วรากุลวิทย์. 2546: 339) ซึ่งมีทรัพยากรทางการ

ท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น และมีความหลากหลายทางชีวภาพ ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวมีศักยภาพสูงเหมาะสมที่จะนำมาพัฒนา และวางแผนจัดการเพื่อสนองตอบความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มุ่งแสวงหาความเพลิดเพลินและการเรียนรู้ ตลอดจนการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อธรรมชาติในรูปแบบที่เรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งนับวันกระแสดังกล่าวมีความต้องการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีแนวโน้มสูงขึ้นและเพื่อให้การท่องเที่ยวดังกล่าวก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ในขณะที่เดียวกันก็ช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในลักษณะที่ยั่งยืน จึงเป็นเหตุผลและความจำเป็นที่จะต้องมีการวิจัยเพื่อกำหนดแผนกลยุทธ์การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติขึ้น

แนวคิดการกำหนดแผนกลยุทธ์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติ นั้น เป็นการจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อรองรับการขยายตัวของการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น โดยเป็นการกระทำที่มุ่งตอบสนองความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม โดยให้มีผลกระทบต่อธรรมชาติน้อยที่สุด ตลอดจนส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการมีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น เพื่อประสานประโยชน์ให้เกิดการบริโภคทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเกิดความยั่งยืน โดยกระบวนการวิเคราะห์วางแผนอย่างมีหลักการเพื่อให้เกิดการพัฒนาในทิศทางที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ การกำหนดแนวทางที่มีประสิทธิภาพคือ การวางแผนเชิงกลยุทธ์ จึงได้มีการนำหลักการในการบริหารชนิดหนึ่งที่เป็นส่วนผสมให้เกิดความสำเร็จอย่างมากในองค์กรธุรกิจมาปรับใช้กับด้านการวางแผนจัดการท่องเที่ยวซึ่งคือ หลักการของ Balanced Scorecard

3. หลักการของ Balanced Scorecard

แนวคิด Balanced Scorecard เป็นแนวคิดที่เริ่มเป็นที่รู้จักและใช้กันอย่างแพร่หลายตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 1990 ทำให้หลักการและแนวคิดของ Balanced Scorecard มีการพัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง โดย Kaplan และ Norton ได้นำเสนอแนวคิดนี้เป็นครั้งแรกใน Harvard Business Review เป็นการนำเสนอแนวคิดที่ช่วยในการประเมินผลองค์กร และนำเสนอข้อมูลให้ผู้บริหาร โดยอาศัยมุมมองอื่นมากกว่ามุมมองด้านการเงิน เนื่องจากในปี 1987 ตลาดหุ้นของอเมริกาประสบปัญหา และพบว่าองค์กรส่วนใหญ่ในอเมริกานิยมใช้แต่ตัวชี้วัดทางการเงินเป็นหลัก ทั้งสองจึงได้เสนอแนวคิดในเรื่องการประเมินผลองค์กร โดยจะพิจารณาตัวชี้วัดในสี่มุมมอง แทนที่จะพิจารณาเฉพาะในด้านของการเงินอย่างเดียว ซึ่งประกอบไปด้วย มุมมองด้านการเงิน ด้านลูกค้า ด้านกระบวนการภายในและด้านการเรียนรู้และพัฒนา จากจุดนั้น แนวคิดทางด้าน Balanced Scorecard เป็นที่นิยมและใช้กันอย่างแพร่หลายในองค์กรต่าง ๆ ทั่วโลก จนกระทั่งปี 1996 ทั้งสองได้เขียนหนังสือ Balanced Scorecard ขึ้นมา โดยมุ่งเน้นการใช้ Balanced Scorecard เป็นเครื่องมือในการสื่อสารกลยุทธ์ และทำให้เกิดความสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั่วทั้งบริษัท หลักการของแนวคิดนี้มี

การพัฒนาต่อเนื่องจนในปี 2000 ทั้งสองได้ร่วมกันเขียนหนังสืออีกเล่มชื่อ The Strategy-Focused Organization โดยเสนอว่า Balanced Scorecard เป็นเครื่องมือในการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติและเป็นเครื่องมือในการบริหารที่ช่วยทำให้องค์กรมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับกลยุทธ์มากขึ้น ในปัจจุบันมีหลายองค์กรปรับใช้ Balanced Scorecard เป็นระบบในการบริหารและจัดการองค์กร

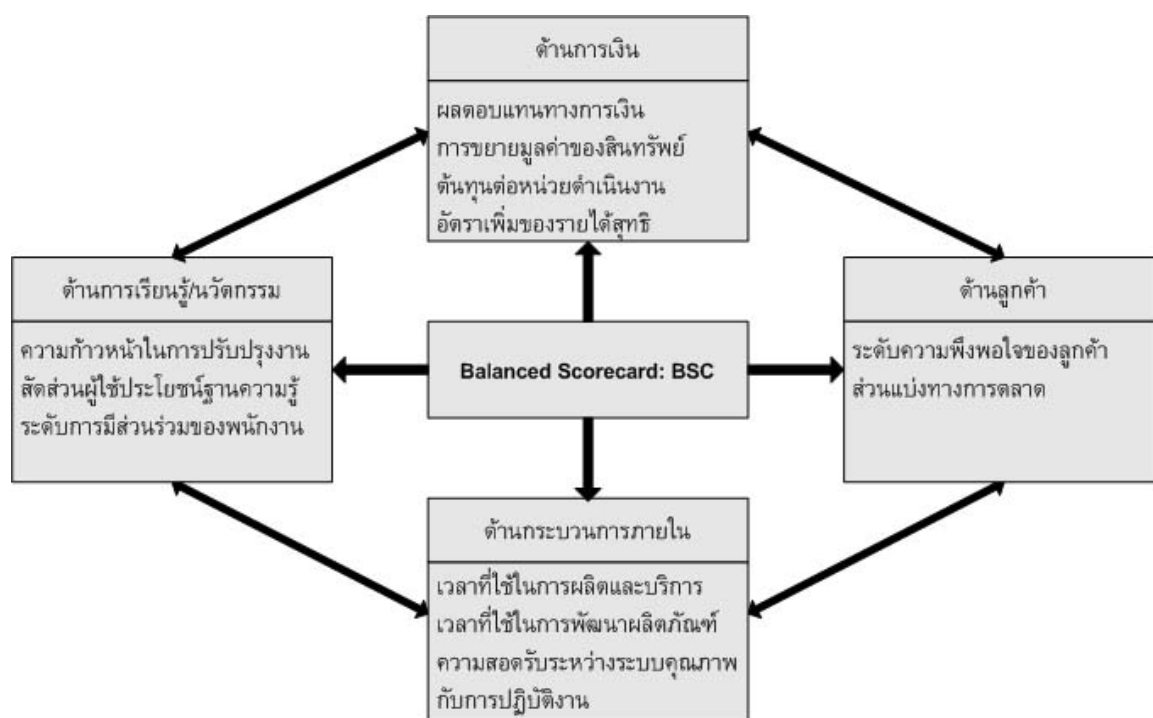
3.1 ความหมายของ Balanced Scorecard

Balanced Scorecard เป็นระบบหรือกระบวนการในการบริหารชนิดหนึ่งที่อาศัยการกำหนดตัวชี้วัด เป็นเครื่องมือทางด้านการจัดการที่ช่วยในการนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ (Strategic Implementation) โดยอาศัยการวัดหรือประเมิน (Measurement) ที่จะช่วยทำให้องค์กรเกิดความสอดคล้อง เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมุ่งเน้นในสิ่งที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กร (Alignment and focused)

3.2 แนวคิดพื้นฐานของ Balanced Scorecard

จากลักษณะพื้นฐานของ Balanced Scorecard (ฟลุ เดชะรินทร์. 2546: 25) จะเห็นได้ว่า Balanced Scorecard ประกอบด้วยมุมมอง 4 มุมมอง (ภาพประกอบ 4) ได้แก่

1. มุมมองด้านการเงิน (Financial perspective)
2. มุมมองด้านลูกค้า (Customer perspective)
3. มุมมองด้านกระบวนการภายใน (Internal process perspective)
4. มุมมองด้านการเรียนรู้และการพัฒนา (Learning and growth perspective)

ภาพประกอบ 4 แบบจำลองการวัดผลการปฏิบัติงานตามแนวทาง Balanced Scorecard
ที่มา: สุพจน์ ทรายแก้ว. (2545). การจัดการภาครัฐแนวใหม่. หน้า 150.

โดยภายใต้มุมมองแต่ละมุมมองจะประกอบด้วยช่อง 4 ช่องได้แก่

1. วัตถุประสงค์ (Objective) ที่สำคัญของแต่ละมุมมอง หมายถึง สิ่งที่ต้องการมุ่งหวังในด้านต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น (พสุ เดชะรินทร์. 2547: 21)

- มุมมองด้านการเงิน ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของรายได้ การลดลงของต้นทุน เป็นต้น

- มุมมองด้านลูกค้า ได้แก่ การรักษาลูกค้าเดิม ส่วนแบ่งการตลาดที่เพิ่มขึ้น การนำเสนอสินค้าที่มีคุณภาพ เป็นต้น

- มุมมองด้านกระบวนการภายใน ได้แก่ การดำเนินงานที่รวดเร็ว กระบวนการผลิตที่มีคุณภาพ กระบวนการบริหารที่มีประสิทธิภาพ เป็นต้น

- มุมมองด้านการเรียนรู้และพัฒนา ได้แก่ การพัฒนาทักษะของพนักงาน วัฒนธรรมองค์กรที่เปิดโอกาสให้พนักงานได้แสดงความสามารถ การมีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ดี เป็นต้น

2. ตัวชี้วัด (Measures หรือ Key Performance Indicators) ซึ่งได้แก่ ตัวชี้วัดของวัตถุประสงค์ในแต่ละด้าน ที่เป็นเครื่องมือในการบอกว่าองค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ในแต่ละด้านหรือไม่ ตัวอย่างเช่น (พสุ เดชะรินทร์. 2547: 22)

- มุมมองด้านการเงิน ตัวชี้วัดที่นิยมใช้ ได้แก่ รายได้ที่เพิ่มขึ้นเทียบกับปีที่ผ่านมา

- มุมมองด้านลูกค้า ตัวชี้วัดที่นิยมใช้ ได้แก่ จำนวนลูกค้าทั้งหมดหรือจำนวนลูกค้าที่หายไป

- มุมมองด้านกระบวนการภายใน ตัวชี้วัดที่นิยมใช้ ได้แก่ ตัวจำนวนของเสียที่เกิดขึ้นจากการผลิต หรือ ร้อยละของสินค้าที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพ

- มุมมองด้านการเรียนรู้และพัฒนา ตัวชี้วัดที่นิยมใช้ ได้แก่ จำนวนชั่วโมงในการอบรมต่อคนต่อปี หรือ ระดับความสามารถของพนักงานที่เพิ่มขึ้น

3. เป้าหมาย (Target) ได้แก่ เป้าหมายที่องค์กรต้องการจะบรรลุของตัวชี้วัดแต่ละประการ

4. ความคิดริเริ่ม หรือสิ่งที่จะทำ (Initiatives) เพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดขึ้น โดยในขั้นนี้ยังไม่ใช่แผนปฏิบัติการที่จะทำ เป็นเพียงแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมเบื้องต้นที่ต้องทำเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ต้องการและแต่ละมุมมองมักเรียงจาก การเงิน ลูกค้า กระบวนการภายใน และการเรียนรู้

โดยทั่วไปแล้ว BSC มักจะประกอบไปด้วยมุมมอง 4 มุมมองแต่ในทางปฏิบัติจริง ๆ แล้ว การจัดทำ BSC ไม่จำเป็นต้องเป็นไปตามแนวคิดข้างต้น เนื่องจากในแต่ละองค์กรมีการดำเนินงานที่ต่างกัน เช่น องค์กรที่ไม่ได้แสวงหากำไร จะไม่เริ่มต้นด้วยมุมมองด้านการเงิน แต่สามารถเริ่มต้นด้วยมุมมองด้านลูกค้าได้ โดยมุมมองด้านลูกค้านี้จะช่วยให้องค์กรบรรลุภารกิจของ

องค์กร หรือในองค์กรบางแห่งที่ดำเนินงานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมก็สามารถเพิ่มมุมมองทางด้านสิ่งแวดล้อมได้ (พสุ เดชะรินทร์. 2547: 37) ในด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นมีการกำหนดมุมมองตามองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังนี้

มุมมองทางด้านพื้นที่ ซึ่งหมายถึงการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ

มุมมองด้านการจัดการหมายถึง การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ มีการจัดการที่ยั่งยืน การจัดการสิ่งแวดล้อม และมีการพัฒนาอย่างมีขอบเขต

มุมมองด้านกิจกรรมและกระบวนการหมายถึง การท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ ให้การศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว

มุมมองด้านการมีส่วนร่วมหมายถึง การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น ในการคิด วางแผน ปฏิบัติตามแผน ได้รับประโยชน์ ติดตามตรวจสอบ ตลอดจนบำรุงรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว

ตาราง 1 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ในแต่ละมุมมอง

มุมมอง	วัตถุประสงค์	ตัวชี้วัด(KPI)	เป้าหมาย	แผนงาน โครงการ
ด้านพื้นที่				
ด้านการจัดการ				
ด้านกิจกรรม				
ด้านการมีส่วนร่วม				

ที่มา: ดัดแปลงจาก พสุ เดชะรินทร์. (2547). *เส้นทางจากกลยุทธ์สู่การปฏิบัติด้วย Balanced Scorecard และ Key Performance Indicators*. หน้า 23.

3.3 กระบวนการในการพัฒนา Balanced Scorecard (BSC)

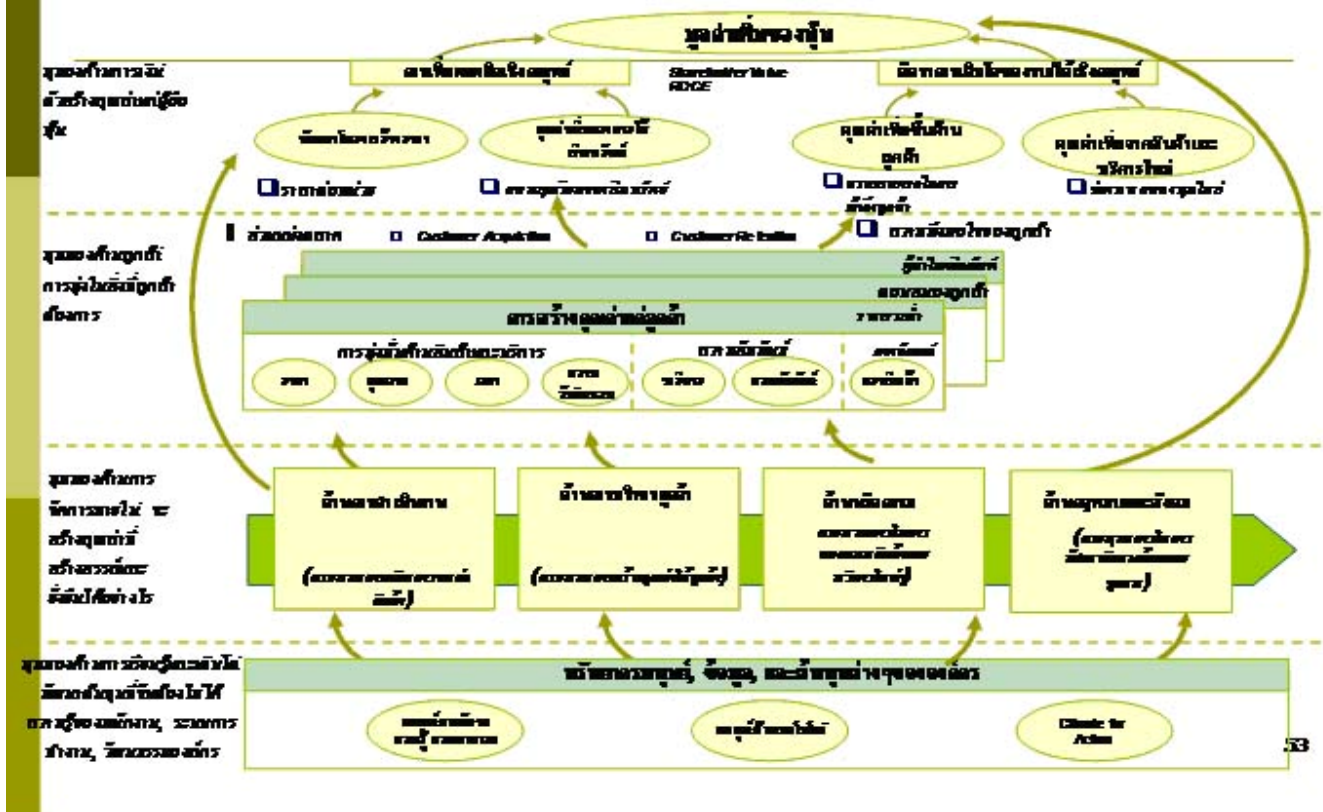
กระบวนการในการพัฒนา BSC ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ได้แก่ (พสุ เดชะรินทร์. 2547: 89)

1. การวิเคราะห์ทางกลยุทธ์ ซึ่งได้แก่ การทำ SWOT Analysis เพื่อให้ได้ทิศทางและกลยุทธ์ขององค์กรที่ชัดเจน
2. กำหนดวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ขององค์กรโดยกำหนดเป็นกลยุทธ์หลัก ที่สำคัญขององค์กร
3. วิเคราะห์และกำหนดมุมมองขององค์กร โดยมุมมองแต่ละมุมมองควรมีความสัมพันธ์กันอย่างไร

4. จัดทำแผนที่ทางกลยุทธ์ระดับองค์กร โดยกำหนดวัตถุประสงค์ที่สำคัญภายใต้แต่ละมุมมอง และพิจารณาว่าจะสามารถดำเนินงานให้บรรลุวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ขององค์กรได้ต้องบรรลุวัตถุประสงค์ในด้านใดบ้าง

แผนที่ทางกลยุทธ์ (Strategy Map) จะแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ในเชิงเหตุและผลของวัตถุประสงค์ต่างๆ ภายใต้มุมมองของ BSC โดยมีความสอดคล้องและสนับสนุนต่อวิสัยทัศน์และกลยุทธ์หลักของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ซึ่งในภาพประกอบ 5 จะแสดงการเชื่อมโยงกลยุทธ์ขององค์กรทางธุรกิจโดยใช้แผนที่ทางกลยุทธ์ (Strategy Map)

การเชื่อมโยงกลยุทธ์องค์กร โดยใช้แผนที่ทางกลยุทธ์ในรูปแบบของ Balanced Scorecard

ภาพประกอบ 5 แผนที่ทางกลยุทธ์

ที่มา: สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วิทยาลัยเทคนิคนครนายก. (2549). แผนที่ทางกลยุทธ์. (ออนไลน์)

5. กลุ่มผู้บริหารระดับสูงต้องมีการประชุมร่วมกันเพื่อยืนยันและเห็นชอบในแผนที่ทางกลยุทธ์ที่สร้างขึ้น

6. ต้องกำหนดรายละเอียดภายใต้วัตถุประสงค์แต่ละประการ สามารถแยกเป็นประเด็นได้ดังนี้

6.1 การจัดทำตัวชี้วัด

6.2 การกำหนดเป้าหมาย โดยอาศัยข้อมูลในปัจจุบัน

6.3 การจัดทำแผนงาน โครงการ และกิจกรรมที่จะต้องทำเพื่อช่วยให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดขึ้น

3.4 กระบวนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก (SWOT Analysis)

การวิเคราะห์ SWOT เป็นวิธีการหรือเครื่องมือการวางแผนกลยุทธ์ที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในกิจการพัฒนาชุมชน ใช้กับการวางแผนธุรกิจ รวมถึงใช้เป็นเครื่องมือปรับปรุงการทำงานเป็นทีม (นันทิยา หุตานวัตร; และ ณรงค์ หุตานวัตร. 2542: 3)

SWOT เป็นคำย่อมาจาก คำว่า Strength, Weaknesses, Opportunities, and Threats

Strengths คือ จุดแข็ง หมายถึง ความสามารถและสถานการณ์ภายในองค์กรที่เป็นบวก และองค์กรนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์

Weaknesses คือ จุดอ่อน หมายถึง สถานการณ์ภายในองค์กรที่เป็นลบและด้อยความสามารถ ซึ่งองค์กรไม่สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ได้

Opportunities คือ โอกาส หมายถึง ปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่เอื้ออำนวยให้การทำงานขององค์กรบรรลุวัตถุประสงค์

Threats คือ อุปสรรค หมายถึง ปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่ขัดขวางการทำงานขององค์กรไม่ให้เกิดบรรลุวัตถุประสงค์

การกำหนดกรอบการวิเคราะห์ SWOT นั้นขึ้นอยู่กับลักษณะธุรกิจและธรรมชาติขององค์กร ในการวิจัยครั้งนี้การวิเคราะห์ SWOT จะวิเคราะห์ภายใต้มุมมองทั้ง 4 ด้านตามลักษณะของ Balanced Scorecard โดยมีการปรับรูปแบบมุมมองตามองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้แก่ มุมมองด้านพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรมและกระบวนการ และด้านการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นองค์ประกอบในการวางแผนกลยุทธ์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ภาพประกอบ 6)

แบบวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของพื้นที่ศึกษา (SWOT Analysis)

ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก	จุดเด่น (S) 1.ด้านพื้นที่ 2.ด้านการจัดการ 3.ด้านกิจกรรมและกระบวนการ 4.ด้านการมีส่วนร่วม	จุดด้อย (W) 1.ด้านพื้นที่ 2.ด้านการจัดการ 3.ด้านกิจกรรมและกระบวนการ 4.ด้านการมีส่วนร่วม
โอกาส (O) 1.ด้านพื้นที่ 2.ด้านการจัดการ 3.ด้านกิจกรรมและกระบวนการ 4.ด้านการมีส่วนร่วม	SO	WO
อุปสรรค (T) 1.ด้านพื้นที่ 2.ด้านการจัดการ 3.ด้านกิจกรรมและกระบวนการ 4.ด้านการมีส่วนร่วม	ST	WT

กลยุทธ์ SO = กลยุทธ์ฉกฉวยโอกาสโดยใช้จุดเด่นขององค์กร
 WO = จากโอกาสที่มีอยู่สามารถแก้ไขจุดด้อยได้ไหม
 ST = สามารถนำจุดเด่นไปเผชิญหรือหลีกเลี่ยงอุปสรรคได้หรือไม่
 WT = สามารถจัดการจุดอ่อนและหลีกเลี่ยงอุปสรรคได้หรือไม่

ภาพประกอบ 6 SWOT Matrix

ที่มา: ดัดแปลงจาก อัจฉรา จันทร์ฉาย. (2546). *คู่มือการวางแผนกลยุทธ์และการจัดทำ BSC*. หน้า 114.

จากภาพประกอบ 6 สามารถแบ่งกลยุทธ์ของ SWOT ได้ 4 ประเภท ดังนี้

1. กลยุทธ์เพิ่มศักยภาพ (Strategy to increase potential)-s+o หมายถึง การใช้ประโยชน์จากจุดแข็งที่มีอยู่ และสภาพโอกาสที่เอื้ออำนวย โดยใช้จุดเด่นขององค์กรเพิ่มศักยภาพในการทำงานของหน่วยงานจนเกิดเป็นปริมาณและคุณภาพงานที่สูงที่สุด

2. กลยุทธ์สร้างภูมิคุ้มกัน (Strategy to build security)-s+t หมายถึง การใช้ประโยชน์จากจุดแข็งที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด เพื่อบรรลุมลกระทบจากสภาพแวดล้อมที่เป็นอุปสรรคต่อการทำงานให้ลดน้อยลง

3. กลยุทธ์เร่งพัฒนา (Strategy to accelerate development)-w+o หมายถึง การใช้ประโยชน์จากสภาพโอกาสและสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการทำงาน เป็นปัจจัยผลักดันจากภายนอกให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจุดอ่อนภายในหน่วยงานที่รอคอยการแก้ไขอยู่

4. กลยุทธ์แก้วิกฤติ (Strategy to solve the crisis)-w+t หมายถึง การใช้ประโยชน์จากสภาพโอกาสที่เลวร้าย และจุดอ่อนของหน่วยงาน แสวงหาแนวทางใหม่ ๆ และปรับระบบการทำงานให้ต่างจากเดิม เพื่อหาทางอยู่รอดให้ได้ภายใต้สภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวย

จากข้อมูลข้างต้น หลังจากใช้เครื่องมือการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของแหล่งท่องเที่ยวโดยใช้หลักการของ SWOT Analysis และ Balanced Scorecard แล้ว สามารถนำไปสู่ขั้นตอนต่อไปของการกำหนดแผนกลยุทธ์ทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ยั่งยืนได้

4. การวางแผนกลยุทธ์ (Strategic Planning)

การจัดการท่องเที่ยวที่เป็นกระบวนการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้น ได้จัดการโดยยึดหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือ Ecotourism ที่มองถึงระบบความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม การที่จะทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวยั่งยืนต้องใช้การพัฒนาแบบท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นแนวทางของการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ ถ้าจะให้การพัฒนาประสบความสำเร็จ เบื้องต้นควรต้องมีการวางแผนและกำหนดแนวทาง การจัดการวางแผนที่มีประสิทธิภาพ คือ ใช้การวางแผนเชิงกลยุทธ์ ซึ่งมีหลักการที่ทำให้แผนนั้นสามารถที่จะวางแผนได้ปฏิบัติได้และสามารถประเมินได้

การวางแผนเป็นกระบวนการสำคัญในการบริหารองค์การ ซึ่งวิธีการวางแผนได้ถูกพัฒนาปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบการบริหารงานมาโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคของการบริหารที่ให้ความสำคัญกับคุณภาพขององค์การในขณะที่สภาวะแวดล้อมที่มีผลกระทบกับการดำเนินงานขององค์การเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ดังนั้นจึงทำให้การวางแผนกลยุทธ์มีบทบาทที่สำคัญในการบริหารยุคมุ่งเน้นคุณภาพยิ่งขึ้น ซึ่งการวางแผนกลยุทธ์นี้เป็นกระบวนการพัฒนาแผนระยะยาวขององค์การบนรากฐานของโอกาสและอุปสรรคจากการประเมินสภาวะแวดล้อมภายนอก จุดแข็งและจุดอ่อนขององค์การจากการประเมินสภาวะแวดล้อมภายในองค์การ (บุญเลิศ เ็นคงคา; และคนอื่น ๆ. 2546: 27) เพื่อตอบคำถามที่สำคัญ 4 คำถาม (พวงรัตน์ เกษรแพทย์. 2544: 5) คือ 1) เราเป็นใคร 2) เรามาจากไหน 3) เรากำลังไปไหน และ 4) เราต้องการไปไหน ทั้งนี้เพื่อสร้างทิศทางและอนาคตที่เหมาะสมขององค์การอย่างยั่งยืนในระยะยาว โดยการวางแผนกลยุทธ์มีลักษณะที่สำคัญ 3 ประการ (ธงชัย สันติวงษ์. 2532: 11) คือ 1) เกี่ยวข้องโดยตรงกับการพิจารณาถึงจุดมุ่งหมายรวมขององค์การ (Overall organization purpose) 2) เป็นการวางแผนที่มุ่งถึง

อนาคต (Future orientation) และ 3) มีการพิจารณาถึงปัจจัยในสภาพแวดล้อม (Environmental forces) เป็นสำคัญ

แนวคิดที่ว่าด้วยการวางแผนกลยุทธ์นั้น มีสิ่งที่ต้องคำนึงถึงสิ่งแรกคือ การตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ (Strategic decision) ซึ่งการตัดสินใจในทางธุรกิจสามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภท คือ (สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์. 2544: 2)

1. การตัดสินใจเชิงเทคนิคหรือเชิงปฏิบัติการ หมายถึง การตัดสินใจที่เกี่ยวกับธุรกิจในประเด็นทางเทคนิคหรือการจัดการทั่วไป เช่น การติดตั้งระบบคอมพิวเตอร์
2. การตัดสินใจเชิงบริหาร หมายถึง การตัดสินใจทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการจัดการในด้านต่าง ๆ เช่น การบริหารสินค้าคงคลัง การบริหารด้านการเงิน การบริหารงานบุคคล
3. การตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ เป็นการตัดสินใจที่มีความสำคัญมากต่อธุรกิจ เพราะเกี่ยวข้องกับความอยู่รอดและอนาคตของธุรกิจ เป็นการตัดสินใจที่เกี่ยวกับการกำหนดทิศทางของธุรกิจ การขยายธุรกิจ การหาพันธมิตรธุรกิจ การลดหรือการเลิกธุรกิจ การวางแผนกลยุทธ์การแข่งขัน

ในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวก็เช่นเดียวกันที่ต้องมีการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เพราะองค์ประกอบที่เรียกว่า “กลยุทธ์” ในการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ หมายถึงการตัดสินใจที่สัมพันธ์กับการคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม บนฐานของสมมุติฐานในการปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมที่จะกระทบกับธุรกิจในอนาคต ซึ่งมี 2 องค์ประกอบ โดยองค์ประกอบแรก หมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อธุรกิจในเชิงโอกาส (Opportunity) และอุปสรรค (Threat) อีกองค์ประกอบหนึ่งคือ ความสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายในธุรกิจ ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องวิเคราะห์องค์กรในด้านโครงสร้างภายใน ระบบบุคลากร ระบบการเงิน การสื่อสาร และอื่น ๆ เพื่อหาจุดอ่อน (Weakness) และจุดแข็ง (Strength) เป็นการวิเคราะห์อย่างเป็นรูปธรรม โดยเปรียบเทียบกับข้อมูลของคู่แข่ง

การวางแผนกลยุทธ์ (Strategic planning) แตกต่างกับการวางแผนโดยทั่วไปในลักษณะดังนี้

1. เป็นการวางแผนที่ต้องอาศัยวิสัยทัศน์ (Vision) ของผู้นำในการเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในที่จะกระทบกับธุรกิจ
2. เป็นการวางแผนที่เป็นทั้งการแก้ไข ป้องปรามปัญหาและรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งระยะสั้น กลาง และยาว
3. เป็นการวางแผนอย่างมีระบบ (Systemic planning) หมายถึง การวางแผนที่มีการเชื่อมโยงองค์ประกอบในด้านต่าง ๆ ให้มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพื่อบรรลุสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยเชื่อมโยงในเชิงสาระและในเงื่อนไขเวลา ซึ่งองค์ประกอบแต่ละส่วนจะต้องมีความสัมพันธ์กับส่วนอื่น ๆ บนพื้นฐานของการผลักดันไปสู่ทิศทางธุรกิจในเป้าหมายที่กำหนดไว้ล่วงหน้า โดยทุกส่วนของกิจการจะมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างเป็นระบบ

4.1 ความหมายของการวางแผนกลยุทธ์

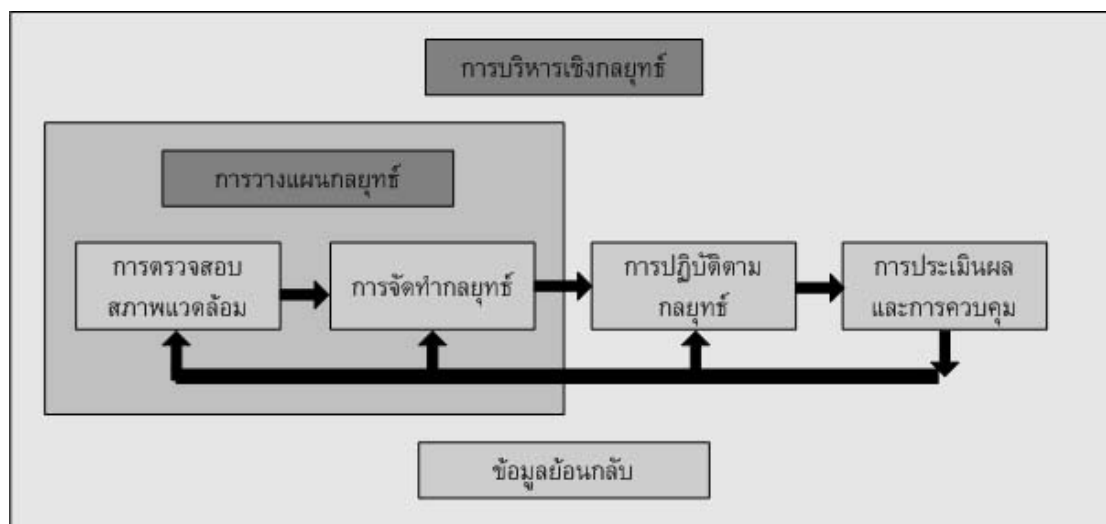
การวางแผนกลยุทธ์ (Strategic planning) หมายถึง การวางแผนระยะยาว ซึ่งให้ความสำคัญกับการมองไปในอนาคต (บุญเลิศ เียนคงคา; และคนอื่น ๆ. 2546: 27) ภายใต้การพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในการใช้ความสามารถขององค์กรในการระดมทรัพยากรมาใช้ และการพิจารณาถึงทางเลือกต่างๆ อย่างรอบคอบและชัดเจนว่าจะสามารถนำองค์กรไปสู่ภารกิจและเป้าหมายที่วางไว้ (Anthony; Dearden; & Vancil. 1965: 4) นอกจากนั้น การวางแผนกลยุทธ์ยังเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ทุกปัจจัยที่คาดว่าจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในอนาคตและที่มีผลกระทบต่อองค์กรทั้งในแง่โอกาสและอุปสรรค (ธงชัย สันติวงษ์. 2532: 13) เพื่อป้องกันถึงทิศทางที่องค์กรกำหนดขึ้นอย่างชัดเจนเพื่อการปฏิบัติในอนาคต

4.2 องค์ประกอบในการวางแผนกลยุทธ์

การวางแผนกลยุทธ์ได้ถูกพัฒนาจนเกิดเป็นกระบวนการบริหารงานเพื่อนำแผนกลยุทธ์ไปปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยเฉพาะ เรียกว่า กระบวนการบริหารเชิงกลยุทธ์ (Strategic management) ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับสถานการณ์ทางกลยุทธ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งต่างกับการวางแผนกลยุทธ์ซึ่งเป็นการวางแผนการทำงานในด้านต่าง ๆ ที่ดีที่สุดสำหรับระยะเวลายาวอย่างสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ รวมทั้งช่วยให้การบริหารงานเป็นไปอย่างราบรื่นและบรรลุเป้าหมาย การบริหารเชิงกลยุทธ์จะประกอบไปด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ (Hunger; & Wheelen. 1996: 7) ดังแสดงในภาพประกอบ 7 ซึ่งประกอบไปด้วย 1) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม 2) การจัดทำกลยุทธ์ 3) การปฏิบัติตามกลยุทธ์ และ 4) การประเมินผลและควบคุม ซึ่งภาระงานใน 2 ส่วนแรกของการบริหารเชิงกลยุทธ์ ก็คือ การวางแผนกลยุทธ์ ซึ่งเป็นภาระงานที่มีความสำคัญมากที่สุด เนื่องจากถ้าภาระงานในขั้นตอนนี้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมแล้ว ภาระงานในขั้นต่อ ๆ ไปจะสำเร็จได้ง่าย (สุพานี สฤษฏ์วานิช. 2544: 17)

จากวิวัฒนาการที่ผ่านมา จึงอาจกล่าวได้ว่าการวางแผนกลยุทธ์ได้ถูกพัฒนาจนเกิดเป็นกระบวนการที่จะทำให้ได้วิธีการที่ดีที่สุดสำหรับองค์กรในการดำเนินงาน ส่วนการบริหารเชิงกลยุทธ์จะเป็นกระบวนการในการปฏิบัติงาน เพื่อที่จะให้การทำงานขององค์กรดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด การวางแผนกลยุทธ์และการบริหารเชิงกลยุทธ์จะมีขอบเขตของเรื่องที่เกี่ยวข้องในทางบริหารเหมือนกัน แตกต่างกันตรงที่การวางแผนกลยุทธ์เป็นกระบวนการคิดวิเคราะห์จากข้อมูลที่ถูกรวบรวมอย่างสมบูรณ์ที่สุดจากทุกส่วนที่เกี่ยวข้อง และใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เพื่อการวางแผนการทำงาน แต่การบริหารเชิงกลยุทธ์เป็นขั้นตอนของการใช้เทคนิควิธีต่างๆ เพื่อการบริหารและควบคุมการปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์ดังกล่าวให้สำเร็จผลด้วยดี (พวงรัตน์ เกษรแพทย์. 2544: 9) ซึ่งธงชัย สันติวงษ์ (2532: 58) ได้กล่าวเสริมว่า ขอบเขตของเรื่อง

เกี่ยวข้องในทางบริหารในที่นี้มีขอบเขตเกี่ยวกับเรื่องวางแผนงาน การจัดโครงสร้างองค์การ และการปฏิบัติ (คือการจัดคน การสั่งการ และการควบคุม)

ภาพประกอบ 7 องค์ประกอบสำคัญของกระบวนการบริหารเชิงกลยุทธ์

ที่มา: David J. Hunger; & Thomas L. Wheelen. (1996). *Strategic Management*. p. 9.

องค์ประกอบของการวางแผนกลยุทธ์ที่ใช้กับองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน หรือใช้ส่วนตัว มีลักษณะร่วมกัน 5 ประการดังนี้

1. ต้องมีการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ตลอดจนอุตสาหกรรมและธุรกิจ ที่ส่งผลต่อการดำเนินธุรกิจทั้งในปัจจุบันและอนาคต มีเป้าหมายให้องค์กรหรือธุรกิจสามารถปรับตัวได้ทันและเตรียมพร้อมในการรองรับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมที่กำลังจะเกิดขึ้น ถ้าการเปลี่ยนแปลงส่งผลกระทบทางบวก เรียกว่า “โอกาส” ทางลบเรียกว่า “อุปสรรค”

2. ต้องมีการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายในขององค์กรหรือของธุรกิจ ในเรื่องของบุคลากร ระบบการเงิน คอมพิวเตอร์ โครงสร้างองค์กร ระบบการสื่อสาร ค่านิยม และอื่นๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหาจุดอ่อนและจุดแข็ง ซึ่งในการวิเคราะห์หาจุดอ่อนจุดแข็งขององค์กรนั้น จะต้องคำนึงถึงหลัก 3 ประการคือ

- 2.1 จะต้องข้อมูลของคู่แข่งหรือข้อมูลของอุตสาหกรรม เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับลักษณะขององค์กรตนเอง

- 2.2 จะต้องคำนึงถึงเครื่องวัดที่เป็นรูปธรรม

- 2.3 จะต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์หรือความเกี่ยวข้องโดยตรง

3. การวางแผนกลยุทธ์จะประกอบไปด้วย 3 แผน คือ แผนระยะยาว แผนระยะกลางและแผนระยะสั้น ในการวางแผนกลยุทธ์แต่ละขั้นตอนจะมีความสอดคล้องซึ่งกันและกัน แผน

ระยะสั้นและระยะกลางจะมีลักษณะที่เป็นรูปธรรมโดยมีการกำหนดเงื่อนไขเวลาและแนวทางในการดำเนินการที่วัดได้ ส่วนแผนระยะยาวจะมีลักษณะเป็นนามธรรม เป็นแผนที่ทิศทาง เรียกว่า “ทิศทางกลยุทธ์”

4. เป็นการวางแผนอย่างมีขั้นตอนและเป็นระบบ (Systematic) โดยทุกส่วนจะมีความสัมพันธ์และผูกพันกันอย่างมีโครงสร้าง มีลักษณะที่ผลักดันไปสู่การบรรลุเป้าหมายที่กำหนด

5. เป็นการวางแผนที่สามารถปฏิบัติได้ (Realistic) ความแตกต่างระหว่างการวางแผนเชิงกลยุทธ์กับการวางแผนโดยทั่วไปคือ ระดับของการปฏิบัติได้ การวางแผนโดยทั่วไปนั้นถ้าเป็นการวางแผนระยะยาว มักจะเป็นแผนอุดมคติ (Idealistic) กล่าวคือเป็นแผนที่ผู้บริหารอยากได้โดยไม่คำนึงว่าในข้อเท็จจริงนั้นธุรกิจจะสามารถจะบรรลุเป้าหมายนั้นได้อย่างไร แต่การวางแผนเชิงกลยุทธ์นั้นต้องเป็นแผนที่ทำได้

4.3 ขั้นตอนของการวางแผนกลยุทธ์

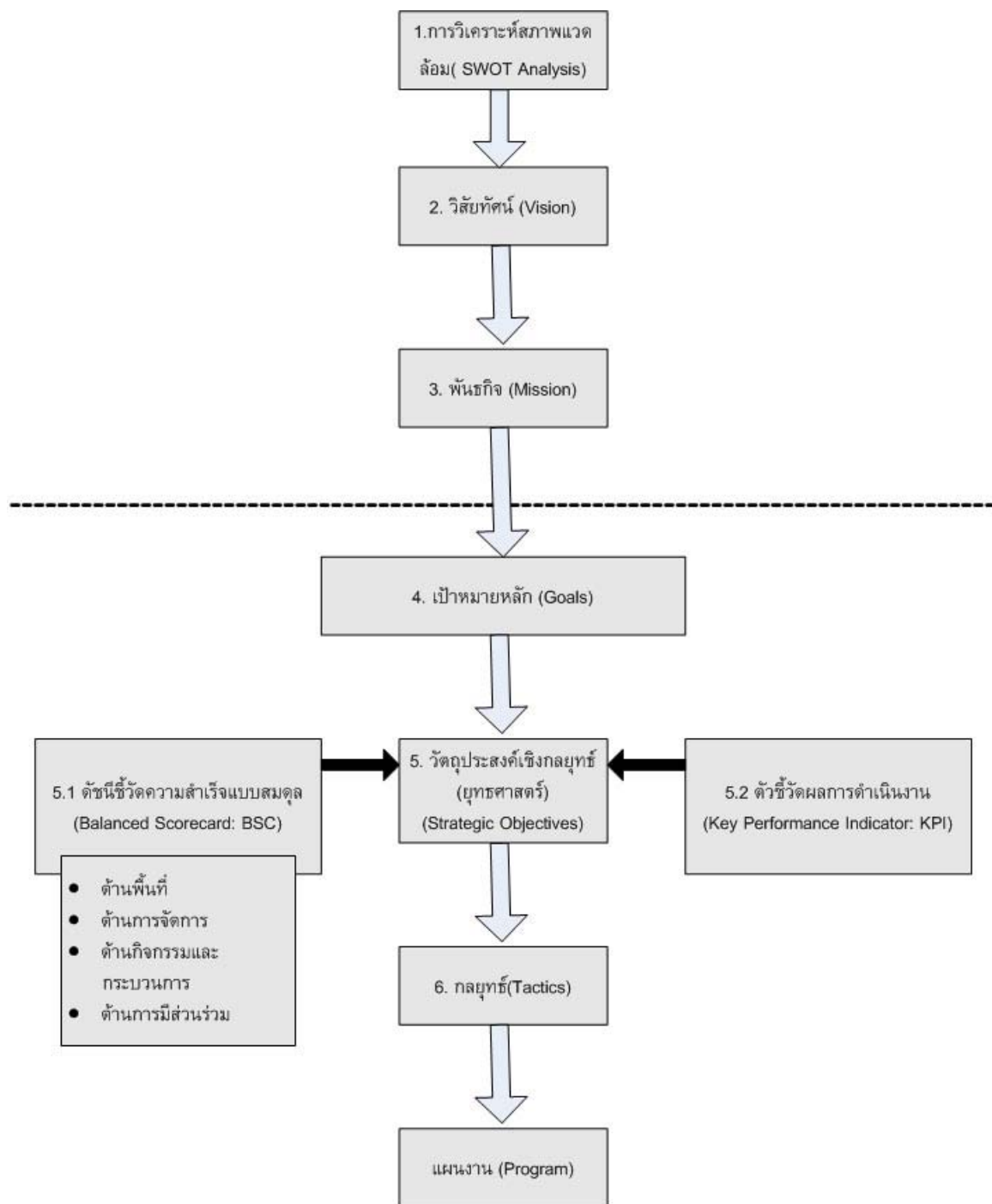
บุญเลิศ เย็นคงคา และคนอื่น ๆ (2546: 27 – 28) ให้ความเห็นว่า การกำหนดกลยุทธ์เป็นสิ่งสำคัญขององค์กร เพื่อเป็นการพัฒนาแผนระยะยาวขององค์กร บนรากฐานของการเตรียมความพร้อม ในการค้นหาเป้าหมายขององค์กร ภายใต้ความมั่งคั่ง (Wealth) จากการดำเนินธุรกิจ ในการแสวงหาโอกาสจากการประเมินสภาวะแวดล้อมภายนอก และจุดแข็งขององค์กรจากการประเมินสภาวะแวดล้อมภายในองค์กร

การกำหนดกลยุทธ์ขององค์กร เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดลำดับขั้นตอนของจุดมุ่งหมายขององค์กร (Hierarchy of purpose) ซึ่งมีองค์ประกอบ 4 ประการ คือ

- 1) วิสัยทัศน์ (Vision)
- 2) พันธกิจ (Mission)
- 3) เป้าหมาย (Goals)
- 4) วัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ (Strategic Objectives)

โดยจุดมุ่งหมายทั้ง 4 ประการนี้จะช่วยเป็นแนวคิดอย่างกว้างในการกำหนดกลยุทธ์ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะอย่าง วัตถุประสงค์เหล่านี้จะช่วยธุรกิจในการกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงานและการควบคุม

จากขั้นตอนของการวางแผนกลยุทธ์ สามารถสรุปแนวทางในการวางแผนกลยุทธ์ในการวิจัยครั้งนี้ได้ดังนี้ (ภาพประกอบ 8) ซึ่งประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้

ภาพประกอบ 8 กระบวนการวางแผนกลยุทธ์

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมเป็นการพิจารณา ตรวจสอบ และวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกขององค์กร เพื่อพิจารณาจุดแข็ง (Strengths) และจุดอ่อน (Weaknesses) ขององค์กรโดยประเมินจากสภาวะแวดล้อมภายในองค์กร และพิจารณาถึงโอกาส (Opportunities) และอุปสรรค

(Threats) ขององค์กรโดยประเมินจากสภาวะแวดล้อมภายนอก ทั้งนี้เพื่อให้สามารถกำหนดทิศทางขององค์กรได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งสามารถกำหนดกลยุทธ์ต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรบรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ การพิจารณาสภาพแวดล้อมดังกล่าวนี้มักถูกเรียกกันว่า การวิเคราะห์สวอท (SWOT Analysis) ซึ่งคำว่า SWOT นั้นมาจากอักษรขึ้นต้นของคำ 4 คำ ได้แก่ Strength Weakness Opportunity และ Threat การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมมีบทบาทสำคัญ 3 ประการ (วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ และคนอื่น ๆ. 2546: 28) ได้แก่

- 1) บทบาทในการกำหนดนโยบายหรือกลยุทธ์ขององค์กรจากการศึกษาแนวโน้มของสภาพแวดล้อมที่จะเกิดโดยรวมซึ่งจะมีผลกระทบต่อองค์กร
- 2) บทบาทในการประสานแผนงานขององค์กรจากการศึกษาแนวโน้มของสภาพแวดล้อมที่จะมีผลต่อหน่วยงานย่อยภายในองค์กร
- 3) บทบาทในการกำหนดหน้าที่ขององค์กร ทั้งกิจกรรมหลักขององค์กรและกิจกรรมเฉพาะของหน่วยงานย่อยภายในองค์กร

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) วิสัยทัศน์ หมายถึง เป้าหมายที่มีลักษณะกว้างซึ่งเป็นความต้องการในอนาคต โดยไม่ได้กำหนดวิธีการไว้ (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคนอื่น ๆ. 2542: 25) ซึ่งวิสัยทัศน์ที่ดี มีลักษณะสำคัญพอสรุปได้ (ชนินทร์ ชุนหพันธ์รักษ์. 2544: 70) คือ

- 1) สามารถบอกทิศทางการดำเนินงานขององค์กรได้อย่างชัดเจน
- 2) สามารถกระตุ้นให้สมาชิกในองค์กรดำเนินการไปในทิศทางที่ถูกต้อง
- 3) สามารถช่วยประสานงานการดำเนินการขององค์กร และการใช้ทรัพยากรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดพันธกิจ (Mission) เป็นการระบุขอบเขต แนวคิด และวิธีการดำเนินงานขององค์กร โดยมีการกำหนดไว้เป็นข้อความภารกิจ (Mission statement) เพื่อกำหนดทิศทางในอนาคตขององค์กร ซึ่งโดยทั่วไปข้อความภารกิจจะมุ่งเน้นประเด็นที่แสดงออกอย่างชัดเจน และสามารถสนองเจาะจงเฉพาะในคุณลักษณะของแต่ละหน่วยงานขององค์กรว่ามีอะไรบ้าง ซึ่งการกำหนดพันธกิจยังทำให้วิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้เป็นรูปธรรมมากขึ้น ซึ่งมีเลออร์ (Miller. 1998: 45 – 46) ได้เสนอไว้ว่า เพื่อให้การกำหนดภารกิจมีความชัดเจน ผู้บริหารควรพยายามร่วมกันตอบคำถามต่าง ๆ ที่สำคัญดังต่อไปนี้

- เหตุผลในการตั้งกิจการคืออะไร หรือจุดมุ่งหมายในการดำเนินกิจการคืออะไร
- กิจการมีความรับผิดชอบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ อย่างไรบ้าง
- จะจัดลำดับความสำคัญในอันที่จะตอบสนองต่อความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ อย่างไร

- ลักษณะเฉพาะ (Unique) หรือความโดดเด่น (Distinctive) ของกิจการคืออะไร
- กิจการจะเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพเช่นใดในอนาคตข้างหน้า
- ลูกค้าหรือผู้รับบริการคือใคร หรือควรจะเป็นใคร หรือพื้นที่ด้านการตลาดที่แท้จริง (Key market segment) ของกิจการอยู่ที่ใด
- สินค้าและบริการสำคัญที่จะเสนอขายหรือให้บริการต่อลูกค้าหรือผู้รับบริการในปัจจุบันและในอนาคตมีอะไรบ้าง
- หลักการขั้นพื้นฐานในทางเศรษฐกิจ การเงินที่ใช้อยู่ในปัจจุบันเป็นอย่างไร ควรจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรในอนาคต
- ความเชื่อ ค่านิยม ความมุ่งมั่น และปรัชญาที่องค์กรยึดถือคืออะไร จัดลำดับความสำคัญอย่างไร

ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดเป้าหมายหลัก (Goals) เป็นการระบุถึงความคาดหวังขององค์กรว่าต้องการทำอะไรให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้ภารกิจขององค์กรที่ระบุไว้ประสบผลสำเร็จ เป้าหมายเชิงกลยุทธ์นี้จะเป็นกรอบชี้นำสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องในการถ่ายทอดกลยุทธ์ลงสู่ภาคปฏิบัติ เป้าหมายของแผนกลยุทธ์มักแยกออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) เป้าหมายระยะยาว 2) เป้าหมายระยะสั้น ซึ่งควรจะต้องมีคุณลักษณะที่สำคัญ (สพจน์ ทราญแก้ว. 2545: 77) ดังนี้

- ต้องมีความเฉพาะเจาะจง (Specific)
- เป็นการระบุถึงผลสำเร็จของกิจกรรม (Results)
- สามารถวัดได้ (Measurable)
- มีการกำหนดกรอบเวลา (Time Frame)
- เหมาะสมและสอดคล้องกับพันธกิจ (Suitable)
- เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย (Agreement)
- มีความยืดหยุ่น (Flexible)

ขั้นตอนที่ 5 การกำหนดวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ (ยุทธศาสตร์) (Strategic Objectives) วัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ คือ วัตถุประสงค์ในระดับรองลงมาจากเป้าหมายหลัก (Goals) เป็นการนำเป้าหมายหลักแต่ละด้านมากำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยพิจารณาว่า จากวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ที่กำหนดไว้สามารถนำมากำหนดเป็นดัชนีชี้วัดความสำเร็จแบบสมดุลได้สี่ด้าน ซึ่งแคปแลน และนอร์ตัน (Kaplan; & Norton. 2001: 77) ได้เสนอแนวคิดเรื่องการใช้วัตถุประสงค์ 4 มุมมอง อันได้แก่ มุมมองด้านการเงิน (Financial perspective) มุมมองด้านกระบวนการภายใน (Internal business process perspective) มุมมองด้านการเรียนรู้และการเติบโต (Learning and growth perspective) และมุมมองด้านลูกค้า (Customer perspective) ในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้เสนอไว้ 4 มุมมองเช่นกัน คือ มุมมองด้านพื้นที่ มุมมอง

ด้านการจัดการ มุมมองด้านกิจกรรมและกระบวนการ และมุมมองด้านการมีส่วนร่วม เป็นเครื่องมือที่ทำหน้าที่เปลี่ยนเป้าหมายหลัก (Goals) และกลยุทธ์ (Strategy) ที่มีส่วนช่วยกำหนดกรอบของระบบการวัดและการบริหารกลยุทธ์ที่ครอบคลุมประเด็นขององค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศครบถ้วน เป็นตัวทำหน้าที่วัดผลการปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ครอบคลุมด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไว้ครบถ้วน และภายใต้มุมมองทั้งสี่ประการสามารถวัดความสำเร็จได้จากตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน หรือ KPIs (Key Performance Indicators) ซึ่งจะเป็นเครื่องมือที่ใช้วัดว่าองค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ในแต่ละด้านหรือไม่ KPIs จึงเป็นหัวใจของ BSC ที่จะต้องทำในการวัดกลยุทธ์และเป็นสมดุของธุรกิจที่ต้องมี 1) กลยุทธ์ที่สมดุลและ 2) การวัดที่สมดุล ดังนั้น KPIs จึงเป็นการกำหนดกรอบสำหรับวัดผลสำเร็จธุรกิจ

KPIs คือ ดัชนีวัดผลสำเร็จธุรกิจที่เป็นความแนบเนียนในการนำปัจจัยวัดผลสำเร็จธุรกิจที่นอกเหนือจากด้านการเงิน เข้ามาทำให้เกิดความร่วมมือและมีส่วนสนับสนุนกลยุทธ์สู่ภาคปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 6 การกำหนดกลยุทธ์ (Tactics) เป็นขั้นตอนที่อยู่ระหว่างการจัดทำแผนกลยุทธ์และการนำแผนกลยุทธ์ไปปฏิบัติ กล่าวอีกนัยหนึ่ง เป็นการกำหนดคำตอบที่ว่า เราต้องการจะทำอะไรบ้าง (What do we need to do?) ในทางปฏิบัติ กิจกรรมในขั้นตอนนี้มี 2 ขั้นตอนหลัก คือ

1. การกำหนดแผนงานหรือกลุ่มโครงการ (Program or a group of projects) ตามปกตินิยมกำหนดโดยการระดมสมองเพื่อค้นหาปัญหาหลัก (Core problem) ขององค์กร ข้อค้นพบที่ได้จากการระดมสมอง คือ รายชื่อแผนงานต่าง ๆ นั้นเอง

2. การกำหนดโครงการ (Project) หรือการกำหนดงาน ซึ่งกำหนดได้จากการนำปัญหาหลักมาค้นหาสาเหตุว่ามีกี่สาเหตุ ได้แก่อะไรบ้าง การแก้ไขปัญหาคือการแก้ไขที่สาเหตุ โดยการกำหนดโครงการจากสาเหตุต่าง ๆ โดยทั่วไป นิยมกำหนดโครงการหนึ่ง ๆ จากสาเหตุแต่ละสาเหตุ ในทางปฏิบัติ ถ้านำสาเหตุแต่ละสาเหตุไปค้นหาสาเหตุย่อยอีกชั้นหนึ่งว่ามีอะไรบ้าง สาเหตุย่อยที่ค้นพบก็คือกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการนั่นเอง

5. สภาพพื้นที่ที่ศึกษา

5.1 ประวัติและความเป็นมา

แก่งกระจาน เป็นชื่อเรียกแก่งน้ำตื้นหนึ่งของแม่น้ำเพชรบุรี กระจานคือเครื่องมือจับปลาอย่างหนึ่งของชาวกระเหรี่ยง กระเหรี่ยงกลุ่มนี้เคยอาศัยหากินโดยการจับปลาด้วยกระจานอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเพชรบุรีมาเป็นเวลานานจนเป็นที่เรียกขานพื้นที่นี้ว่าแก่งกระจานมาโดยตลอด เชื่อกันว่ากระจานได้รับการประกาศจัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2521 โดยเป็นเขื่อนดินแห่งแรกของประเทศไทย

อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จัดตั้งขึ้นตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เมื่อคราวเสด็จแปรพระราชฐาน ณ เขื่อนแก่งกระจาน โดยมีกระแสพระราชดำรัสว่า “เรื่องป่าต้นน้ำลำธารของแม่น้ำเพชรบุรี ขอให้เจ้าหน้าที่ดูแลรักษาอย่าให้มีการลักลอบตัดไม้ ถางป่า ทำไร่ ในป่าต้นน้ำลำธารของแม่น้ำเพชรบุรี เพราะจะทำให้เกิดความแห้งแล้ง ขอให้เจ้าหน้าที่ตรวจตราดูแลการทำไร่ อย่าให้มีการทำลายป่าเกิดขึ้น” จากพระราชดำรัสดังกล่าว กรมป่าไม้ได้ส่งนักวิชาการดำเนินการสำรวจหาข้อมูลเบื้องต้นบริเวณป่าต้นน้ำลำธารเหนืออ่างเก็บน้ำแก่งกระจาน และได้จัดตั้งให้ป่าบริเวณดังกล่าวเป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ 28 ของประเทศเมื่อวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2524 (อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน. 2545: แผ่นพับ)

5.2 สภาพทั่วไปของพื้นที่

5.2.1 ขนาด ที่ตั้งและอาณาเขต

อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 12 องศา 26 ลิปดา ถึง 13 องศา 19 ลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ 99 องศา 4 ลิปดา ถึง 99 องศา 39 ลิปดาตะวันออก ในเขตพื้นที่ของเทือกเขาตะนาวศรี ด้านทิศตะวันตกของจังหวัดเพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ ติดต่อกับประเทศพม่า มีเนื้อที่ทั้งหมด 1,821,687.84 ไร่ หรือ 2,914.7 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า แม่น้ำภาชี และพื้นที่โครงการสวนป่าสิริกิติ์ไทยประจันต์ ในเขตจังหวัดราชบุรี
ทิศใต้	ติดกับพื้นที่เขตปลอดภัยในราชการทหาร และพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติกุยบุรีต่อเนื่องไปถึงเขตอุทยานแห่งชาติกุยบุรี ในเขตจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
ทิศตะวันออก	ติดกับพื้นที่เกษตรกรรมของราษฎร และป่าสงวนแห่งชาติบางส่วน ในเขตอำเภอหนองหญ้าปล้อง อำเภอแก่งกระจาน อำเภอยาง่าง จังหวัดเพชรบุรี และอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
ทิศตะวันตก	ติดกับแนวเขตแดนของประเทศพม่า

อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน เป็นอุทยานแห่งชาติที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ครอบคลุมพื้นที่เขตปกครองในจังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยตอนเหนือของอุทยานฯ อยู่ในท้องที่ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ ตำบลยางน้ำกลัดใต้ อำเภอหนองหญ้าปล้อง พื้นที่ตอนกลางอยู่ใน ตำบลแก่งกระจาน ตำบลห้วยแม่เพรียง ตำบลป่าเต็ง อำเภอแก่งกระจานและตำบลเขากระปุก อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี พื้นที่ด้านใต้อยู่ใน ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ตำบลหนองพลับ ตำบลบึงนาราง อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

5.2.2 สภาพภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศมีทั้งส่วนที่เป็นพื้นดินและส่วนที่เป็นอ่างเก็บน้ำ มีเนื้อที่ประมาณ 45 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ป่าเหนืออ่างเก็บน้ำแก่งกระจาน ประกอบด้วยเทือกเขา

สลับบัซซ็อนของเทือกเขาตะนาวศรี ซึ่งเป็นเทือกเขาที่เป็นเขตแดนระหว่างประเทศไทย และประเทศพม่า ยอดสูงสุด ได้แก่ เขางะงันนิกยวตอง สูงประมาณ 1,513 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง โดยเฉลี่ยสูงประมาณ 500 เมตร ส่วนใหญ่เป็นเทือกเขาหินแกรนิต บางแห่งเป็นเขาหินปูน ในหลายแห่งอุดมไปด้วยแร่ฟลูออไรต์ ปกคลุมด้วยป่าดิบชื้นเป็นส่วนใหญ่ เป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำเพชรบุรีและแม่น้ำปราณบุรี ลำห้วยสำคัญของแม่น้ำเพชรบุรีที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ได้แก่ ห้วยประโดน ห้วยบางกลอย ห้วยแม่เสด็จ ห้วยหินเพิง ห้วยสาริกา ห้วยผาก ห้วยไผ่ และห้วยสามเขา ลำห้วยที่สำคัญของแม่น้ำปราณบุรีในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ได้แก่ ห้วยคมกฤช ห้วยโสก แม่น้ำสัตว์ใหญ่ ห้วยป่าแดง และห้วยป่าเลา สังคมพืชหลักในอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ได้แก่ ระบบนิเวศของป่าไม้ ซึ่งปกคลุมพื้นที่อุทยานแห่งชาติถึงร้อยละ 85.64 ประกอบด้วยชนิดป่าที่สำคัญ 4 ชนิด ประกอบด้วย

ป่าดิบชื้น พบขึ้นอยู่เป็นบริเวณกว้างในระดับความสูงประมาณ 400 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลางขึ้นไป พันธุ์ไม้ที่สำคัญได้แก่ กระลองขน ตะแบก เสลา มะค่าโมง เขม่าสาย ยางโอน เสม็ดฟอง พญารากดำ มะกอกแบน นกน้อย ผมหอม ตาเสือ เสม็ดเขา หนามขี้แรด ชมพูป่า ฯลฯ ส่วนพืชพื้นล่างโดยทั่วไปเป็นลูกไม้ กล้าไม้ ของไม้ชั้นบน รวมทั้งไม้เถา เช่น เถากระไดลิง เป็นต้น

ป่าดิบแล้ง พบขึ้นกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ โดยเฉพาะตามที่ลุ่มริมฝั่งน้ำในหุบเขา ไหล่เขา และที่ราบต่ำระหว่างภูเขา ที่ระดับความสูงประมาณ 400-500 เมตรเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง พันธุ์ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ดำดง สมอ จัน ข่อยหนาม กระเบาหลัก หมากเล็กหมากน้อย ถอบแถบ ดีหมี กระเบาหลัก กระชิด หงอนไก่ตง ฯลฯ ส่วนพืชพื้นล่างโดยทั่วไปเป็นลูกไม้ กล้าไม้ ของไม้ชั้นบน รวมทั้งไม้เถา เช่น กำลังหนูมาน สะแกวัลย์ หวายลิง เป็นต้น

ป่าเบญจพรรณ พบขึ้นอยู่ทางตอนกลางและส่วนเหนือของอุทยานแห่งชาติ พันธุ์ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ มะค่าโมง ตะแบก ยมหิน ประดู่ ขี้ยาย ไทร ตีนนก แดง ตะคร้ำ มะกอก อ้อยช้าง ตะโก ตีนเป็ด จั้วป่า โมกมัน ดีว ฯลฯ ส่วนพืชพื้นล่างโดยทั่วไปเป็นลูกไม้ กล้าไม้ของไม้ชั้นบน รวมทั้งไม้ชนิดต่าง ๆ หนัาาคา หนัาาปล้อง และไม้เถา เป็นต้น

ป่าเต็งรัง พบขึ้นอยู่ทางทิศเหนือและทิศตะวันออกของอุทยานแห่งชาติในระดับความสูง 200-400 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง พันธุ์ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ เต็ง พลอง พะยอม ประดู่ ตะแบก เปล้าหลวง แดง รักใหญ่ ฯลฯ สำหรับพืชพื้นล่างประกอบด้วย หนัาาชนิดต่าง ๆ ลูกไม้ของไม้ชั้นบน และไม้เถา เป็นต้น

เนื่องจากอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานอยู่ในเทือกเขาตะนาวศรีซึ่งเชื่อมต่อกับเทือกเขาภูเก็ทของภาคใต้และตอนเหนือเข้าไปในประเทศพม่า สัตว์ป่าจากประเทศอินเดียและพม่าจะแพร่กระจายลงมาทางทิศตะวันตกของประเทศลงมาถึงบริเวณนี้ และพวกสัตว์ป่าจากประเทศมาเลเซียก็จะแพร่กระจายขึ้นมาจากตามเทือกเขาภูเก็ทมาถึงบริเวณนี้เช่นเดียวกัน ทำให้อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานเป็นแหล่งชุมนุมของสัตว์ป่าทั้งจากทิศเหนือและทิศใต้ ชนิดของสัตว์ป่าที่สำคัญ

ได้แก่ ช้างป่า หมูเหมา หมาน้ำ หมาจิ้งจอก เสือดาว เสือโคร่ง เลียงผา สมเสร็จ วัวแดง กวางป่า เก้ง หม้อ ชะนีมือขาว ลิงเสน นกกระสาอูชาว เหยี่ยวปลาใหญ่หัวเทา นกเค้าหน้าผากขาว นกกะลิง เขียดหางหนาม กบทูต ปาดยักษ์ เต่าหก จิ้งเหลนภูเขาสีจาง เป็นต้น และบริเวณลำธารและอ่างเก็บน้ำยังพบปลาน้ำจืดอาศัยอยู่หลายชนิด เช่น ปลานางอ้าว ปลาชิวไบไฟ ปลาช้อยอก ปลากระสูบขีด ปลาเก็ดเหลือง ปลาดุกด้าน ปลากระทิงเหว ปลาหมอช้างเหยียบ และปลากระทิง ฯลฯ

5.2.3 สภาพภูมิอากาศ

สภาพโดยทั่วไปเป็นป่าดิบชื้น จึงทำให้มีความชื้นสูง ส่วนใหญ่จะมีฝนตกชุก จึงมีอากาศเย็นสบายตลอดปี ไม่ร้อนอบอ้าว ปริมาณน้ำฝนรวมรายปีระหว่าง 986 - 1,140 มิลลิเมตร อุณหภูมิเฉลี่ย 27.5 องศาเซลเซียสต่อปี จังหวัดเพชรบุรีอยู่ติดกับอ่าวไทย จึงได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ในฤดูฝน อิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือในช่วงฤดูหนาว ทำให้มีอากาศหนาวเย็นในช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ ช่วงเวลาที่เหมาะสำหรับการท่องเที่ยวมากที่สุดอยู่ในช่วงเดือนธันวาคม - เมษายน และสามารถแบ่งฤดูกาลออกเป็น 3 ฤดู ดังนี้

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์-กลางเดือนพฤษภาคม

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคม-กลางเดือนตุลาคม

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่กลางเดือนตุลาคม-กลางเดือนกุมภาพันธ์

5.3 ความสำคัญของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน

อุทยานชาตินั้นมีความสำคัญที่สุดในด้านการอนุรักษ์สัตว์ป่า เพราะมีลักษณะหลายประการที่ส่งผลให้มีสัตว์ป่าอาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่เป็นจำนวนมาก ดังนี้

1) ที่ตั้งอยู่ติดกับป่าของประเทศพม่า ดังนั้นจึงมีโอกาสดูสัตว์ป่าจะมีการเคลื่อนย้ายเข้าและออกกระหว่างสองประเทศอยู่ตลอดเวลา ทำให้เกิดการถ่ายเทลักษณะทางพันธุกรรมสูง ก่อให้เกิดผลดีในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงได้ดี และสัตว์ป่าหายากบางชนิดยังมีโอกาสหลบหนีการลักลอบล่าเข้าไปในประเทศใกล้เคียง และกลับเข้ามาหากินและแพร่พันธุ์ในอีกประเทศหนึ่งได้ตลอดเวลา

2) มีความหลากหลายด้านสภาพธรรมชาติ เนื่องจากพื้นที่ป่าไม้ส่วนใหญ่เป็นป่าดิบที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ป่าดิบเป็นระบบนิเวศที่มีความหลากหลายทางชนิดพันธุ์พืชและสัตว์สูงที่สุดในโลก และมีสภาพเป็นป่าต้นน้ำลำธารของแม่น้ำเพชรบุรีและแม่น้ำปราณบุรี

3) เป็นแหล่งรวบรวมความหลากหลายของสัตว์ป่า เนื่องจากพื้นที่อุทยานแห่งชาติอยู่ในเทือกเขาตะนาวศรีซึ่งเชื่อมต่อกับเทือกเขาภูเก็ตของภาคใต้ และตอนเหนือในประเทศพม่า ทำให้สัตว์จากภาคเหนือสามารถแพร่กระจายลงมาทางทิศตะวันตกของประเทศมาถึงบริเวณนี้ได้ และสัตว์ป่าจากภาคใต้สามารถแพร่กระจายขึ้นไปตามเทือกเขาภูเก็ตได้ด้วยเช่นกัน

4) เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าใกล้สูญพันธุ์หลายชนิด รวมถึงสัตว์ป่าสงวนของไทยถึง 4 ชนิด คือ เลียงผา สมเสร็จ เก้งหม้อ และแมวลายหินอ่อน

5) เป็นแหล่งพันธุกรรมของทรัพยากรชีวภาพที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของโลก เช่น สัตว์มีกระดูกสันหลังในกลุ่มสัตว์เลื้อยคลาน สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก หรือ สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังเช่น แมลง แมง หนอน ไปจนถึงพืชชั้นสูง พืชชั้นต่ำ ไลเคน เห็ดรา จุลินทรีย์

6) ห้องเรียนธรรมชาติ ด้วยความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติภายในพื้นที่ แก่งกระจานจึงมีศักยภาพสูงมากในการรองรับนักวิจัยศึกษาธรรมชาติวิทยาต่างๆ และยังเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเข้ามาศึกษาและชื่นชมความงามตามธรรมชาติของป่าดงดิบและสัตว์ป่านานาชนิดที่พบเห็นได้ตามเส้นทาง

5.4 การแบ่งเขตพื้นที่ในการบริหารจัดการ

อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานมีขนาดเนื้อที่กว้างใหญ่ มีป่าไม้หนาแน่น และมีความหลากหลายทางชีวภาพสูงตลอดแนวชายแดนติดต่อกับประเทศพม่า พื้นที่ป่าของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานจึงมีแหล่งธรรมชาติที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวหลายแห่ง ทางอุทยานแห่งชาติได้กำหนดโซนสำหรับบริการไว้อย่างชัดเจน (สถาบันพระปกเกล้า. 2547: 8) ดังนี้

1. บริเวณส่วนด้านทิศเหนือของพื้นที่ ท้องที่อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี มีแหล่งท่องเที่ยว เช่น น้ำตกกระดังงา

2. บริเวณส่วนกลางของพื้นที่ ท้องที่อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี มีแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เช่น ทะเลสาบเขื่อนแก่งกระจาน บ้านกร่างแคมป์ เขาพะเนินทุ่ง น้ำตกหอยทิพย์ หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ที่ กจ 9. เขาดอกไม้

3. บริเวณส่วนด้านใต้ของพื้นที่ ท้องที่อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตก มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ นิยมมาท่องเที่ยว เช่น น้ำตกป่าละอู

5.5 แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ

1. ทะเลสาบเขื่อนแก่งกระจาน

ทะเลสาบมีเนื้อที่ประมาณ 46.5 ตารางกิโลเมตร ปริมาณการกักเก็บน้ำ 710 ล้านลูกบาศก์เมตร เป็นผลจากการสร้างเขื่อนดินปิดกั้นแม่น้ำเพชรบุรี ทำให้มีน้ำท่วมแก่งน้ำเดิมจนเกิดเป็นพื้นน้ำอาณาเขตกว้างขวางจากยอดเขา ภายในทะเลสาบมีเกาะแก่งน้อยใหญ่ประมาณ 20 – 30 เกาะ และเรียกทะเลสาบแห่งนี้ว่าอ่างเก็บน้ำแก่งกระจาน นักท่องเที่ยวนิยมมาท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ การพักผ่อนบริเวณลานกางเต็นท์หรือการนั่งเรือชมความงามของทิวทัศน์รอบเกาะแก่ง โดยเฉพาะช่วงอาทิตย์ขึ้นและตกเหนือพื้นน้ำและทิวเขา มาปิกนิค และพายเรือคายัค

2. บ้านกร่างแคมป์

บริเวณรอบหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ กจ 4. บ้านกร่าง เป็นห้องเรียนธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ เพราะมีสภาพป่าริมลำธาร ป่าดิบ และป่าที่กำลังฟื้นตัว ไม้หนานาพันธุ์ สัตว์ป่าหายาก นกสวยงาม และผีเสื้อหลายชนิด และมีเส้นทางศึกษาธรรมชาติใกล้ ๆ กับลานกางเต็นท์ นักท่องเที่ยวสามารถประกอบกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ดูนกบริเวณกิโลเมตรที่ 15 – 18 ดู

ผีเสื้อบริเวณริมห้วยกิโลเมตรที่ 15 ซึ่งมีจำนวนมากในช่วงเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม เดินป่าศึกษาธรรมชาติเส้นทางกิโลเมตรที่ 15 - 18 และพักแรมทางเดินที่ได้ตามสถานที่ที่ทางอุทยานแห่งชาติจัดไว้ให้

3. โป่งพรหม

โป่งพรหมเป็นดินโป่งธรรมชาติ อยู่บริเวณกิโลเมตรที่ 10 เป็นแหล่งชุมนุมของสัตว์ป่าอย่างชุกชุม นักท่องเที่ยวสามารถศึกษาได้จากร่องรอยของสัตว์ป่าที่พบเห็นอยู่ตามโป่ง เช่น รอยเท้าหรือมูลของสัตว์พวกเก้ง กวาง เสือ กะทิ้ง ช้าง เป็นต้น สามารถพบได้ทั้งสัตว์กินพืชและสัตว์กินเนื้อ

4. ลานหनुมาน หรือเขาปะการัง

ลานหनुมานเป็นภูเขาหินปูน เป็นหินรูปดอกจอกมีลักษณะขรุขระคล้ายปะการังมีต้นจันทน์ผาขึ้นอยู่จำนวนมาก ด้านบนเป็นลานหินสามารถชมทิวทัศน์ผืนป่าเบื้องล่างได้ นักท่องเที่ยวสามารถเดินเท้าจากหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ ฯ ที่ กจ4. บ้านกร่าง เข้าไปประมาณ 3 กิโลเมตร เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์กลุ่มวานร ได้แก่ ลิงเสน ค่าง ชะนี จึงเป็นที่มาของลานหनुมาน นักท่องเที่ยวสามารถทำกิจกรรมเดินป่า ดูนก นกที่พบได้แก่ พญาปากกว้าง กระางหัว หงอกและสามารถศึกษาพรรณไม้ได้ตามเส้นทางนี้

5. เขาพะเนินทุ่ง

เขาพะเนินทุ่งเป็นยอดเขาที่มีลักษณะเป็นทุ่งหญ้าและป่าดิบ สูง 1,207 เมตรจากระดับน้ำทะเลทำให้มีอากาศเย็นสบายตลอดทั้งปี ประมาณกิโลเมตรที่ 30 เป็นที่ตั้งของที่ทำการหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ที่ กจ19. เขาพะเนินทุ่ง สภาพป่าโดยรอบมีความอุดมสมบูรณ์ มีเทือกเขาสลับซับซ้อน ผืนป่าเขียวขจี บริเวณกิโลเมตรที่ 30 - 36 นี้จึงเป็นจุดชมวิวยอดนิยมที่สุด สามารถมองเห็นทะเลหมอกชัดเจนตั้งแต่เช้าตรู่ถึงช่วงสายของทุกวันและสามารถชมได้ตลอดปี เหมาะแก่การพักแรมทางเดินที่ชมพระอาทิตย์ขึ้นและตก ในตอนเช้าและเย็น ประกอบกับเป็นแหล่งดูนกที่สำคัญรวมทั้งนกหายาก เช่น นกกระลิงเขียดหางหนาม ซึ่งในประเทศไทยพบได้เฉพาะในป่าแก่งกระจานแห่งเดียวเท่านั้น และนกเงือกบินออกหากินในตอนเช้า

6. น้ำตกทอทิพย์

น้ำตกทอทิพย์เป็นน้ำตกที่มีความสวยงาม มีความสูง 9 ชั้น มีน้ำไหลตลอดปี ตั้งอยู่กลางป่าดิบที่อุดมสมบูรณ์ น้ำตกชั้นบนสุดสามารถเข้าถึงโดยใช้เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติจากกิโลเมตรที่ 36 ระยะทางประมาณ 4 กิโลเมตร ผ่านสภาพป่าดิบมีพันธุ์ไม้ และร่องรอยของสัตว์ป่าที่น่าสนใจหลายชนิด น้ำตกชั้นล่างสุดจะไหลลงสู่ต้นแม่น้ำเพชรบุรีซึ่งเป็นลำธารกลางป่าที่มีความงดงามมาก นักท่องเที่ยวสามารถทำกิจกรรมเดินป่าศึกษาธรรมชาติ และเล่นน้ำตกได้

7. น้ำตกป่าละอู

น้ำตกป่าละอูตั้งอยู่ทางด้านใต้ของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานไปประมาณ 71 กิโลเมตร ตัวน้ำตกสูง 15 ชั้น มีน้ำไหลตลอดปี และสามารถเล่นน้ำได้ตั้งแต่ น้ำตกชั้นที่ 1 จึงเป็นที่

นิยมของนักท่องเที่ยวทั้งไทยและชาวต่างชาติมาพักผ่อน นักท่องเที่ยวสามารถกางเต็นท์บริเวณริมลำธารและอ่างเก็บน้ำได้ และมีเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติที่สามารถทำกิจกรรมดูนกและดูผีเสื้อได้

8. เขาดอกไม้

หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ กจ 9. เขาดอกไม้ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเปิดใหม่ซึ่งห่างจากที่ทำการอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน 11 กิโลเมตร สามารถเดินทางโดยทางเรือใช้เวลาประมาณ 45 นาทีและกางเต็นท์พักแรมบริเวณรอบ ๆ ของอ่างเก็บน้ำเขื่อนแก่งกระจาน กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถทำได้ คือ พายเรือคายัค และการตกปลา

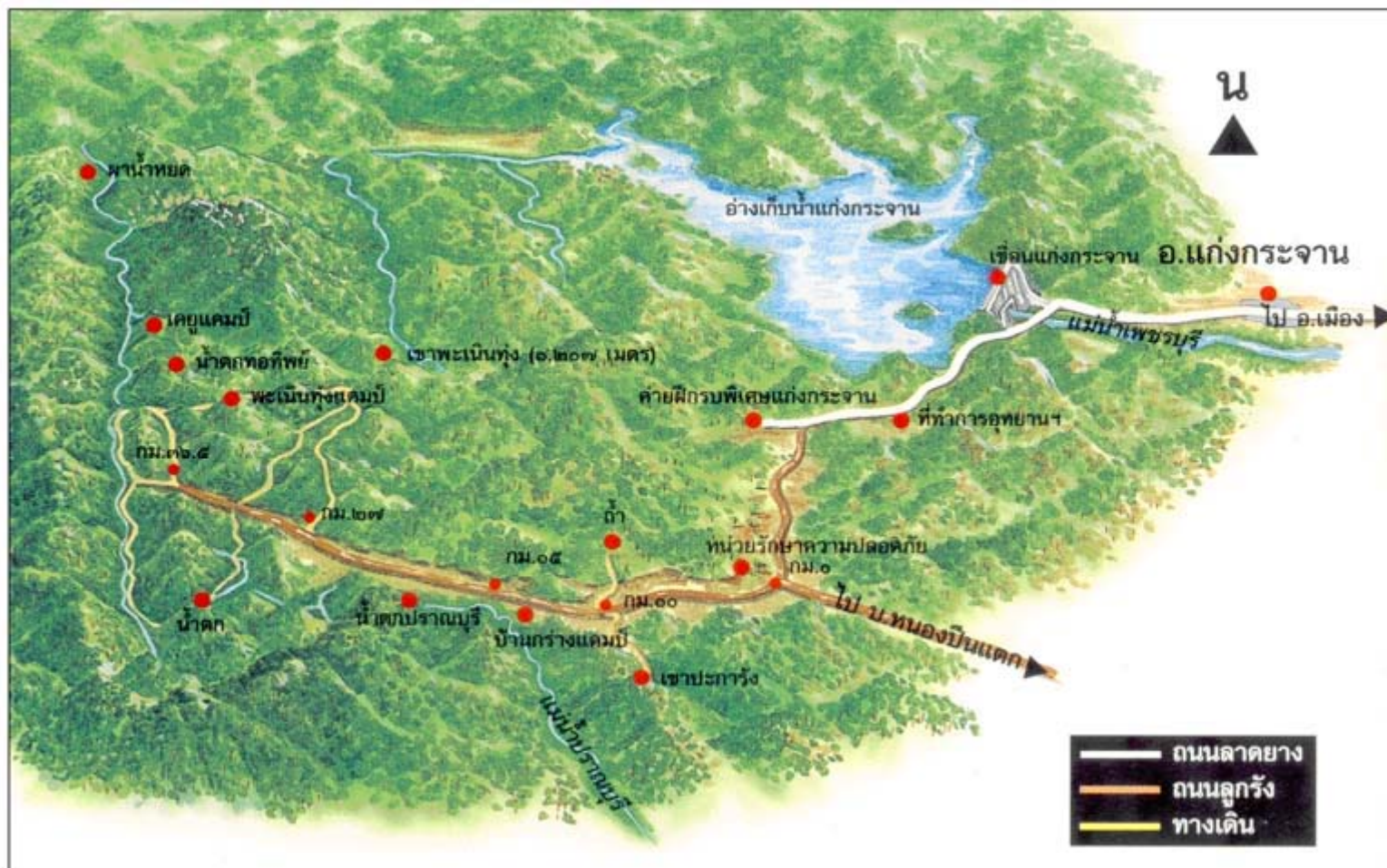
5.6 ข้อมูลการเดินทาง

1. เดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัว จากกรุงเทพฯ สามารถเดินทางไปยังอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานได้สองทาง คือ ไปตามทางหลวงหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม) ผ่านนครปฐม ราชบุรี หรือใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 35 (ถนนพระราม 2) ผ่านจังหวัดสมุทรสงคราม สมุทรสาคร แล้วเลี้ยวขวาเข้าแก่งกระจานบริเวณอำเภอหนองหญ้าปล้อง ก่อนถึงตัวเมืองเพชรบุรี ประมาณ 3 กิโลเมตร หรือหากเดินทางมาจากทางใต้สามารถเลี้ยวซ้ายเข้าเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานที่อำเภอท่ายาง และใช้ถนนหมายเลข 3175 อุทยานแห่งชาติตั้งอยู่ทางเดียวกับเส้นทางไปเขื่อนแก่งกระจาน

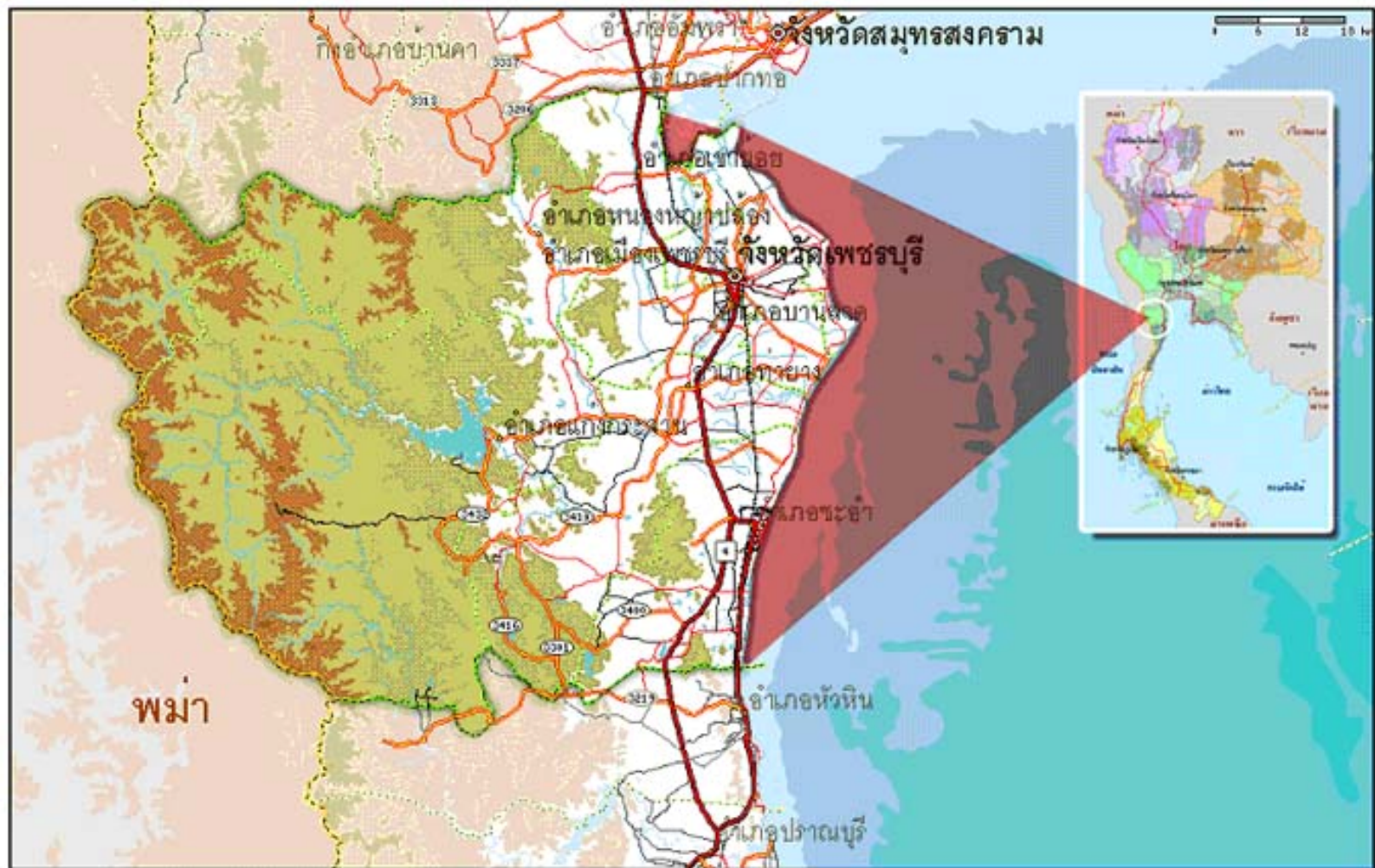
2. เดินทางโดยรถประจำทาง มีรถสายกรุงเทพฯ – ท่ายาง จากสถานีขนส่งสายใต้ใหม่บริการทุกวัน ทั้งรถธรรมดาและรถปรับอากาศ จากนั้นสามารถนั่งรถสองแถวประจำทางไปลงได้ที่อำเภอแก่งกระจาน แล้วนั่งมอเตอร์ไซด์รับจ้างต่อมาที่ทำการอุทยานแห่งชาติได้

3. เดินทางโดยรถตู้ปรับอากาศสาย แก่งกระจาน – ท่ายาง – เพชรบุรี – กรุงเทพฯ จากคิวรถตู้บริเวณอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิถึงหน้าอำเภอแก่งกระจาน มีบริการทุกวัน

4. เส้นทางไปชมทะเลหมอก มีระยะทางประมาณ 30 กิโลเมตรจากศูนย์บริการนักท่องเที่ยว สภาพถนนมีความลาดชัน เป็นถนนลาดยางสลับกับถนนลูกรัง ควรใช้รถขับเคลื่อนสี่ล้อหรือรถที่มีสมรรถนะดีและผู้ขับขี่ควรมีทักษะในการขับรถขึ้นที่สูงชัน หรือสามารถติดต่อรถเช่าได้ที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว โทรศัพท์ 0 3245 9293

ภาพประกอบ 9 แผนที่แสดงแหล่งท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติแก่งกระเจาน
ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2543). เข้าใจถิ่นเข้าใจเที่ยวเพชรบุรี. หน้า 32.

ภาพประกอบ 10 แผนที่กายภาพอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน
ที่มา: บริษัททิงค์เน็ต จำกัด. (2548). โปรแกรมแผนที่ทางหลวงประเทศไทย. (ซีดี.)

6. กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานจังหวัดเพชรบุรี โดยเริ่มศึกษาจากข้อมูลเบื้องต้นของสภาพพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ และอุทยานป่าเขา แล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก มาวิเคราะห์ด้วยเครื่องมือที่เรียกว่า การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT) โดยอาศัยหลักการของกระบวนการบริหารชนิดหนึ่งที่เรียกว่า Balanced Scorecard (BSC) โดยยึดหลักการของแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ด้วยรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ครอบคลุม 4 มุมมอง ได้แก่ มุมมองด้านพื้นที่ มุมมองด้านการจัดการ มุมมองด้านกิจกรรมและกระบวนการ และมุมมองด้านการมีส่วนร่วม โดยผ่านกระบวนการของการวางแผนเชิงกลยุทธ์และได้เป็นแผนกลยุทธ์การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายหลัก ยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ ซึ่งในส่วนของกลยุทธ์จะประกอบด้วยการกำหนดแผนงานและโครงการ

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยต่างประเทศ

ฮวีเนการ์ต และเดียร์เด็น (Hvenegaard; & Dearden. 1998: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาถึงความแตกต่างของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวทั่ว ๆ ไป ในอุทยานแห่งชาติของประเทศไทย โดยผู้วิจัยได้แบ่งนักท่องเที่ยวออกเป็น 5 กลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรมากกว่านักท่องเที่ยวกลุ่มอื่นๆ นอกจากนั้น นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังมีอายุและระดับการศึกษาที่มากกว่านักท่องเที่ยวกลุ่มอื่น ๆ อีกด้วย

ซินดิกา (Sindiga. 1999: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ (Alternative Tourism) และการพัฒนาที่ยั่งยืน ในประเทศเคนยา ผลการศึกษาพบว่า การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพมีส่วนช่วยสนับสนุนการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันการท่องเที่ยวเป็นแหล่งที่มาของรายได้ซึ่งนำมาใช้เพื่อการอนุรักษ์ และการพัฒนาชุมชน อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่มีความจำเป็นที่ต้องเป็นการพัฒนาในพื้นที่ที่มีขนาดเล็ก หรือการเป็นเจ้าของกิจการการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกคาดหวังว่าจะต้องเป็นส่วนหนึ่งในรูปแบบการพัฒนา ผลการศึกษายังพบอีกว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ให้ความสำคัญกับบทบาทของชุมชนในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเป็นเจ้าของ ในการจัดการ และในการมีบทบาทในทางธุรกิจการท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น

เดอ ฮาส (de Haas. 2002: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ที่มีขนาดเล็ก โดยผู้วิจัยได้เลือกเกาะ Niue ในแปซิฟิกใต้ เป็นพื้นที่ใน

การศึกษา ผลการศึกษาพบว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของ Niue มีความยั่งยืนเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมเท่านั้น ส่วนในด้านเศรษฐกิจนั้นยังไม่เกิดความยั่งยืน เนื่องจาก Niue เป็นเกาะที่อยู่ห่างไกล ทำให้ค่าใช้จ่ายในการเดินทางสูงและมีเที่ยวบินที่จำกัด ดังนั้น ในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนทางเศรษฐกิจจึงจำเป็นต้องชักจูงนักท่องเที่ยวที่มีรายได้สูงให้เดินทางมาท่องเที่ยว นอกจากนั้น ในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนยังต้องให้ความสำคัญกับขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ และต้องพยายามรักษาสสมดุลระหว่างองค์ประกอบทั้ง 3 ได้แก่ สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม และเศรษฐกิจ

กู และเจียง (Gu; & Jiang. 2002: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเมืองซีเจียง (Zhejiang) ประเทศจีน ผลการศึกษาพบว่า ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เห็นได้เด่นชัด ได้แก่ รายได้ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น การสร้างงานในชุมชนท้องถิ่น การขยายตลาดสำหรับพืชผลทางการเกษตร การเพิ่มขึ้นของผลงานทางวัฒนธรรมในชุมชน และจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

วินเซนต์ และทอมป์สัน (Vincent; & Thompson. 2002: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องการประเมินชุมชนในการสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะเกิดความยั่งยืนได้ เมื่อ 1) ชุมชนมีส่วนร่วมโดยตรงในการวางแผนและพัฒนาโครงการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น 2) ผู้นำชุมชนพัฒนาและสนับสนุนโครงการต่างๆ ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ 3) ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในฐานะของการเป็นแหล่งรายได้ที่มีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชน

เฮา วาร์ และโชน (Hao; Var; & Chon. 2003: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาถึงรูปแบบการประมาณการณ์นักท่องเที่ยวจากตลาดหลักที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า ตัวแปรที่สำคัญที่มีผลต่อการเดินทางของนักท่องเที่ยว ได้แก่ รายได้ ค่าใช้จ่ายระหว่างการท่องเที่ยว อัตราการแลกเปลี่ยนเงินตรา และจำนวนห้องพัก นอกจากนี้ยังมีปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่ การส่งเสริมการขาย และความไม่แน่นอนทางการเมืองจะส่งผลการเลือกเดินทางเช่นกัน

งานวิจัยในประเทศไทย

ศูนย์วิจัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2538) ศึกษาเรื่อง การท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ: กรณีภาคใต้ เสนอการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มีวัตถุประสงค์การศึกษาเพื่อการจัดแบ่งประเภทระบบนิเวศและสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่งในเขตภาคใต้ และระบุถึงแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แบ่งขอบเขตในการศึกษา 2 ระดับ คือ 1) ศึกษาในระดับภูมิภาคถึงภาพรวมของการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ ซึ่งกำหนดภาคใต้เป็นพื้นที่ศึกษา 2) ศึกษาเฉพาะกรณีตัวอย่าง คือ พื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาสก จังหวัดสุราษฎร์ธานี

การประเมินศักยภาพของพื้นที่ธรรมชาติสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศยึดแนวความคิดเรื่องการจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นบรรทัดฐาน และใช้สมการถ่วงน้ำหนัก (Weighting Score Method) คำนวณศักยภาพ โดยแบ่งระดับการให้คะแนนเพื่อชี้ศักยภาพของความแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็น 3 ระดับ คือ ระดับที่มีศักยภาพสูง ปานกลาง และต่ำ ผลการศึกษาศักยภาพในความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของพื้นที่ธรรมชาติใน 14 จังหวัดภาคใต้ พบว่าจากการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ และการสำรวจพื้นที่ธรรมชาติทั้งสิ้น 109 แห่ง มีพื้นที่ที่เหมาะสมมากในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศจำนวน 16 แห่ง เหมาะสมปานกลาง 54 แห่ง และเหมาะสมต่ำ 39 แห่ง

พื้นที่ที่มีความเหมาะสมมากในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศส่วนใหญ่จะมีสภาพเป็นพื้นที่คุ้มครองหรือพื้นที่อนุรักษ์ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า และวนอุทยานต่าง ๆ ที่อยู่ในความดูแลของกรมป่าไม้ ซึ่งพื้นที่เหล่านี้มีคุณสมบัติแสดงให้เห็นถึงคุณค่าที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ เช่น สภาพโดดเด่นของระบบนิเวศและสังคมพืชธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรม หรือความสำคัญในเชิงประวัติศาสตร์ของแหล่งท่องเที่ยว และพื้นที่เหล่านี้ยังมีแนวโน้มสูงในการพบเห็นสัตว์ป่า เช่น เกาะแก่งต่าง ๆ และเขาคินปุน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นทรัพยากรพื้นฐานที่สำคัญสำหรับรองรับกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศประเภทต่าง ๆ ที่จะพัฒนาขึ้นในพื้นที่ท่องเที่ยว ได้แก่ ดูนก การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ถ่ายรูปธรรมชาติ ปีนเขา ศึกษาวัฒนธรรมและสภาพความเป็นอยู่ของคนท้องถิ่นดั้งเดิม ฯลฯ และดึงดูดนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

กิตติ วิชัยดิษฐ์ (2540) ศึกษาการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวหมู่เกาะลันตา จังหวัดกระบี่ พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ ด้านสภาพพื้นที่ หมู่เกาะลันตามีสภาพพื้นที่ทางธรรมชาติที่สวยงามและเอื้อต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ด้านทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์มากเหมาะกับการพักผ่อนทั้งทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและโครงสร้างพื้นฐานมากขึ้น ด้านนโยบายของรัฐและท้องถิ่น ได้กำหนดแผนงานและโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทั้งระยะสั้นและระยะยาว มีการจัดรูปแบบการใช้พื้นที่และกำหนดด้านสาธารณูปการ โดยคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ตลอดจนเพิ่มคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐาน พร้อมทั้งอนุรักษ์และฟื้นฟูให้ดีขึ้น ส่วนผลกระทบจากการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวด้านต่าง ๆ นั้น ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ คือ การเปลี่ยนแปลงอาชีพของชาวบ้าน การเคลื่อนย้ายแรงงานต่างถิ่น การบริโภคและมาตรฐานการครองชีพ ปัญหาด้านสังคมและวัฒนธรรม คือ การบริโภค ภาษา การแต่งกาย ความเชื่อ และขนบธรรมเนียมประเพณี และปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม คือ เกิดความเสื่อมโทรมด้านสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางด้านกายภาพและชีวภาพ

พรหมเมธ นาถมทอง (2540) ศึกษาถึงกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครนายก พบว่า ปัจจัยที่

เกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นมี 3 ประการ คือ ปัจจัยด้านสภาพของพื้นที่ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา ปัจจัยด้านความพร้อมของชุมชน และปัจจัยด้านองค์กรความร่วมมือในการพัฒนา โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ให้ความสำคัญกับผลของการพัฒนาที่ส่งเสริมศักยภาพและคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นให้มีความสามารถและมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งระบบ

นพรัตน์ มุณีรัตน์ (2541) ศึกษาความเข้าใจของประชาชน และบทบาทของผู้นำชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนคีรีวง อ. ลานสกา จ. นครศรีธรรมราช พบว่าประชาชนในชุมชนคีรีวงมีความเข้าใจว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวที่ใช้ชีวิตกับชาวบ้าน และการท่องเที่ยวที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการ ส่วนบทบาทของผู้นำในชุมชนต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เริ่มต้นตั้งแต่การก่อตั้งชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง การกำหนดแผนการจัดการ กฎระเบียบการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การดูแลและบริการนักท่องเที่ยว ตลอดจนการแก้ไขปัญหาในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคีรีวงด้วย

วรรณพร วณิชชานุกร; วรรณวิภา จัตูชัย; และ มาลี บุษยะมา (2541) ศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทย เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้อง 6 กลุ่ม ได้แก่ เจ้าหน้าที่รัฐของจังหวัด ผู้ประกอบการ ผู้นำชุมชน ประชาชน นักท่องเที่ยว และต่างชาติ โดยศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อหลักการ กรอบแนวทางปฏิบัติ การมีส่วนร่วมของท้องถิ่น และการมาเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อนักท่องเที่ยว จากการศึกษาพบว่า ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่รัฐสอดคล้องกับแนวคิด หลักการ และกรอบการดำเนินงานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม ผู้ประกอบการบางคนต้องการเรียนรู้วิธีการแก้ไขปัญหามากขึ้น ประชาชนบางส่วนเห็นว่าการท่องเที่ยวทำให้ชีวิตและความเป็นอยู่ดีขึ้น ผู้นำชุมชนและประชาชนส่วนใหญ่ต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของท้องถิ่น ส่วนของนักท่องเที่ยวต่างชาติมีการเตรียมตัวเพื่อมาเที่ยวและใช้บริการมัคคุเทศก์ และต้องการพบปะและพักกับชาวบ้านในการมาเที่ยวครั้งต่อไปมากกว่านักท่องเที่ยวชาวไทย นักท่องเที่ยวไทยยินดีที่จะบริจาคเพื่อการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมมากกว่านักท่องเที่ยวต่างชาติ และนักท่องเที่ยวทั้ง 2 กลุ่มต้องการหนังสือคู่มือการเดินทาง และแผนที่ ตลอดจนสิ่งที่ควรและไม่ควรปฏิบัติมากเป็นอันดับแรก

สมศักดิ์ แจ่มอุลิตรัตน์ (2542) ศึกษาถึงสถานการณ์ของการท่องเที่ยวที่มีผลต่อสภาพสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมของเกาะเต่า - เกาะนางยวน ศึกษาโอกาสและข้อจำกัดในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลการวิจัยสรุปว่า ปัจจุบันเกาะเต่า - เกาะนางยวนมีรายได้หลักจากการท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นเกาะที่มีความสมบูรณ์ของธรรมชาติค่อนข้างมาก ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญและปัจจัยพื้นฐานของการท่องเที่ยวธรรมชาติ ซึ่งนักท่องเที่ยวมีความพอใจอยู่ในระดับปานกลาง นอกจากนี้ที่เกาะเต่า - เกาะนางยวนมีชุมชนอาศัยอยู่ด้วย ซึ่งครอบครัวประกอบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงควรส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งสองด้านพร้อมกันไปด้วย การตลาดก็

ต้องคำนึงถึงเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นลักษณะการโฆษณาสีเขียว (Green Advertising) โดยควรเน้นสองเรื่อง คือ การให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวช่วงเวลาอื่นๆ ที่ไม่ใช่วันหยุดนักขัตฤกษ์เท่านั้น รวมถึงการโฆษณาเรื่องของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวบนเกาะเต่า - เกาะนางยวน และยังขาดการวางแผนและการจัดการที่ชัดเจนเพื่อรักษาสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติให้คงความสมบูรณ์ตลอดไป

ชลลดา สิทธิฑูรย์ (2543: บทคัดย่อ) ศึกษาแนวทางการพัฒนาการสื่อความหมายธรรมชาติในเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน โดยศึกษาสถานภาพของสื่อ วิธีการสื่อความหมาย ความต้องการของนักท่องเที่ยว และความคิดเห็นจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จากการศึกษาพบว่า สถานภาพของสื่อความหมายธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติ ทำหน้าที่อำนวยความสะดวก ให้ความรู้ ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อสื่อในระดับปานกลาง และมีความเห็นว่า ควรมีการเพิ่มปริมาณและเนื้อหาในเรื่องความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ และควรดำเนินการร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐ และเอกชน โดยควรปรับปรุงสื่อที่มีอยู่เดิม และเพิ่มปริมาณ รูปแบบและเนื้อหา ในเรื่องความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และสื่อควรมีความเป็นสากล

นิฐริน ไฉ่พันธ์ (2544: บทคัดย่อ) ศึกษาถึงศักยภาพของอุทยานแห่งชาติภูจองนายอยในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และศึกษาแนวทางในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติภูจองนายอยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลการศึกษาพบว่า อุทยานแห่งชาติภูจองนายอยมีศักยภาพด้านพื้นที่ธรรมชาติที่เกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศและด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสูง เหมาะสมต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่วนด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นสิ่งแวดล้อมศึกษามีศักยภาพปานกลาง และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวมีศักยภาพต่ำ สำหรับแนวทางในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรดำเนินการในด้านต่างๆ คือ ด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ด้านการศึกษาและสร้างจิตสำนึก ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ด้านการส่งเสริมการตลาด และการนำเที่ยว ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการบริการ และด้านการส่งเสริมการลงทุน

วัฒนาพร สุญาษา (2545: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาแนวทางการท่องเที่ยวตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาตอยตุง จังหวัดเชียงราย จากการศึกษาพบว่า สภาพทั่วไปที่เป็นองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีความพร้อมและสามารถจัดการแหล่งท่องเที่ยวตอยตุง ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ ผลการศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความรู้ด้านพื้นที่ตอยตุง ความรู้และพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในระดับปานกลาง จึงควรมีการปรับปรุงให้ความรู้และสื่อความหมายให้กับนักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่น

จากตัวอย่างงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในต่างประเทศและในประเทศ สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเป็นแหล่งที่มาของรายได้ ซึ่งนำมาใช้เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรและการพัฒนาชุมชน โดยการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืน และพยายามรักษาสมดุลระหว่างสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแสดงให้เห็นถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

คุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น เกิดการสร้างงานในชุมชนท้องถิ่น การเพิ่มขึ้นของผลงานทางวัฒนธรรม และเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

การท่องเที่ยวจะเกิดความยั่งยืนได้จะต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและพัฒนาโครงการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งได้แก่การท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวที่ใช้ชีวิตกับชาวบ้าน ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการ และพื้นที่ที่มีความเหมาะสมมากในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือ อุทยานแห่งชาติ เนื่องจากเป็นพื้นที่อนุรักษ์ที่มีสภาพโดดเด่นของระบบนิเวศและสังคมพืชธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมในเชิงประวัติศาสตร์ เป็นทรัพยากรพื้นฐานที่สำคัญสำหรับรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประเภทต่าง ๆ ได้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง การศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานจังหวัดเพชรบุรี เป็นการวิจัยเชิงการวางแผน (Planning Research) ซึ่งผู้วิจัยมีวิธีการดำเนินงานตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การกำหนดสนามวิจัย
2. การเข้าสนามวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. การกำหนดสนามวิจัย

เหตุผลในการเลือกพื้นที่

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงจากเหตุผลดังต่อไปนี้

- 1) **พื้นที่หลักที่มีศักยภาพของตลาดการท่องเที่ยว** เนื่องจากเป็นอุทยานแห่งชาติที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยกำหนดให้เป็นพื้นที่หลักที่มีศักยภาพของตลาดการท่องเที่ยวประเภทแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและอุทยานป่าเขา
- 2) **มีความหลากหลายของทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า** เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าดิบที่อุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายของระบบนิเวศทั้งชนิดพันธุ์พืชและสัตว์ป่าสูงที่สุดในโลก และเป็นป่าที่มีพื้นที่อยู่ในเทือกเขาตะนาวศรีที่เชื่อมต่อกับเทือกเขาภูเก็ตของภาคใต้ และตอนเหนือของประเทศพม่าจึงทำให้เป็นแหล่งรวมของสัตว์ป่าหลากหลายชนิด รวมทั้งสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์และสัตว์สงวนหลายชนิด
- 3) **การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น** เนื่องจากประชากรที่อาศัยในบริเวณอุทยานมีส่วนร่วมในด้านการบริการท่องเที่ยวหลายอย่าง เช่น มีการจัดที่พักแบบโฮมสเตย์ (Homestay) เป็นผู้ประกอบการร้านอาหาร ด้านกิจกรรมนันทนาการต่าง ๆ เช่น ผู้ประกอบการล่องแพ เรือยาง การขนส่งนักท่องเที่ยวไปที่จุดชมวิว และการนำเที่ยว
- 4) **มีการให้การศึกษา เรียนรู้กับผู้มาเยือน** โดยมีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว มีห้องวิดิทัศน์ มีเส้นทางศึกษาธรรมชาติและมีป้ายสื่อความหมาย
- 5) **สถานที่สามารถประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่หลากหลาย** โดยสภาพพื้นที่เอื้ออำนวยให้สามารถทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้หลายประเภทดังนี้ กิจกรรม

เดินป่า ศึกษาธรรมชาติ ถ่ายรูป บันทึกเทปวีดิทัศน์ เทปเสียงธรรมชาติ กิจกรรมดูนก เทียน้ำตก ศึกษาท้องฟ้าและดาราศาสตร์ ล่องเรือศึกษาธรรมชาติ ล่องแพ และกิจกรรมพักผ่อนด้วยเต็นท์

2. การเข้าสนามวิจัย

ในการเข้าสู่สนามวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการดังนี้

1. การลงสู่สนาม

ในการวิจัยครั้งนี้ มีที่มาของแหล่งข้อมูลจากการทำงานในภาคสนาม ซึ่งนักวิจัยต้องติดต่อโดยตรงกับกลุ่มประชากรตัวอย่าง เพื่อทำการรวบรวมข้อมูลจากสถานการณ์ที่เป็นธรรมชาติ ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องสร้างความคุ้นเคยกับบุคคลที่อยู่ในพื้นที่ โดยการเดินทางเข้าไปในพื้นที่เพื่อพูดคุยและสอบถามข้อมูลปฐมภูมิ เพื่อให้เกิดความคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่ของอุทยานแห่งชาติ ก่อนการเข้าไปเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth interview) โดยมีการกำหนดแนวทางในการสัมภาษณ์ (Interview guideline) และทำการสัมภาษณ์บุคคลที่มีลักษณะเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) ถึงรายละเอียดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยระหว่างการสัมภาษณ์นั้น ผู้วิจัยสามารถปรับเปลี่ยนคำถามในการสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในขณะนั้นได้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์ (Saturate information) เนื่องจากการไม่มีโครงสร้างที่เคร่งครัดเป็นคุณสมบัติสำคัญประการหนึ่งของเครื่องมือในการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยสามารถปรับใช้เครื่องมือให้เหมาะสมกับแหล่งข้อมูลและสถานการณ์ในขณะนั้นได้ โดยที่คงหลักการสำคัญไว้ (ไชยโพธิ์สิตา. 2547: 44)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการโดย

1. การสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล ดำเนินการเป็นลำดับดังนี้

1.1 มีหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัยไปขอความร่วมมือกับผู้ที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งระบุเรื่อง วัตถุประสงค์ ที่จะขอสัมภาษณ์

1.2 ติดต่อประสานงานเป็นการภายในกับผู้ที่เกี่ยวข้องในการสัมภาษณ์

1.3 สัมภาษณ์ผู้ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่เป็นคำถามปลายเปิด โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับสถานการณ์ สภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ปัญหา สาเหตุ และข้อเสนอแนะ ซึ่งมีการบันทึกเทปเสียงในขณะสัมภาษณ์

1.4 ตรวจสอบข้อมูลและความครบถ้วนของคำตอบ เพื่อให้ได้คำตอบที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์

1.5 ทำการถอดเทปบันทึกเสียงและพิมพ์เป็นบทสนทนา

4. การจัดการข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมภาคสนามมาวิเคราะห์ และประมวลผล ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูล

1.1 ในการวิเคราะห์ข้อมูลเนื่องจากเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ จึงทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยนำข้อมูลมาถอดเทปคำสัมภาษณ์และจัดพิมพ์เป็นบทสนทนา

1.2 ทำการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบของการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก จะได้ข้อมูลด้านจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค โดยเชื่อมโยงข้อมูลภายใต้มุมมองขององค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อนำมาหาวิสัยทัศน์ที่สามารถสื่อความหมายได้ เพื่อสร้างความเข้าใจ ให้เห็นแนวคิดของกระบวนการท่องเที่ยว และปรากฏการณ์ที่บอกถึงการวางแผนในเชิงยุทธศาสตร์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงแนวคิดหลักที่สะท้อนถึงขั้นตอนการวางแผนกลยุทธ์ทางการท่องเที่ยวได้

2. การกำหนดแผนกลยุทธ์

จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) โดยใช้มุมมองด้านองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายใต้หลักการของ Balanced Scorecard เป็นเครื่องมือในการจัดการที่ช่วยให้การวางแผนเกิดความสอดคล้องและมุ่งไปสู่ความสำเร็จที่เรียกว่าความยั่งยืนของการท่องเที่ยว และทำการกำหนดวิสัยทัศน์ จากการจับคู่จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคตามกระบวนการของการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ซึ่งจะได้ 4 กลยุทธ์คือ

- จุดแข็งกับโอกาส คือกลยุทธ์ที่ใช้อุปสรรคโดยการใช้จุดเด่นขององค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรมและกระบวนการ และด้านการมีส่วนร่วม

- จุดอ่อนกับโอกาส คือกลยุทธ์ที่ใช้โอกาสที่มีอยู่แก้ไขจุดอ่อน
- จุดแข็งกับอุปสรรค คือการนำจุดแข็งไปแก้ไขอุปสรรค
- จุดอ่อนกับอุปสรรค คือการจัดการกับจุดอ่อนและอุปสรรคที่มีอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งจะต้องมองให้ครอบคลุมทั้ง 4 องค์ประกอบในทุกกลยุทธ์

เมื่อได้วิสัยทัศน์แล้วจึงทำการกำหนดพันธกิจ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ กลยุทธ์และโครงการต่าง ๆ สำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน เพื่อให้สามารถบรรลุตามวิสัยทัศน์ที่ตั้งไว้

ในขั้นตอนของการกำหนดวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดในเรื่องของมุมมอง
ด้านองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาเป็นกรอบในการพิจารณาเพื่อกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จ
ของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ และดำเนินการเขียนแผนที่ทางกล
ยุทธ์เพื่อแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ในเชิงเหตุและผลของเป้าหมายต่าง ๆ ภายใต้มุมมองของ
องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่มีความสอดคล้องและสนับสนุนต่อวิสัยทัศน์และกลยุทธ์หลัก
ของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน

บทที่ 4

การนำเสนอผลการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง การศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นการวิจัยในลักษณะของการวางแผน (Planning research) โดยใช้กระบวนการวิเคราะห์และวางแผน ซึ่งผู้วิจัยได้นำหลักการในการวางแผนเชิงกลยุทธ์มาเป็นแนวทางที่ใช้ในการวิจัย เพื่อให้ได้แผนกลยุทธ์ที่เป็นแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการนำเสนอผลการวิจัยตามขั้นตอนดังนี้

1. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของพื้นที่ศึกษา
2. การกำหนดวิสัยทัศน์
3. การกำหนดพันธกิจ
4. การกำหนดเป้าหมายหลัก
5. การกำหนดวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์
6. สรุปแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน

1. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของพื้นที่ศึกษา

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของพื้นที่ศึกษา เป็นการพิจารณา ตรวจสอบ และวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกของการจัดการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน เพื่อพิจารณาจุดแข็งและจุดอ่อนโดยประเมินจากสภาวะแวดล้อมภายใน และพิจารณาถึงโอกาสและอุปสรรคโดยประเมินจากสภาวะแวดล้อมภายนอกที่จะส่งผลต่อการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน เพื่อให้สามารถกำหนดทิศทางและกลยุทธ์ให้การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานมุ่งไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อันจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่กำหนดไว้

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมโดยยึดแนวทางขององค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งกำหนดไว้ 4 ด้าน คือ ด้านพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรมและกระบวนการ และด้านการมีส่วนร่วม โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานจำนวน 34 คน ได้แก่ เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จำนวน 14 คน นักท่องเที่ยว จำนวน 10 คน ผู้นำและประชาชน จำนวน 5 คน และผู้ประกอบการ จำนวน 5 คน ในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเจ้าหน้าที่ ผู้นำและประชาชน และผู้ประกอบการ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยเปิดโอกาสให้ผู้ให้

ข้อมูลเล่ารายละเอียดต่างๆ และผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญกับข้อมูลให้ผู้สัมภาษณ์กล่าวถึงเหมือนๆ กัน และนำมาคิดเป็นค่าร้อยละเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังแสดงในตาราง 2

ตาราง 2 แสดงลำดับค่าร้อยละของข้อมูลจากการสัมภาษณ์

ข้อมูล	ร้อยละ
1. อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ เช่น ป่าต้นน้ำ น้ำตก แหล่งชมทะเลหมอก แหล่งดูนกกว่า 400 ชนิดและมีความหลากหลายทางชีวภาพสูง	100
2. ความนิยมเที่ยวแบบใกล้ชิดธรรมชาติมีมากขึ้น	97.06
3. มีการประชาสัมพันธ์ด้านความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์และเอกสารแผ่นพับแจกนักท่องเที่ยว	97.06
4. กิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ ได้แก่ เส้นทางศึกษาธรรมชาติและกิจกรรมค่าย	94.11
5. สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมากที่สุดในการเดินทางมาเที่ยวที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานได้แก่ การชมทะเลหมอกและการพบเห็นนกนานาชนิด	94.11
6. การจัดระบบบำบัดน้ำเสียยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่	85.29
7. มีการแบ่งเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่เหมาะสมกับทรัพยากรธรรมชาติ	85.29
8. สภาพถนนเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวไม่สะดวก บางช่วงเป็นถนนดินมีหลุมบ่อและป้ายบอกทางยังไม่ชัดเจน ขาดรายละเอียดสำคัญ	85.29
9. การจัดบุคลากรไม่เหมาะสมกับงาน มีการประสานงานและพื้นฐานความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมน้อย	85.29
10. มีการจัดเจ้าหน้าที่ดูแลรักษาความปลอดภัยตลอดเวลาที่มีนักท่องเที่ยว	82.35
11. จากกระแสของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศส่งผลให้เกิดการสร้างงานและรายได้ให้กับประชาชนในท้องถิ่น	82.35
12. มีโครงการขยะคืนถิ่น โดยการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวนำขยะลงมาทิ้งข้างล่างและรวบรวมกำจัดด้วยเตาเผาไฟฟ้า เพื่อลดปริมาณมลพิษที่จะเกิดต่อสิ่งแวดล้อม	76.47
13. มีจำนวนนักท่องเที่ยวแออัดมากเกินไปในช่วงเทศกาล	76.47
14. กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชมีนโยบายส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าในเขตอุทยานแห่งชาติ	70.58
15. กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชมีนโยบายปลูกจิตสำนึกการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น	70.58

ตาราง 2 (ต่อ)

ข้อมูล	ร้อยละ
16. กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชมีประกาศปิดแหล่งท่องเที่ยวบางจุดเป็นเวลา 3 เดือนในช่วงฤดูฝนเพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว	70.58
17. สื่อความหมายชนิดแผ่นพับเป็นสื่อความหมายที่สามารถเข้าถึงตัวนักท่องเที่ยวได้มากที่สุด	70.58
18. สถานที่พักผ่อน ทางเดินเท้าและจอดรถไม่เพียงพอกับปริมาณนักท่องเที่ยวในช่วงวันหยุดเทศกาล	67.64
19. ปริมาณน้ำใช้ตามแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ไม่เพียงพอกับความต้องการ	64.70
20. สิ่งปลูกสร้างมีความเหมาะสมและกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม	64.70
21. ขาดอุปกรณ์สื่อความหมายและสื่อสารที่ทันสมัย	52.94
22. งบประมาณด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวจากกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชมีความล่าช้าและไม่เพียงพอกับความต้องการ	52.94
23. จำนวนบุคลากรที่กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชจัดให้ไม่เพียงพอกับความต้องการ	50.00
24. นักท่องเที่ยวยังขาดจิตสำนึกต่อผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม	50.00
25. แหล่งท่องเที่ยวทางวิถีชีวิต ได้แก่ ชาวประมงน้ำจืดบ้านพุเข็ม ชาวกะเหรี่ยงบ้านโป่งลึก-บางกรอย	35.29
26. นักท่องเที่ยวได้รับความรู้เกี่ยวกับทรัพยากร ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวจากสื่อวีดิทัศน์	29.41
27. ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานมีส่วนร่วมบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่อยู่ในระดับร่วมแสดงความคิดเห็น (วางแผน)	26.47
28. มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้/ความเข้าใจด้านวิถีชีวิต	20.59

นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของพื้นที่ศึกษามาจัดกลุ่มตามรูปแบบของตารางสวอท (SWOT analysis) จะได้ตาราง 4 ช่อง คือ ช่องจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ซึ่งข้อมูลที่เป็นสภาพแวดล้อมภายในจะถูกใส่ในช่องจุดแข็งและจุดอ่อน ข้อมูลที่เป็นสภาพแวดล้อมภายนอกจะถูกใส่ในช่องโอกาสและอุปสรรค โดยเรียงตามลำดับค่าร้อยละจากมากไปหาน้อย โดยนำเฉพาะข้อมูลที่มีค่าร้อยละตั้งแต่ 50 ขึ้นไปมาแสดงในตาราง 3

ตาราง 3 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของพื้นที่ศึกษา

จุดแข็ง (S)	จุดอ่อน (W)
- อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ เช่น ป่าต้นน้ำ น้ำตก แหล่งชมทะเลหมอก แหล่งดูนกกว่า 400 ชนิดและมีความหลากหลายทางชีวภาพสูง - มีการประชาสัมพันธ์ด้านความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์และเอกสารแผ่นพับแจกนักท่องเที่ยว - กิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ ได้แก่ เส้นทางศึกษาธรรมชาติและกิจกรรมค่าย - สิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมากที่สุดในการเดินทางมาเที่ยวที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานได้แก่ การชมทะเลหมอกและการพบเห็นนกนานาชนิด - มีการแบ่งเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่เหมาะสมกับทรัพยากรธรรมชาติ - มีการจัดเจ้าหน้าที่ดูแลรักษาความปลอดภัยตลอดเวลาที่มีนักท่องเที่ยว - มีโครงการขยะคืนถิ่น เพื่อลดมลพิษที่จะเกิดต่อสิ่งแวดล้อม - สื่อความหมายชนิดแผ่นพับเป็นสื่อความหมายที่สามารถเข้าถึงตัวนักท่องเที่ยวได้มากที่สุด - สิ่งปลูกสร้างมีความเหมาะสมและกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม	- การจัดระบบบำบัดน้ำเสียยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ - การจัดบุคลากรไม่เหมาะสมกับงาน มีการประสานงานและพื้นฐานความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมน้อย - สถานที่พักแรมกางเต็นท์และจอดรถไม่เพียงพอกับปริมาณนักท่องเที่ยวในช่วงวันหยุดเทศกาล - ปริมาณน้ำใช้ตามแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ไม่เพียงพอกับความต้องการ - ขาดอุปกรณ์สื่อความหมายและสื่อสารที่ทันสมัย
โอกาส (O)	อุปสรรค (T)
- ความนิยมเที่ยวแบบใกล้ชิดธรรมชาติมีมากขึ้น - กระแสของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศส่งผลให้เกิดการสร้างงานและรายได้ให้กับประชาชนในท้องถิ่น - กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชมีนโยบายส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าในเขตอุทยานแห่งชาติ - กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชมีนโยบายปลูกจิตสำนึกการมีส่วนร่วมของชุมชน - กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชมีประกาศปิดแหล่งท่องเที่ยวบางจุดเป็นเวลา 3 เดือนในช่วงฤดูฝนเพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว	- สภาพถนนเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวไม่สะดวก บางช่วงเป็นถนนดินมีหลุมบ่อและป้ายบอกทางยังไม่ชัดเจน ขาดรายละเอียดสำคัญ - มีจำนวนนักท่องเที่ยวแออัดมากเกินไปในช่วงเทศกาล - งบประมาณด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวจากกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชมีความล่าช้าและไม่เพียงพอกับความต้องการ - จำนวนของบุคลากรที่กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชจัดให้ไม่เพียงพอกับความต้องการ - นักท่องเที่ยวยังขาดจิตสำนึกต่อผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม

จากตาราง 3 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ตามหลักการของ SWOT matrix เพื่อนำไปกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายหลัก และวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ตามลำดับ ซึ่งเป็นขั้นตอนของกระบวนการวางแผนเชิงกลยุทธ์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ผู้วิจัยนำข้อมูลด้านจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในตาราง 3 มาจับคู่ตามหลักการของ SWOT matrix ซึ่งมีเทคนิควิธีการจับคู่ดังนี้ (นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร. 2542: 61)

1. จับคู่ระหว่างปัจจัยจุดแข็งกับโอกาส (SO) โดยใช้จุดแข็งประสานกับความสามารถได้เปรียบในโอกาส
2. จับคู่ระหว่างปัจจัยจุดแข็งกับอุปสรรค (ST) โดยใช้จุดแข็งหลบหลีกอุปสรรค
3. จับคู่ระหว่างปัจจัยจุดอ่อนกับโอกาส (WO) โดยใช้ความสามารถได้เปรียบในโอกาสมาปิดจุดอ่อน
4. จับคู่ระหว่างปัจจัยจุดอ่อนกับอุปสรรค (WT) โดยระมัดระวังจุดอ่อนและหลบหลีกอุปสรรค

ซึ่งในการจับคู่แต่ละครั้งสามารถใช้ปัจจัยหลายตัวจับคู่กันได้ หรือโดยตัวมันเองอาจจะไม่จับคู่กับตัวใดเลยก็ได้ หลังจากจับคู่แล้วจะได้เป็นกลยุทธ์ออกมา ซึ่งจะพบว่ากลยุทธ์นั้นมีความละเอียด ดังนั้นจะต้องนำมาจัดกลุ่มกลยุทธ์ที่คล้ายกันก่อน แล้วทำการสังเคราะห์เป็นกลยุทธ์ทางเลือก ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. การจับคู่ระหว่างปัจจัยจุดแข็งกับโอกาส (SO) จะใช้จุดแข็งประสานกับความสามารถได้เปรียบในโอกาส หากข้อได้ประสานกันแล้วข้อความสามารถเชื่อมโยงกันได้แล้วเกิดความได้เปรียบหรือมีโอกาสเพิ่มขึ้นจึงจะจับคู่กัน หากข้อได้ประสานกันแล้วไม่เกิดความเชื่อมโยงกันและไม่เกิดความได้เปรียบหรือมีโอกาสมากกว่าเดิมจะไม่นำมาจับคู่กัน แสดงได้ดังนี้

คู่ที่ 1 จับ S1O1: นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานเพิ่มขึ้น

คู่ที่ 2 จับ S2O1: มีจำนวนนักท่องเที่ยวได้รับความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพิ่มขึ้น

คู่ที่ 3 จับ S3O1: มีจำนวนนักท่องเที่ยวได้รับความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรและระบบนิเวศจากกิจกรรมในเส้นทางศึกษาธรรมชาติและกิจกรรมค่ายเพิ่มขึ้น

คู่ที่ 4 จับ S4O1: มีจำนวนนักท่องเที่ยวต้องการไปที่จุดชมทะเลหมอกและบริเวณแหล่งดูนกนานาชนิดเพิ่มขึ้น

คู่ที่ 5 จับ S5O1: นักท่องเที่ยวได้ใกล้ชิดธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ทางอุทยานแห่งชาติกำหนด

คู่ที่ 6 จับ S6O1: นักท่องเที่ยวได้ใกล้ชิดธรรมชาติภายใต้การดูแลรักษาความปลอดภัยจากเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ

คู่ที่ 7 จับ S7O1: โครงการขย่คิ่นถิ่นในพื้นที่ช่วยกระตุนจิตสำนึกการไม่ทิ้งขยะในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และทำให้นักท่องเที่ยวได้ใกล้ชิดธรรมชาติที่สะอาด ปราศจากขยะ

คู่ที่ 8 จับ S9O1: นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจในสิ่งปลูกสร้างที่มีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม

คู่ที่ 9 จับ S1O2: ประชาชนในท้องถิ่นมีงานทำและมีรายได้จากการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ

คู่ที่ 10 จับ S4O2: ประชาชนในท้องถิ่นมีงานทำและมีรายได้จากการประกอบอาชีพพานักท่องเที่ยวไปชมทะเลหมอกและดูนกในอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน

คู่ที่ 11 จับ S1O3: กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชมีนโยบายส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าในเขตอุทยานแห่งชาติซึ่งรวมถึงแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติต่างๆ ที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติด้วย

คู่ที่ 12 จับ S1O4: มีนโยบายปลูกจิตสำนึกการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อแหล่งท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานเกี่ยวกับธรรมชาติ

คู่ที่ 13 จับ S2O4: การประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์มีผลต่อการปลูกจิตสำนึกการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อแหล่งท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน

คู่ที่ 14 จับ S3O4: กิจกรรมค่ายเป็นกิจกรรมที่ทำให้เยาวชนในท้องถิ่นได้รับความรู้เรื่องระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวรวมทั้งเป็นการปลูกจิตสำนึกการมีส่วนร่วมของชุมชนด้วย

คู่ที่ 15 จับ S1O5: พืชและสัตว์ป่าในแหล่งท่องเที่ยวที่มีประกาศปิดไม่ถูกรบกวนจากนักท่องเที่ยวในช่วงฤดูฝน

คู่ที่ 16 จับ S4O5: เส้นทางไปชมทะเลหมอกและดูนกไม่เหมาะสมที่จะเดินทางในช่วงฤดูฝน เพราะอาจเกิดอันตรายจากน้ำป่าและสัตว์ป่าได้

คู่ที่ 17 จับ S6O5: ประหยัดอัตราการจ้างของเจ้าหน้าที่ที่ต้องดูแลความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีประกาศปิดเป็นเวลา 3 เดือน

คู่ที่ 18 จับ S8O5: พิมพ์กำหนดการปิดแหล่งท่องเที่ยวตามประกาศของกรมอุทยานแห่งชาติในเอกสารที่แจกให้นักท่องเที่ยวเพื่อความปลอดภัย

หลังจากการจับคู่แล้ว นักกลยุทธ์ที่คล้ายกันมาจัดกลุ่มกลยุทธ์แล้วทำการสังเคราะห์เป็นกลยุทธ์ทางเลือกได้ดังนี้

คู่ที่ 1,2,3,4,8,11 จับ S1,S2,S3,S4,S9,O1,O3 ซึ่งตัวกลยุทธ์ได้มาจากการจับคู่ระหว่างจุดแข็งด้านความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว มีสิ่งปลูกสร้างที่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมและมีการให้ความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์และกิจกรรมเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ประสานกับโอกาสที่นักท่องเที่ยวในปัจจุบันมีความนิยมเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติเน้นความใกล้ชิดกับธรรมชาติและมีนโยบายส่งเสริม

การอนุรักษ์ป่า จึงพบว่าแนวโน้มของจำนวนนักท่องเที่ยวที่นิยมเที่ยวแบบใกล้ชิดธรรมชาติมีมากขึ้น ซึ่งสามารถสังเคราะห์เป็นกลยุทธ์ทางเลือกได้ดังนี้ คือ

ส่งเสริมการให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์และกิจกรรมเส้นทางศึกษาธรรมชาติแก่นักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น

คู่ที่ 5,6,7 จับ S5,S6,S7,O1 ซึ่งตัวกลยุทธ์ได้มาจากการจับคู่ระหว่างจุดแข็งด้านการจัดแบ่งเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่เหมาะสมกับทรัพยากร มีการจัดเจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยวตลอดเวลาและโครงการขยะคืนถิ่นเพื่อลดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม จากจุดแข็งดังกล่าวนำมาประกอบกับโอกาสในเรื่องความนิยมท่องเที่ยวแบบใกล้ชิดธรรมชาติ ช่วยให้นักท่องเที่ยวได้ใกล้ชิดธรรมชาติที่สะอาดภายใต้การดูแลรักษาความปลอดภัยจากเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ ซึ่งสามารถสังเคราะห์เป็นกลยุทธ์ทางเลือกได้ดังนี้

ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติเฉพาะบริเวณที่กำหนดเพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในอุทยานแห่งชาติ

คู่ที่ 9,10 จับ S1,S4,O2 ซึ่งตัวกลยุทธ์ได้มาจากการจับคู่ระหว่างจุดแข็งของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติมีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวกับโอกาสที่การท่องเที่ยวทำให้เกิดการสร้างงานและเพิ่มรายได้ให้กับท้องถิ่นได้ เช่น อาชีพมัคคุเทศก์นำชมในเส้นทางศึกษาธรรมชาติ อาชีพรถยนต์เช่า เรือยนต์เช่าขนส่งนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวซึ่งสังเคราะห์เป็นกลยุทธ์ทางเลือกได้ดังนี้

ส่งเสริมการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวภายในพื้นที่เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น

คู่ที่ 12,13,14 จับ S1,S2,S3,O4 ซึ่งตัวกลยุทธ์ได้มาจากการจับคู่ระหว่างจุดแข็งของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีการประชาสัมพันธ์และจัดกิจกรรมให้ความรู้ซึ่งเกี่ยวข้องกันในองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประสานกับโอกาสที่ได้รับนโยบายจากกรมอุทยานแห่งชาติที่ให้มีการปลูกจิตสำนึกการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเปิดรับเยาวชนในท้องถิ่นเข้าอบรมการเป็นมัคคุเทศก์น้อย เพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมของชุมชน เนื่องจากตัวมัคคุเทศก์เป็นเยาวชนของท้องถิ่นสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมไปบอกเล่าให้ผู้ปกครองและแก่นักท่องเที่ยวได้ทราบและการเริ่มต้นจากเยาวชนทำให้เกิดผลในระยะยาวต่อไป ซึ่งสังเคราะห์เป็นกลยุทธ์ทางเลือกได้ คือ

ส่งเสริมให้เยาวชนในท้องถิ่นเข้าอบรมการเป็นมัคคุเทศก์น้อย

คู่ที่ 15,16 จับ S1,S4,O5 ซึ่งตัวกลยุทธ์ได้มาจากการจับคู่ระหว่างจุดแข็งด้านแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติมีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวคือทะเลหมอกและแหล่งดูนกประสานกับโอกาสที่กรมอุทยานแห่งชาติฯ ประกาศปิดแหล่งท่องเที่ยวบางจุดเพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว เป็นการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอื่นที่มีความปลอดภัยที่อยู่ในพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน เนื่องจากเส้นทางไปชมทะเลหมอกและ

คนที่ไม่เหมาะสมที่จะเดินทางในช่วงฤดูฝน เพราะอาจเกิดอันตรายจากน้ำป่าและสัตว์ป่าได้ ในขณะเดียวกันพืชและสัตว์ป่าจะไม่ถูกรบกวนจากนักท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน ซึ่งสังเคราะห์เป็นกลยุทธ์ทางเลือกได้ดังนี้คือ

ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้รับความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน

คู่ที่ 17 จับ S6,O5 ซึ่งตัวกลยุทธ์ได้มาจากการจับคู่ระหว่างจุดแข็งด้านการจัดการเจ้าหน้าที่ดูแลรักษาความปลอดภัยตลอดเวลาที่มีนักท่องเที่ยวกับโอกาสที่กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชมีประกาศปิดแหล่งท่องเที่ยวบางจุดเป็นเวลา 3 เดือนในช่วงฤดูฝนเพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวนั้น เป็นการเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่มีเวลาพัฒนาพื้นที่และบุคลากรในหน่วยงานที่รับผิดชอบ ซึ่งสังเคราะห์เป็นกลยุทธ์ทางเลือกได้ดังนี้ คือ

ทำแผนพัฒนาพื้นที่และบุคลากรในหน่วยงานที่รับผิดชอบ

คู่ที่ 18 จับ S8,O5 ซึ่งตัวกลยุทธ์ได้มาจากการจับคู่ระหว่างจุดแข็งคือตัวสื่อที่เข้าถึงตัวนักท่องเที่ยวคือแผ่นพับประสานกับโอกาสที่อุทยานฯ มีประกาศปิดแหล่งท่องเที่ยวเป็นบางจุดในช่วงฤดูฝนเพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว จึงควรจัดพิมพ์กำหนดการปิดแหล่งท่องเที่ยวในแผ่นพับแจกให้นักท่องเที่ยวทราบ เพื่อให้มีการเตรียมตัวก่อนมาท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง ซึ่งสังเคราะห์เป็นกลยุทธ์ทางเลือกได้ดังนี้ คือ

ประชาสัมพันธ์กำหนดการต่าง ๆ ของทางอุทยานแห่งชาติผ่านสื่อแผ่นพับ

ส่วนข้อที่ไม่ได้นำมาจับคู่กันในปัจจัยจุดแข็งและโอกาสที่เหลือ เนื่องจากพิจารณาตามหลักการจับคู่ที่เสนอไว้ด้านบน (หน้า 59) แล้วไม่ทำให้เกิดกลยุทธ์ และในทำนองเดียวกันนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการจับคู่กับปัจจัยที่เหลืออีก 3 กลุ่ม ซึ่งจะแสดงเฉพาะข้อความที่จับคู่แล้วเกิดเป็นกลยุทธ์

2. การจับคู่ระหว่างปัจจัยจุดแข็งกับอุปสรรค (ST) จะใช้จุดแข็งหลบหลีกอุปสรรคแสดงได้ดังนี้

คู่ที่ 1 จับ S8T1: จัดทำข้อมูลรายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนเส้นทางในการเข้าถึงตัวแหล่งท่องเที่ยวเป็นแผ่นพับ เพื่อความสะดวกในการเตรียมตัวอย่างเหมาะสมของนักท่องเที่ยว

คู่ที่ 2 จับ S1T2: จัดการกระจายนักท่องเที่ยวออกไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ในพื้นที่เพื่อลดความแออัด

คู่ที่ 3 จับ S5T2: จัดการกำหนดปริมาณนักท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่จากเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่เหมาะสมกับทรัพยากรธรรมชาติ

คู่ที่ 4 จับ S9T2: ขนาดของสิ่งปลูกสร้างที่เหมาะสมกับพื้นที่มีส่วนในการกำหนดปริมาณนักท่องเที่ยวต่อพื้นที่ให้บริการ

คู่ที่ 5 จับ S5T3: การแบ่งเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่เหมาะสมกับทรัพยากรธรรมชาติมีส่วนในการกำหนดการใช้จ่ายเงินงบประมาณได้

คู่ที่ 6,9 จับ S7,T3,T4 : ซึ่งตัวกลยุทธ์ได้มาจากการจับคู่ระหว่างจุดแข็งด้านโครงการระยะคืนถิ่นที่ประชาสัมพันธุ์ให้นักท่องเที่ยวมาขะลงมาถึงที่ข้างล่างกับอุปสรรคด้านงบประมาณที่มีจำกัดและล่าช้า และอุปสรรคด้านจำนวนของบุคลากรไม่เพียงพอ ซึ่งสามารถนำจุดแข็งมาลดอุปสรรคดังกล่าวได้และสังเคราะห์เป็นกลยุทธ์ทางเลือกได้ดังนี้ คือ

ประชาสัมพันธุ์ให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในโครงการระยะคืนถิ่นเพื่อลดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม

คู่ที่ 10,11,12,13 จับ S2,S3,S4,S8,T5 ซึ่งตัวกลยุทธ์ได้มาจากการจับคู่ระหว่างจุดแข็งด้านการประชาสัมพันธุ์ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ แผ่นพับและกิจกรรมในการให้ความรู้เรื่องการอนุรักษ์และสิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวและอุปสรรคที่นักท่องเที่ยวยังขาดจิตสำนึกต่อผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งสามารถนำจุดแข็งมาลดอุปสรรคดังกล่าวได้และสังเคราะห์เป็นกลยุทธ์ทางเลือกได้ดังนี้ คือ

จัดกิจกรรมและใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดจิตสำนึกต่อผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมในแหล่งชมทะเลหมอกและแหล่งดูนก

3. การจับคู่ระหว่างปัจจัยจุดอ่อนกับโอกาส (WO) จะนำโอกาสมาปิดจุดอ่อน แสดงได้ดังนี้

คู่ที่ 1 จับ W2: พัฒนาบุคลากรให้มีความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่

คู่ที่ 2 จับ W4O1: จัดการปริมาณน้ำใช้ให้เพียงพอตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ

คู่ที่ 3 จับ W3O2: ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นประกอบอาชีพด้านที่พักแรม/รถยนต์เช่ารับส่งนักท่องเที่ยว

คู่ที่ 4 จับ W1O3: จัดการระบบบำบัดน้ำเสียให้ครอบคลุมทุกแหล่งท่องเที่ยวตามนโยบายส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าในเขตอุทยานแห่งชาติ

คู่ที่ 5 จับ W5O3: จัดหาอุปกรณ์สื่อความหมายและสื่อสารที่ทันสมัยเพื่อความสะดวกในการทำงานตามนโยบายส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าในเขตอุทยานแห่งชาติ

คู่ที่ 6 จับ W3O4: ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นประกอบอาชีพด้านที่พักแรมและรถยนต์รับจ้างรับส่งนักท่องเที่ยวตามนโยบายปลูกจิตสำนึกการมีส่วนร่วมของชุมชน

นำกลยุทธ์ที่คล้ายกันมาจัดกลุ่มแล้วทำการสังเคราะห์ได้กลยุทธ์ทางเลือกดังนี้

คู่ที่ 1 จับ W2: ซึ่งตัวกลยุทธ์ได้มาจากการจับคู่จุดอ่อนด้านการจัดบุคลากรไม่เหมาะสมกับงาน ขาดการประสานงานและมีพื้นฐานความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมน้อย จึงต้องทำการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้เพิ่มขึ้น ส่งเสริมการทำงานร่วมกันและจัดวางบุคลากรให้เหมาะสมกับงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ซึ่งสามารถสังเคราะห์เป็นกลยุทธ์ทางเลือกได้ดังนี้คือ

ส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรให้มีความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่

คู่ที่ 2,4 จับ W1,W4,O1,O3 ซึ่งตัวกลยุทธ์ได้มาจากการจับคู่ระหว่างจุดอ่อนด้านการจัดการระบบน้ำเสียและน้ำใช้กับโอกาสในความนิยมเที่ยวแบบใกล้ชิดธรรมชาติมีมากขึ้น จึงมีความจำเป็นที่ต้องแก้ปัญหาด้านระบบน้ำเพื่อป้องกันความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวและโอกาส

ที่จะได้รับการสนับสนุนจากนโยบายส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าในเขตอุทยานแห่งชาติ ซึ่งสามารถสังเคราะห์เป็นกลยุทธ์ทางเลือกได้ดังนี้คือ

พัฒนาระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานให้เหมาะสมตามหลักการจัดการด้านการท่องเที่ยวและนันทนาการในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

คู่ที่ 3,6 จับ W3,O2,O4 : ซึ่งตัวกลยุทธ์ได้มาจากการจับคู่ระหว่างจุดอ่อนด้านสถานที่พักแรมและที่จอดรถไม่เพียงพอในช่วงเทศกาลกับโอกาสในการสร้างงานและรายได้จากการท่องเที่ยวประกอบกับการสนับสนุนจากนโยบายปลูกจิตสำนึกการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งสามารถสังเคราะห์เป็นกลยุทธ์ทางเลือกได้ดังนี้คือ

ส่งเสริมการจัดกิจกรรมและให้บริการใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพื่อกระจายรายได้และปลูกจิตสำนึกการมีส่วนร่วมของชุมชน

4. การจับคู่ระหว่างปัจจัยจุดอ่อนกับอุปสรรค (WT) ระวังจุดอ่อนและหลบหลีกอุปสรรค แสดงได้ดังนี้

คู่ที่ 1 จับ W4T1: ปรับปรุงระบบน้ำใช้และสภาพการเข้าถึงตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ให้มีความสะดวก

คู่ที่ 2 จับ W3T2: กระจายนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้เพื่อกระจายความแออัดของนักท่องเที่ยวในช่วงเทศกาล

คู่ที่ 3 จับ W4T2: กระจายนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ เพื่อแก้ปัญหาปริมาณน้ำใช้

คู่ที่ 4 จับ W1T3: จัดทำระบบบำบัดน้ำเสียให้ครอบคลุมทุกแหล่งท่องเที่ยวภายใต้งบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัด

คู่ที่ 5 จับ W2T3: ทำแผนพัฒนาบุคลากรภายใต้งบประมาณที่มีจำกัด

คู่ที่ 6 จับ W4T3: จัดการระบบน้ำใช้ตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ภายใต้งบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัด

คู่ที่ 7 จับ W5T3: ทำแผนการใช้งบประมาณสำหรับพัฒนาระบบอุปกรณ์สื่อความหมายและสื่อสารให้ทันสมัยเพียงพอกับการใช้งาน

คู่ที่ 8 จับ W5T4: พัฒนาระบบ/อุปกรณ์สื่อความหมายและสื่อสารให้ทันสมัยและเพียงพอกับการใช้งานเพื่อลดการใช้ทรัพยากรบุคคลที่มีจำกัด

คู่ที่ 9 จับ W5T5: ใช้เทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัยปลูกจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมแก่นักท่องเที่ยว

นำกลยุทธ์ที่คล้ายกันมาจัดกลุ่มแล้วทำการสังเคราะห์ได้กลยุทธ์ทางเลือกดังนี้

คู่ที่ 1,2,3 จับ W3,W4,T1,T2 : ซึ่งตัวกลยุทธ์ได้มาจากการลดจุดอ่อน โดยทำให้จุดอ่อนแข็งขึ้นและสามารถหลบหลีกอุปสรรคที่มีอยู่ โดยจุดอ่อนคือสถานที่พักแรม ที่จอดรถและปริมาณน้ำใช้มีจำกัดกับอุปสรรคด้านสภาพถนนเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวยังไม่สะดวกและมีจำนวนนักท่องเที่ยวแออัดมากเกินไปในช่วงเทศกาล ซึ่งสามารถสังเคราะห์เป็นกลยุทธ์ทางเลือกได้ดังนี้

พัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานด้านที่พักแรม ที่จอดรถ ปริมาณน้ำใช้ สภาพถนนเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและป้ายบอกทางให้มีความละเอียดชัดเจนเพื่อรองรับการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ

คู่ที่ 4,6, จับ W1,W4,T3 : ซึ่งตัวกลยุทธ์ได้มาจากการลดจุดอ่อน โดยจุดอ่อนคือการจัดระบบน้ำเสียยังไม่ครอบคลุมทุกแหล่งท่องเที่ยว ปริมาณน้ำใช้มีไม่เพียงพอและอุปสรรคด้านงบประมาณที่มีความล่าช้าและจำกัด จึงต้องทำให้จุดอ่อนแข็งขึ้นและสามารถหลบหลีกอุปสรรคที่มีอยู่ ซึ่งสามารถสังเคราะห์เป็นกลยุทธ์ทางเลือกได้ดังนี้

พัฒนาการจัดการระบบน้ำที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ภายใต้งบประมาณที่มีจำกัด ซึ่งกลยุทธ์ทางเลือกในข้อนี้สามารถแก้ไขได้แล้วในกลยุทธ์ทางเลือกของกลุ่ม WO (W1,W4,O1,O3) ดังนั้นจึงไม่เกิดกลยุทธ์ในข้อนี้

คู่ที่ 5 จับ W2,T3 : ซึ่งตัวกลยุทธ์ได้มาจากการจัดบุคลากรไม่เหมาะสมกับงาน มีการประสานงานและความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมน้อยกับอุปสรรคด้านงบประมาณด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวมีความล่าช้าและมีจำนวนจำกัด จึงต้องทำให้จุดอ่อนแข็งขึ้นและสามารถหลบหลีกอุปสรรคที่มีอยู่ ซึ่งสามารถสังเคราะห์เป็นกลยุทธ์ทางเลือกได้ดังนี้

ทำแผนพัฒนาบุคลากรภายใต้งบประมาณที่มีจำกัด ซึ่งกลยุทธ์ทางเลือกในข้อนี้สามารถแก้ไขได้แล้วในกลยุทธ์ทางเลือกของกลุ่ม WO (W2) ดังนั้นจึงไม่เกิดกลยุทธ์ในข้อนี้

คู่ที่ 7,8,9 จับ W5,T3,T4,T5 : ซึ่งตัวกลยุทธ์ได้มาจากการขาดอุปกรณ์ สื่อความหมายและสื่อสารที่ทันสมัยกับอุปสรรคด้านงบประมาณและจำนวนบุคลากรไม่เพียงพอและนักท่องเที่ยวยังขาดจิตสำนึกต่อผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมอยู่ จึงต้องทำให้จุดอ่อนแข็งขึ้นและสามารถหลบหลีกอุปสรรคที่มีอยู่โดยการนำอุปกรณ์ที่ทันสมัยมาใช้แทนแรงงานคน ซึ่งสามารถสังเคราะห์เป็นกลยุทธ์ทางเลือกได้ดังนี้

พัฒนาระบบ/อุปกรณ์สื่อความหมายและสื่อสารที่ทันสมัยให้เพียงพอต่อการใช้งานภายใต้งบประมาณที่มีจำกัด

นำข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์เป็นกลยุทธ์ทางเลือกมาใส่ไว้ในตาราง SWOT matrix แสดงในตาราง 4

ตาราง 4 ตาราง SWOT matrix ของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน

	จุดแข็ง (S)	จุดอ่อน (W)
สภาพแวดล้อมภายใน	1. อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ เช่น ป่าต้นน้ำ น้ำตก แหล่งชมทะเลหมอก แหล่งดูนกกว่า 400 ชนิดและมีความหลากหลายทางชีวภาพสูง 2. มีการประชาสัมพันธ์ด้านความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์และเอกสารแผ่นพับแก่นักท่องเที่ยว 3. กิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้ รั บ ค ว า ม ร ู้ ก ี ย ะ ว ั ก ั บ ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศได้แก่ เส้นทางศึกษาธรรมชาติและกิจกรรมค่าย 4. สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมากที่สุดในการเดินทางมาเที่ยวที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานได้แก่ การชมทะเลหมอกและการพบเห็นนกนานาชนิด 5. มีการแบ่งเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่เหมาะสมกับทรัพยากรธรรมชาติ 6. มีการจัดเจ้าหน้าที่ดูแลรักษาความปลอดภัยตลอดเวลาที่มีนักท่องเที่ยว 7. มีโครงการขยะคืนถิ่น เพื่อลดมลพิษที่จะเกิดต่อสิ่งแวดล้อม 8. สื่อความหมายชนิดแผ่นพับเป็นสื่อความหมายที่สามารถเข้าถึงตัวนักท่องเที่ยวได้มากที่สุด 9. สิ่งปลูกสร้างมีความเหมาะสมและกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม	1. การจัดระบบบำบัดน้ำเสียยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ 2. การจัดบุคลากรไม่เหมาะสมกับงาน มีการประสานงานและพื้นฐานความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมน้อย 3. สถานที่พักแรมกางเต็นท์และจอดรถไม่เพียงพอกับปริมาณนักท่องเที่ยวในช่วงวันหยุดเทศกาล 4. ปริมาณน้ำใช้ตามแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ไม่เพียงพอกับความต้องการ 5. ขาดอุปกรณ์สื่อความหมายและสื่อสารที่ทันสมัย
สภาพแวดล้อมภายนอก		
โอกาส (O)	SO กลยุทธ์เพิ่มศักยภาพ	WO กลยุทธ์เร่งพัฒนา
1. ความนิยมเที่ยวแบบใกล้ชิดธรรมชาติมีมากขึ้น 2. กระแสของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศส่งผลให้เกิดการสร้างงานและรายได้ให้กับประชาชนในท้องถิ่น 3. กรมอุทยานแห่งชาติมีนโยบายส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าในเขตอุทยานแห่งชาติ 4. กรมอุทยานแห่งชาติมีนโยบายปลูกจิตสำนึกการมีส่วนร่วมของชุมชน	1. ส่งเสริมการให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์และกิจกรรมเส้นทางศึกษาธรรมชาติแก่นักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น(S1,S2,S3,S4,S9,O1) 2. ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติเฉพาะบริเวณที่กำหนดเพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในอุทยานแห่งชาติ (S5,S6,S7,O1)	1. ส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรให้มีความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่ (W2) 2. พัฒนาระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานให้เหมาะสมตามหลักการจัดการท่องเที่ยวและนันทนาการในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ (W1,W4,O1,O3) 3. ส่งเสริมการจัดกิจกรรมและให้บริการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพื่อกระจายรายได้และปลูกจิตสำนึกการมีส่วนร่วมของชุมชน (W3,O2,O4)

ตาราง 4 (ต่อ)

5. กรมอุทยานแห่งชาติมีประกาศปิดแหล่งท่องเที่ยวบางจุดเป็นเวลา 3 เดือนในช่วงฤดูฝนเพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว	3. ส่งเสริมการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวภายในพื้นที่เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น (S1,S4,O2) 4. ส่งเสริมให้เยาวชนในท้องถิ่นเข้าอบรมการเป็นมัคคุเทศก์น้อย (S1,S2,S3,O4) 5. ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้รับความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน (S1,S4,O5) 6. ทำแผนพัฒนาพื้นที่และบุคลากรในหน่วยงานที่รับผิดชอบ (S6,O5) 7. ประชาสัมพันธ์กำหนดการต่าง ๆ ของทางอุทยาน ฯ ผ่านสื่อแผ่นพับ (S8,O5)	
อุปสรรค (T)	ST กลยุทธ์สร้างภูมิคุ้มกัน	WT กลยุทธ์แก้วิกฤติ
1. สภาพถนนเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวไม่สะดวก บางช่วงเป็นถนนดินมีหลุมบ่อและป้ายบอกทางยังไม่ชัดเจน ขาดรายละเอียดสำคัญ 2. มีจำนวนนักท่องเที่ยวแออัดมากเกินไปในช่วงเทศกาล 3. งบประมาณด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวจากกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชมีความล่าช้าและไม่เพียงพอกับความต้องการ 4. จำนวนของบุคลากรที่กรมอุทยานแห่งชาติจัดให้ไม่เพียงพอกับความต้องการ 5. นักท่องเที่ยวยังขาดจิตสำนึกต่อผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม	1. จัดทำแผนพับที่มีข้อมูลรายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนเส้นทางในการเข้าถึงตัวแหล่งท่องเที่ยว(S8,T1) 2. จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละพื้นที่ (S1,S5,S9,T2,T3,T4) 3. ประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในโครงการขยะคืนถิ่นเพื่อลดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม (S7,T3,T4) 4. จัดกิจกรรมและใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดจิตสำนึกต่อผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสนใจ (S2,S3,S4,S8,T5)	1. พัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานด้านที่พักแรม ที่จอดรถ ปริมาณน้ำใช้ สภาพถนนเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและป้ายบอกทางให้มีความละเอียดชัดเจนเพื่อรองรับการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ (W3,W4,T1,T2) 2. พัฒนาระบบสื่อความหมายและอุปกรณ์สื่อสารที่ทันสมัยและเพียงพอต่อการใช้งานภายใต้งบประมาณที่มีจำกัด (W5,T3,T4,T5)

2. การกำหนดวิสัยทัศน์

การกำหนดวิสัยทัศน์ คือ เป็นการวิเคราะห์ข้อความที่ได้จากการสังเคราะห์ SWOT ข้างต้น โดยการนำประโยชน์ที่สรุปเอาความมุ่งหวัง และเป้าหมายที่บอกถึงทิศทางการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน และสามารถเป็นแนวทางให้เจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้องดำเนินการไปในทิศทางอันนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ช่วยประสานงานและดำเนินการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

กระบวนการในการได้มาซึ่งวิสัยทัศน์ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานนั้น ผู้วิจัยเริ่มจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกด้านการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน และนำข้อมูลจากจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคด้านการท่องเที่ยว มาวิเคราะห์ตามหลักการของ SWOT Matrix โดยการจับคู่กันเพื่อให้เห็นประเด็นที่จะนำไปสู่การกำหนดวิสัยทัศน์ ซึ่งมีทั้งหมด 16 ประเด็น ได้มาจากข้อความที่สังเคราะห์เป็นกลยุทธ์ทางเลือกในช่อง SO,ST,WO,WT และได้ประเด็นต่างๆ ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ส่งเสริมการให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์และกิจกรรมเส้นทางศึกษาธรรมชาติแก่นักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น

ประเด็นที่ 2 ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติเฉพาะบริเวณที่กำหนดเพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในอุทยานแห่งชาติ

ประเด็นที่ 3 ส่งเสริมการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวภายในพื้นที่เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น

ประเด็นที่ 4 ส่งเสริมให้เยาวชนในท้องถิ่นเข้าอบรมการเป็นมัคคุเทศก์น้อย

ประเด็นที่ 5 ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้รับความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน

ประเด็นที่ 6 ทำแผนพัฒนาพื้นที่และบุคลากรในหน่วยงานที่รับผิดชอบ

ประเด็นที่ 7 ประชาสัมพันธ์กำหนดการต่างๆ ของทางอุทยานแห่งชาติผ่านสื่อแผ่นพับ

ประเด็นที่ 8 จัดทำแผ่นพับที่มีข้อมูลรายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนเส้นทางในการเข้าถึงตัวแหล่งท่องเที่ยว

ประเด็นที่ 9 จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละพื้นที่

ประเด็นที่ 10 ประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในโครงการขยะคืนถิ่นเพื่อลดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม

ประเด็นที่ 11 จัดกิจกรรมและใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดจิตสำนึกต่อผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสนใจ

ประเด็นที่ 12 ส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรให้มีความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่

ประเด็นที่ 13 พัฒนาระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานให้เหมาะสมตามหลักการจัดการด้านการท่องเที่ยวและนันทนาการในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

ประเด็นที่ 14 ส่งเสริมการจัดกิจกรรมและให้บริการใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพื่อกระจายรายได้และปลูกจิตสำนึกการมีส่วนร่วมของชุมชน

ประเด็นที่ 15 พัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานด้านที่พักแรม ที่จอดรถ ปริมาณน้ำใช้ สภาพถนนเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและป้ายบอกทางให้มีความละเอียดชัดเจนเพื่อรองรับการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ

ประเด็นที่ 16 พัฒนาระบบสื่อความหมายและอุปกรณ์สื่อสารที่ทันสมัยให้เพียงพอต่อการใช้งานภายใต้งบประมาณที่มีจำกัด

ให้นำประเด็นเหล่านี้มาเชื่อมโยงกัน โดยพิจารณาจากประเด็นที่มีลักษณะคล้ายกันจัดกลุ่มเข้าด้วยกันเป็นกลุ่มๆ หากคำหรือข้อความที่เป็นคำหลักที่มีความหมายแทนข้อความในกลุ่มประเด็นเดียวกัน แล้วนำคำหรือข้อความที่เป็นคำหลักนั้นมาจัดเรียงกันให้ได้ใจความ จะได้เป็นข้อความวิสัยทัศน์ ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์จะต้องมีองค์ประกอบครบทั้ง 4 องค์ประกอบจะขาดข้อใดไปไม่ได้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2544: 2-4) ดังนั้นเมื่อพิจารณาจากประเด็นทั้งหมดจะแบ่งได้ 4 กลุ่ม โดยมีองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแทรกอยู่ในแต่ละกลุ่ม ซึ่งแสดงได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 เป็นข้อความเกี่ยวกับการจัดการด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ พบว่ามีประเด็นที่เกี่ยวข้องดังนี้

ประเด็นที่ 2 ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติเฉพาะบริเวณที่กำหนดเพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในอุทยานแห่งชาติ

ประเด็นที่ 5 ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้รับความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติแก่กระเจาน

ประเด็นที่ 9 จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละพื้นที่

ประเด็นที่ 10 ประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในโครงการขยะคืนถิ่นเพื่อลดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม

ประเด็นที่ 13 พัฒนาระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานให้เหมาะสมตามหลักการจัดการด้านการท่องเที่ยวและนันทนาการในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

ประเด็นที่ 15 พัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานด้านที่พักแรม ที่จอดรถ ปริมาณน้ำใช้ สภาพถนนเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและป้ายบอกทางให้มีความละเอียดชัดเจนเพื่อรองรับการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ

พบว่า ประเด็นของกลุ่มนี้ คือ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง เช่น ป่าต้นน้ำ น้ำตก แหล่งชมทะเลหมอกและแหล่งดูนกกว่า 400 ชนิด และแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ เหล่านี้จะต้องได้รับการกำหนดขอบเขตในการใช้พื้นที่ ให้มีการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมด้วยการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวและประชาสัมพันธ์ให้มีส่วนร่วมในโครงการขยะคืนถิ่น และการจัดการที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม โดยการจัดตั้งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่รองรับการท่องเที่ยวในพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติ ซึ่งมีกรอบในการพิจารณาที่คำนึงถึงระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมก่อนความสะอาดสบายของนักท่องเที่ยว จากประเด็นทั้งหมดจะสังเกตเห็นว่าเป็นประเด็นที่มีจุดประสงค์ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติให้ได้รับความปลอดภัยหรือได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวน้อยที่สุด ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในที่นี้อยู่ในผืนป่าธรรมชาติ จึงสรุปได้ข้อความหลักที่เป็นความมุ่งหวังว่า

การจัดการแหล่งท่องเที่ยวในผืนป่าธรรมชาติ ที่สะอาดปลอดภัย ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ภายใต้ขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว

กลุ่มที่ 2 เป็นข้อความทางด้านการจัดการบุคลากร พบว่ามีประเด็นที่เกี่ยวข้องดังนี้

ประเด็นที่ 6 ทำแผนพัฒนาพื้นที่และบุคลากรในหน่วยงานที่รับผิดชอบ

ประเด็นที่ 12 ส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรให้มีความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่

พบว่า ประเด็นของกลุ่มนี้คือ จะต้องมีการจัดการด้านบุคลากรเป็นสำคัญให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ตามความรับผิดชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้งบประมาณที่กำหนด ซึ่งคำว่าประสิทธิภาพในที่นี้หมายถึงความรู้ในเรื่องทรัพยากร ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม และมีการจัดวางบุคลากรให้เหมาะสมกับงานโดยสามารถทำงานประสานกันได้ผลสำเร็จ ซึ่งเป็นจุดอ่อนที่สามารถแก้ไขได้ด้วยการพัฒนาบุคลากร สรุปได้ข้อความหลักที่เป็นความมุ่งหวังว่า

การจัดการทรัพยากรบุคลากรให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ตามความรับผิดชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้งบประมาณที่กำหนดไว้

กลุ่มที่ 3 เป็นข้อความทางด้านกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ พบว่ามีประเด็นที่เกี่ยวข้องดังนี้

ประเด็นที่ 1 ส่งเสริมการให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์และกิจกรรมเส้นทางศึกษาธรรมชาติแก่นักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น

ประเด็นที่ 7 ประชาสัมพันธ์กำหนดการต่าง ๆ ของทางอุทยานแห่งชาติผ่านสื่อแผ่นพับ

ประเด็นที่ 8 จัดทำแผ่นพับที่มีข้อมูลรายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนเส้นทางในการเข้าถึงตัวแหล่งท่องเที่ยว

ประเด็นที่ 11 จัดกิจกรรมและใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดจิตสำนึกต่อผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสนใจ

ประเด็นที่ 16 พัฒนาระบบสื่อความหมายและอุปกรณ์สื่อสารที่ทันสมัยให้เพียงพอต่อการใช้งานภายใต้งบประมาณที่มีจำกัด

พบว่า ประเด็นของกลุ่มนี้คือ จะต้องมีกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้ ความเข้าใจในระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมในขณะที่เข้ามาท่องเที่ยวและเกิดจิตสำนึกในการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้าทำกิจกรรมดังกล่าวเพิ่มขึ้นเพื่อลดอุปสรรคในข้อที่นักท่องเที่ยวยังขาดจิตสำนึกต่อผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมงบประมาณและบุคลากรด้วยการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาใช้ สรุปได้ข้อความหลักที่เป็นความมุ่งหวังว่า

ใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ กิจกรรมสื่อความหมายและอุปกรณ์ในการสื่อสาร ส่งเสริมความรู้และกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

กลุ่มที่ 4 เป็นข้อความทางด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่ามีประเด็นที่เกี่ยวข้องดังนี้

ประเด็นที่ 3 ส่งเสริมการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวภายในพื้นที่เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น

ประเด็นที่ 4 ส่งเสริมให้เยาวชนในท้องถิ่นเข้าอบรมการเป็นมัคคุเทศก์น้อย

ประเด็นที่ 14 ส่งเสริมการจัดกิจกรรมและให้บริการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพื่อกระจายรายได้และปลูกจิตสำนึกการมีส่วนร่วมของชุมชน

พบว่า ประเด็นของกลุ่มนี้คือ จะต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประกอบอาชีพและจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวในพื้นที่เพื่อเป็นการกระจายรายได้และส่งผลให้เกิดการสร้างจิตสำนึกรับผิดชอบต่อทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ ซึ่งทำให้สภาพเศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น การมีส่วนร่วมของชุมชนจะไปลดจุดอ่อนที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานมีอยู่ในเรื่องของสถานที่พักแรม ทางเดินเท้าและที่จอดรถรวมทั้งด้านบุคลากรที่ใช้น้ำชมและให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวด้วย ดังนั้นจึงสรุปได้ข้อความหลักที่เป็นความมุ่งหวังว่า

คุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นดีขึ้นจากการมีส่วนร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวควบคู่กับการอนุรักษ์

จากกระบวนการที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยนำข้อความหลักทั้ง 4 ประโยคนั้นมาจัดเรียงกันเพื่อให้เห็นใจความทั้งหมดดังนี้

การจัดการแหล่งท่องเที่ยวในผืนป่าธรรมชาติ ที่สะอาดปลอดภัย ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ภายใต้ขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว การจัดการทรัพยากรบุคลากรให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ตามความรับผิดชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้งบประมาณที่กำหนดไว้ใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ กิจกรรมสื่อความหมายและอุปกรณ์ในการสื่อสาร ส่งเสริมความรู้และกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นดีขึ้นจากการมีส่วนร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวควบคู่กับการอนุรักษ์

ผู้วิจัยจึงคำที่เป็นคำหลักออกมาจากข้อความหลัก แล้วนำมาจัดเรียงใหม่ให้ได้ใจความที่สอดคล้องกับข้อความหลักข้างต้น และสามารถกำหนดวิสัยทัศน์ด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานได้ดังนี้

วิสัยทัศน์ : อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีการอนุรักษ์ธรรมชาติสะอาดปลอดภัย ให้ความรู้ ชุมชนมีส่วนร่วมพัฒนา และจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

3. การกำหนดพันธกิจ

การกำหนดพันธกิจ คือ การกำหนดสิ่งที่ต้องทำให้สนองวิสัยทัศน์ที่ตั้งไว้จากวิสัยทัศน์ที่กล่าวไว้ข้างต้น ผู้วิจัยนำมาแตกเป็นข้อความพันธกิจตามหลักการของเหตุผลดังนี้

อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานมีจุดแข็งด้านแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีทรัพยากรทางชีวภาพที่หลากหลายและมีการกำหนดเขตพื้นที่ในการให้บริการ มีเส้นทางศึกษาธรรมชาติและกิจกรรมค่ายเยาวชนที่ส่งเสริมให้ผู้มาเยือนได้รับความรู้ในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและ

สิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ให้นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และประชาชนในท้องถิ่น มีโอกาสที่จำนวนนักท่องเที่ยวมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปีจากกระแสความนิยมเที่ยวแบบใกล้ชิดธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จึงส่งผลต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวทั้งทรัพยากรพืชและสัตว์ได้รับผลกระทบจากการเดินทางเข้ามาามากของนักท่องเที่ยวจึงต้องมีมาตรการในการป้องกันผลกระทบดังกล่าวพร้อมๆ กับการให้บริการการท่องเที่ยวตามนโยบายเปิดอุทยานแห่งชาติเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจและศึกษาหาความรู้ และยังพบจุดอ่อนและอุปสรรคด้านระบบสาธารณูปโภคและระบบโครงสร้างพื้นฐาน ปัญหาด้านงบประมาณ การขาดบุคลากรและนักท่องเที่ยวขาดจิตสำนึกต่อผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมอยู่จากการศึกษาพบว่ารูปแบบที่เหมาะสมกับการจัดการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติคือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งมีองค์ประกอบอยู่ 4 องค์ประกอบ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544: 2-4) และจะขาดข้อใดไปไม่ได้เพราะทุกองค์ประกอบมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ดังปรากฏในข้อความวิสัยทัศน์ถึงสิ่งที่เป็นความมุ่งหวังและบอกถึงทิศทางของการท่องเที่ยวในอนาคตของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานในการจะบรรลุวิสัยทัศน์ได้นั้นจะต้องทำสิ่งต่อไปนี้

1. พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ลดผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม
2. พัฒนาระบบสาธารณูปโภคและระบบโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสมกับพื้นที่
3. พัฒนาระบบการให้ความรู้ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและจำนวนนักท่องเที่ยว
4. พัฒนาบุคลากรให้มีความพร้อมและเพียงพอในการปฏิบัติงาน
5. ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว

4. การกำหนดเป้าหมายหลัก

การกำหนดเป้าหมายหลัก คือ สิ่งที่ต้องกระทำจะต้องทำให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้พันธกิจที่ระบุไว้ประสบผลสำเร็จ

นำพันธกิจทั้ง 5 ข้อมากำหนดเป้าหมายหลัก โดยมีหลักการว่าจะทำอะไรพันธกิจจึงจะสำเร็จ โดยนำข้อมูลจากตารางการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของพื้นที่ (SWOT Matrix) ในหน้า 67 – 68 มากำหนดเป้าหมายหลักให้สอดคล้องกับพันธกิจ มีข้อความดังนี้

จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน พบว่าการจะทำพันธกิจด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ลดผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานในขณะนี้ เป็นการลดผลกระทบด้านน้ำเสียเนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยวเพียง 2 แห่งคือลานกางเต็นท์ที่ศูนย์บริการและบ้านร่างแคมป์ที่มีระบบบำบัดน้ำเสีย ส่วนแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ในอุทยานยังไม่มีมาตรการในการป้องกันการใช้น้ำเสียเป็นต้น ดังนั้นจึงต้องหาวิธีในการลดผลกระทบด้วยการจัดทำระบบบำบัดน้ำเสียในทุกแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปใช้พื้นที่ เพื่อป้องกันปัญหาสารปนเปื้อนในแหล่งน้ำ การเพิ่มขึ้นของพืช

น้ำจากการใช้ผงซักฟอกและสบู่ และการลดผลกระทบต่อน้ำ ดิน และสัตว์ป่าจากความแออัดของนักท่องเที่ยว เพราะการมีนักท่องเที่ยวมากเกินไปต่อขีดความสามารถในการรองรับจะทำให้เกิดการอัดแน่นของดินแล้วส่งผลไปถึงการเจริญเติบโตของพืช จึงต้องมีการกระจายนักท่องเที่ยวไปในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เพื่อให้มีนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ กำหนดเป็นเป้าหมายว่า มีการจัดการที่ลดผลกระทบต่องานด้านน้ำเสียและขีดความสามารถในการรองรับในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติทุกแห่งของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน

พันธกิจในข้อที่ 2 คือ การพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและระบบโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสมกับพื้นที่ จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมแล้วมีความสอดคล้องในเรื่องของจุดอ่อนด้านที่พักแรมกางเต็นท์และที่จอดรถของอุทยานมีไม่เพียงพอในช่วงเทศกาลรวมถึงปริมาณน้ำใช้ในแหล่งท่องเที่ยวด้วย ประกอบกับอุปสรรคในการเดินทางเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยวยังมีเส้นทางที่ไม่ค่อยสะดวกปลอดภัย จึงกำหนดเป้าหมายตามพันธกิจในข้อนี้ได้ว่า จัดระบบสาธารณูปโภคและระบบโครงสร้างพื้นฐานที่สอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและจำนวนนักท่องเที่ยว

พันธกิจในข้อที่ 3 คือ พัฒนาระบบการให้ความรู้ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและจำนวนนักท่องเที่ยว เนื่องจากการให้ความรู้เป็นองค์ประกอบข้อหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีความสำคัญและที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานก็มีกิจกรรมในการให้ความรู้ แต่ยังพบว่านักท่องเที่ยวที่ยังขาดจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์อยู่ประกอบกับจำนวนนักท่องเที่ยวนิยมเที่ยวแบบใกล้ชิดธรรมชาติมากขึ้น แสดงว่าสื่อที่ใช้ในการให้ความรู้ไม่สามารถตอบสนองต่อการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงพอ ดังนั้นเพื่อให้พันธกิจข้อนี้สำเร็จจึงกำหนดเป้าหมายในข้อนี้ได้ว่า มีกิจกรรมให้ความรู้ ระบบสื่อความหมายและอุปกรณ์สื่อสารที่ทันสมัยสอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยวและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว

พันธกิจในข้อที่ 4 คือ พัฒนาบุคลากรให้มีความพร้อมและเพียงพอในการปฏิบัติงาน เนื่องจากปัญหาด้านบุคลากรเป็นจุดอ่อนในการจัดคนไม่เหมาะสมกับงาน บุคลากรขาดความรู้และขาดการประสานงานจึงทำให้ไม่สามารถจะทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและอุปสรรคจากการมีบุคลากรน้อยไม่เพียงพอกับพื้นที่ เป็นองค์ประกอบทางด้านการจัดการซึ่งส่งผลกระทบไปยังองค์ประกอบอื่น ๆ ด้วยดังนั้นถ้าจัดการปัญหาด้านบุคลากรได้ก็จะส่งผลให้องค์ประกอบด้านอื่น ๆ ประสบความสำเร็จด้วย ดังนั้นสิ่งที่องค์กรจะต้องทำเพื่อให้พันธกิจข้อนี้ประสบผลสำเร็จก็คือ จัดฝึกอบรมบุคลากรให้มีความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อย่างถูกต้องชัดเจนและจัดบุคลากรให้มีคุณสมบัติเหมาะสมกับงานที่ได้รับมอบหมายและมีการประสานงานกันอย่างเป็นระบบ

พันธกิจในข้อที่ 5 คือ ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว เนื่องจากการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญข้อหนึ่งที่จะทำให้เกิดแนวร่วมในการช่วยกันดูแลพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เพราะการดึงชุมชนเข้ามาประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวจะเป็นการสอนให้ชุมชนมองเห็นประโยชน์และคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมในบริเวณหรือใกล้เคียงกับที่อยู่อาศัยของชุมชนจาก

การที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการทางการท่องเที่ยวเกี่ยวกับชุมชน เกิดการกระจายรายได้และระบบเศรษฐกิจดีขึ้น ถ้ามีการดูแลจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้มีความสวยงามจนเกิดการบอกต่อและกลับมาเที่ยวซ้ำ ก็จะทำให้มีเงินหมุนเวียนอย่างต่อเนื่อง ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและเกิดจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ซึ่งพันธกิจในข้อ 5 จะทำให้วิสัยทัศน์ประสบผลสำเร็จ และการจะทำพันธกิจในข้อนี้ให้สำเร็จจะต้องกำหนดเป้าหมายว่า กระจายรายได้และให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ จากเหตุผลที่กล่าวมาสรุปเป็นเป้าหมายหลักได้ดังนี้

1. มีการจัดการที่ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมด้านน้ำเสียและขีดความสามารถในการรองรับในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติทุกแห่งของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน
2. จัดระบบสาธารณูปโภคและระบบโครงสร้างพื้นฐานที่สอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและจำนวนนักท่องเที่ยว
3. มีกิจกรรมให้ความรู้ ระบบสื่อความหมายและอุปกรณ์สื่อสารที่ทันสมัยสอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยวและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว
4. จัดฝึกอบรมบุคลากรให้มีความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อย่างถูกต้องชัดเจน
5. จัดบุคลากรให้มีคุณสมบัติเหมาะสมกับงานที่ได้รับมอบหมายและมีการประสานงานกันอย่างเป็นระบบ
6. กระจายรายได้และให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่

5. การกำหนดวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์

จากข้อความในหน้า 35 ผู้วิจัยกล่าวถึงวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ไว้ว่า เป็นการนำเป้าหมายหลักมากำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนยิ่งขึ้นและนำมากำหนดดัชนีชี้วัดความสำเร็จแบบสมดุลภายใต้ 4 มุมมองของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งตัวชี้วัดจะทำให้ทราบถึงความสามารถในการบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ ซึ่งแสดงได้ดังนี้

เป้าหมายที่ 1 มีการจัดการที่ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมด้านน้ำเสียและขีดความสามารถในการรองรับในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติทุกแห่งของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน

วัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์

- เพื่อป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นในทุกแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน
- เพื่อจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละพื้นที่

เป้าหมายที่ 2 มีระบบสาธารณูปโภคและระบบโครงสร้างพื้นฐานที่สอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและจำนวนนักท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์

- เพื่อเพิ่มบริการด้านการพักแรมที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยว
- เพื่อปรับปรุงสภาพถนนในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

เป้าหมายที่ 3 มีกิจกรรมให้ความรู้ ระบบสื่อความหมายและอุปกรณ์สื่อสารที่ทันสมัย

สอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยวและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์

- เพื่อเพิ่มโอกาสการได้รับความรู้ในเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมแก่นักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น

เป้าหมายที่ 4 จัดฝึกอบรมบุคลากรให้มีความรู้เกี่ยวกับทรัพยากร ระบบนิเวศและ

สิ่งแวดล้อมในพื้นที่อย่างถูกต้องชัดเจน

วัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์

- เพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่
- เพื่อทำแผนพัฒนาพื้นที่และบุคลากรในหน่วยงานที่รับผิดชอบ

เป้าหมายที่ 5 จัดบุคลากรให้มีคุณสมบัติเหมาะสมกับงานที่ได้รับมอบหมายและมีการ

ประสานงานกันอย่างเป็นระบบ

วัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์

- เพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีความสามารถเหมาะสมกับงาน

เป้าหมายที่ 6 กระจายรายได้และให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผน

พัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่

วัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์

- เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามาประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวพื้นที่
- เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติของแหล่ง

ท่องเที่ยว

จากวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ สามารถนำมากำหนดเป็นดัชนีชี้วัดความสำเร็จ ตลอดจนกำหนดแผนงานหรือโครงการที่ต้องทำเพื่อตอบสนองต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมายในขั้นต้น ซึ่งตัวดัชนีชี้วัดจะใช้วัดความสำเร็จของวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ แล้วนำมาแสดงในตารางที่ 5 และภาพประกอบ 11 และเขียนแผนที่ทางกลยุทธ์ โดยแผนที่ทางกลยุทธ์แสดงถึงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในเชิงเหตุและผลของเป้าหมายในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน

ตาราง 5 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ ในแต่ละเป้าหมาย

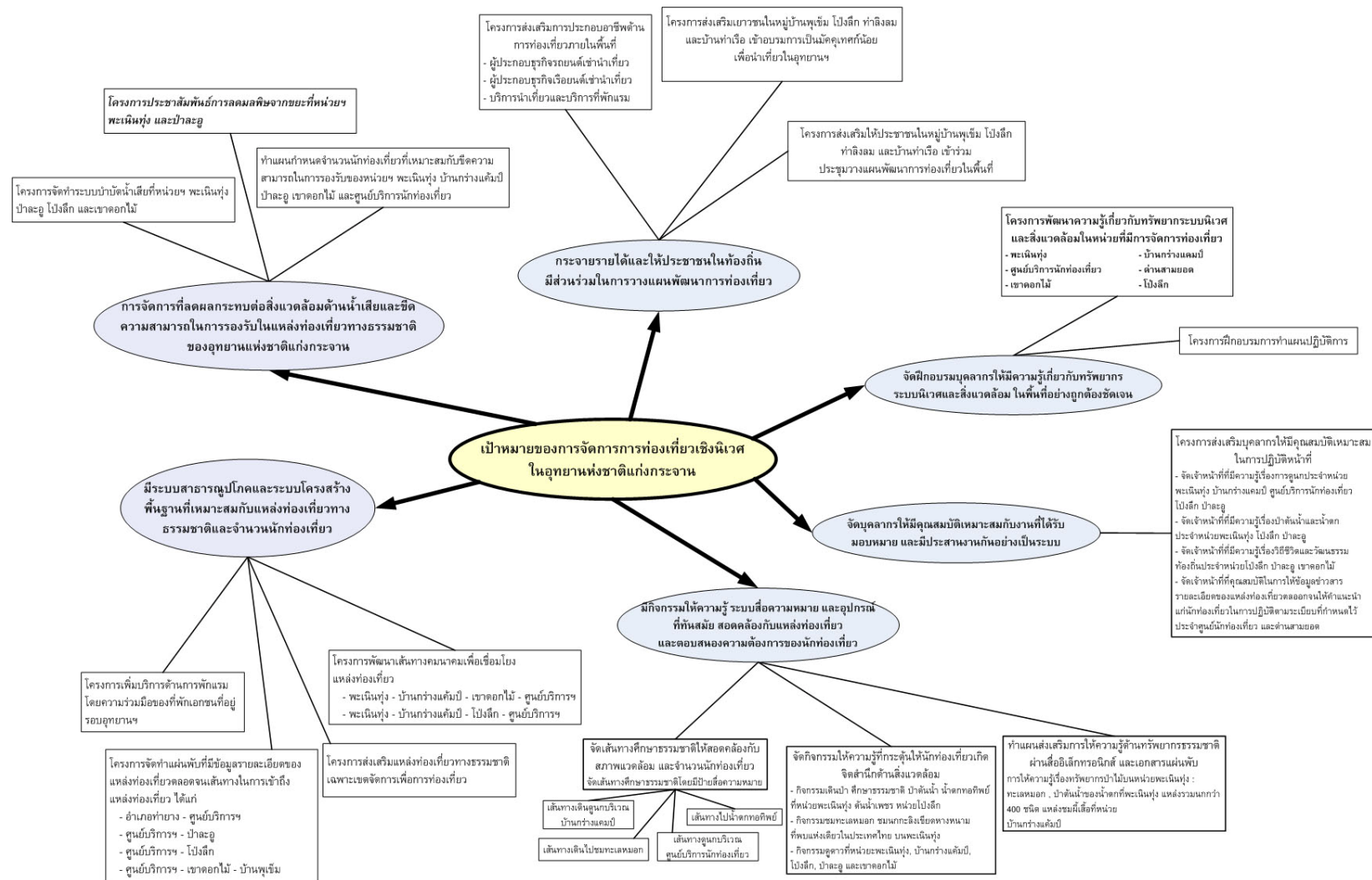
เป้าหมาย	วัตถุประสงค์	ตัวชี้วัด	แผนงาน/โครงการ
1. การจัดการที่ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมด้านน้ำเสียและขีดความสามารถในการรองรับในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติทุกแห่งของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน	1.1 เพื่อป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นในทุกแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน	1.1 มีระบบบำบัดน้ำเสียในแหล่งท่องเที่ยว	1.1.1 โครงการจัดทำระบบบำบัดน้ำเสียให้เหมาะสมตามหลักการจัดการท่องเที่ยวและนันทนาการในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ 1.1.2 โครงการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในโครงการขยะคืนถิ่นเพื่อลดมลพิษ
	1.2 เพื่อจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละพื้นที่	1.2 เกณฑ์การวัดขีดความสามารถในการรองรับ	1.2.1 ทำแผนกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับขีดความสามารถในการรองรับ
2. มีระบบสาธารณูปโภคและระบบโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและจำนวนนักท่องเที่ยว	2.1 เพื่อเพิ่มบริการด้านการพักผ่อนที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยว	2.1 จำนวนบริการด้านการพักผ่อนที่เพิ่มขึ้น	2.1.1 โครงการเพิ่มบริการด้านการพักผ่อนในแหล่งท่องเที่ยว - ปรับปรุงระบบน้ำใช้บนพะเนินทุ่ง, บ้านกร่างแคมป์ 2.1.2 โครงการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติเฉพาะบริเวณที่กำหนด
	2.2 ปรับปรุงสภาพถนนในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	2.2 สภาพของเส้นทางคมนาคมในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ	2.2.1 โครงการพัฒนาเส้นทางคมนาคมเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว 2.2.2 โครงการจัดทำแผนพื้นที่มีข้อมูลรายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนเส้นทางในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

ตาราง 5 (ต่อ)

เป้าหมาย	วัตถุประสงค์	ตัวชี้วัด	แผนงาน/โครงการ
3. มีกิจกรรมให้ความรู้ ระบบสื่อความหมายและอุปกรณ์สื่อสารที่ทันสมัยสอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยวและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว	3.1 เพื่อเพิ่มโอกาสการได้รับความรู้ในเรื่องของทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยว	3.1 นักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว	3.1.1 ทำแผนส่งเสริมการให้ความรู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์และจัดเส้นทางศึกษาธรรมชาติให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและจำนวนนักท่องเที่ยว 3.1.2 จัดกิจกรรมให้ความรู้และใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม
4. จัดฝึกอบรมบุคลากรให้มีความรู้เกี่ยวกับทรัพยากร ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อย่างถูกต้องชัดเจน	4.1 เพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่ 4.2 เพื่อทำแผนพัฒนาพื้นที่และบุคลากรในหน่วยงานที่รับผิดชอบ	4.1 บุคลากรได้รับความรู้เรื่องทรัพยากร ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อย่างถูกต้อง 4.2 แต่ละหน่วยมีแผนพัฒนาพื้นที่และบุคลากร	4.1.1 โครงการพัฒนาความรู้เกี่ยวกับทรัพยากร ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของบุคลากร 4.2.1 โครงการฝึกอบรมการทำแผนปฏิบัติการ
5. จัดบุคลากรให้มีคุณสมบัติเหมาะสมกับงานที่ได้รับมอบหมายและมีการประสานงานกันอย่างเป็นระบบ	5.1 เพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีความสามารถเหมาะสมกับงาน	5.1 บุคลากรมีคุณสมบัติเหมาะสมกับงาน	5.1.1 โครงการส่งเสริมบุคลากรให้มีคุณสมบัติเหมาะสมในการปฏิบัติหน้าที่

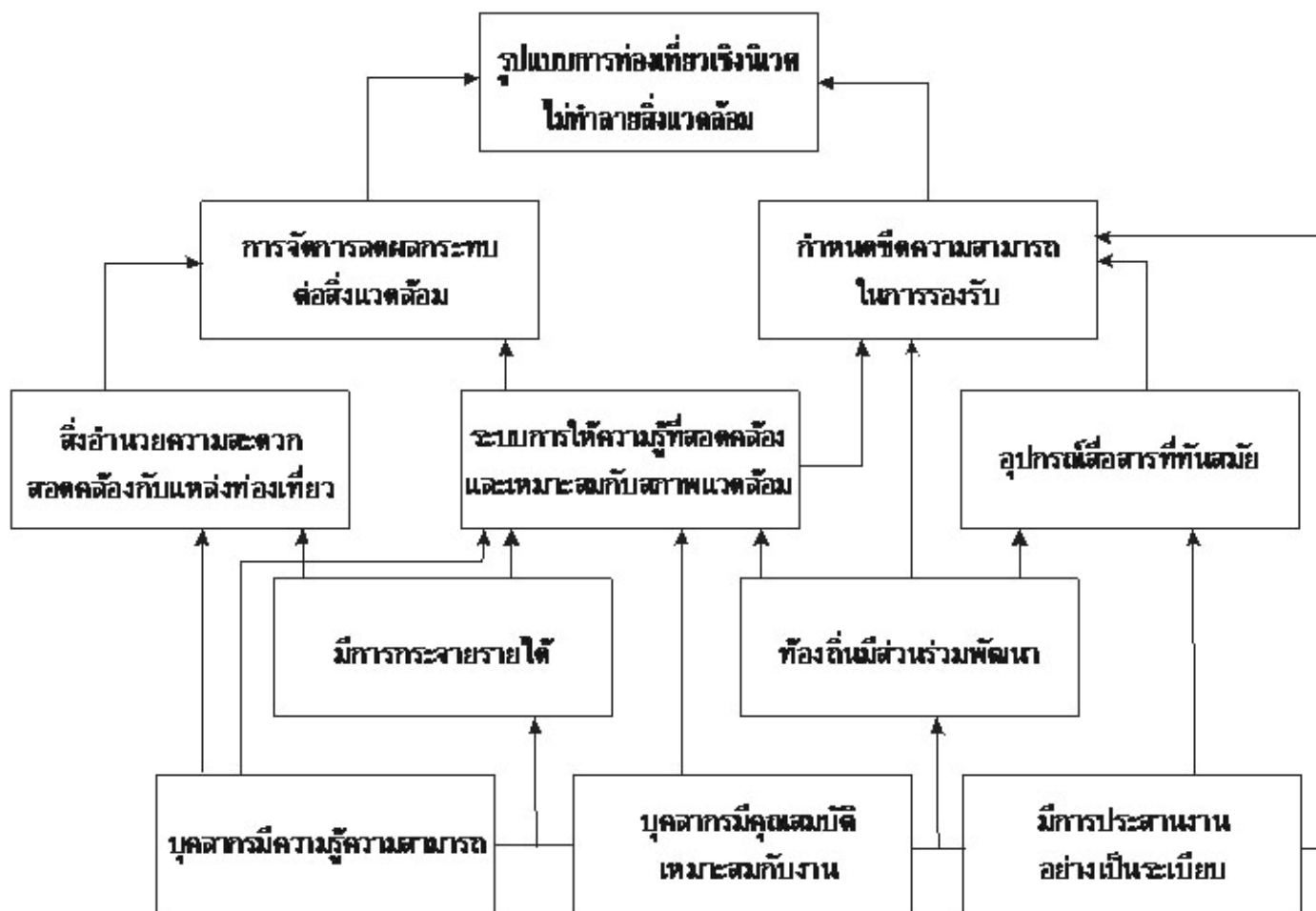
ตาราง 5 (ต่อ)

เป้าหมาย	วัตถุประสงค์	ตัวชี้วัด	แผนงาน/โครงการ
6. กระจายรายได้และให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่	6.1 เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามาประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่	6.1 จำนวนผู้ประกอบการอาชีพทางการท่องเที่ยวที่เป็นประชาชนในท้องถิ่น	6.1.1 จัดโครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ 6.1.2 จัดโครงการส่งเสริมให้เยาวชนในท้องถิ่นเข้าอบรมการเป็นมัคคุเทศก์น้อย
	6.2 เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว	6.2 จำนวนตัวแทนจากประชาชนในท้องถิ่นที่เข้าร่วมประชุมในโครงการที่เกี่ยวข้องกับการดูแลทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยว	6.2.1 จัดโครงการส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้าร่วมประชุมวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่

ภาพประกอบ 11 แสดงรายละเอียดของตัวโครงการภายใต้เป้าหมาย

การเขียนแผนที่ทางกลยุทธ์เป็นการนำข้อความของเป้าหมายมาเชื่อมโยงกันในลักษณะของความเป็นเหตุเป็นผลกัน โดยเป้าหมายสูงสุดของการจัดการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติคือการจัดการที่มุ่งไปสู่การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนได้ จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของพื้นที่ศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ พบว่าทักษะของบุคลากรและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมช่วยให้นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการและประชาชนในท้องถิ่นเกิดการเรียนรู้ และมีจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวและกระตุ้นให้ทุกฝ่ายอยากมีส่วนร่วมส่งเสริมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม โดยชุมชนมีส่วนช่วยดูแลปกป้องแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติให้คงอยู่ตลอดไป แสดงในภาพประกอบ 12

ภาพประกอบ 12 แผนที่ทางกลยุทธ์แสดงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในลักษณะเหตุและผลของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

บทที่ 5

บทสรุป และข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

เพื่อศึกษาหาแนวทางเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานจังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่มีเป้าหมายและวิธีการที่ชัดเจน เพื่อพร้อมจะนำไปสู่การปฏิบัติได้

ความสำคัญของการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเหมาะสมกับพื้นที่และเกิดความยั่งยืนในอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน
2. ทำให้ทราบถึงความคิดเห็นในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของบุคคลฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้องในระดับบริหารด้านการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน
3. เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา นำข้อมูลที่ได้เป็นส่วนประกอบในการส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวต่อไป

บทสรุป

อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานได้ชื่อว่าเป็นอุทยานแห่งชาติที่มีพื้นที่ใหญ่ที่สุดในประเทศและเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีสภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงมาก ซึ่งได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นทุก ๆ ปี โดยมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากที่สุดในช่วงเดือนธันวาคมถึงกุมภาพันธ์ซึ่งเป็นช่วงเทศกาลปีใหม่และเป็นช่วงฤดูหนาวที่นักท่องเที่ยวนิยมไปชมความงามของทะเลหมอก และช่วงเดือนเมษายนถึงพฤษภาคมเป็นช่วงเทศกาลสงกรานต์และปิดภาคเรียน นักท่องเที่ยวนิยมดูนกและล่องแก่ง จากการศึกษาพบว่า ในช่วงเทศกาลต่าง ๆ และช่วงที่มีวันหยุดติดต่อกันหลายวันจะมีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่มากจนเกิดความแออัด และส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ จึงได้มีการศึกษาเพื่อหาแนวทางในการป้องกันรักษาระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมไม่ให้เกิดการสูญเสีย เพราะธรรมชาติเมื่อถูกทำลายไปแล้วต้องใช้เวลาอย่างมากในการฟื้นฟูหรือไม่อาจฟื้นฟูกลับมาได้อีก

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีการกล่าวถึงอย่างมากในขณะนี้ เนื่องจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ตลอดจนภาคธุรกิจเอกชนได้ร่วมกันประชาสัมพันธ์ รวมทั้งสถาบันการศึกษาได้ให้ความสนใจบรรจุไว้ในหลักสูตรของการท่องเที่ยวและโรงแรม ทำให้ตระหนักถึงการตื่นตัวของทุกฝ่ายที่มองเห็น

ความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จะช่วยรักษาทรัพยากรให้ยั่งยืน ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นทางเลือกหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานให้มีทิศทางที่ก้าวไปสู่ความยั่งยืน การศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานในครั้งนี้ได้นำหลักการในการวางแผนเชิงกลยุทธ์มาเป็นแนวทางการวิจัยวางแผนจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จากการศึกษาพบว่า

ทางด้านพื้นที่ควรมีการพัฒนาในเรื่องของเส้นทางคมนาคมให้ได้รับความสะดวกปลอดภัย เพราะอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีความเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมเป็นที่รู้จักของนักเดินป่า นักดูนก ดูผีเสื้อ มีความโดดเด่นในเรื่องของแหล่งชมทะเลหมอกที่สวยงาม แต่มีข้อจำกัดในเรื่องของพาหนะที่ใช้ในการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งต้องใช้รถขับเคลื่อนสี่ล้อ เนื่องจากสภาพถนนและความลาดชัน การเข้าถึงตัวแหล่งท่องเที่ยวโดยรวมยังไม่ค่อยสะดวกเนื่องจากถนนลาดยางสลับกับถนนลูกรังเป็นบางช่วง และเป็นหลุมบ่อ

ทางด้านการจัดการที่มีความรับผิดชอบ ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมพบว่า ควรจัดให้มีระบบบำบัดน้ำเสียในทุกแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีการพักค้างแรมปรับปรุงระบบน้ำใช้ให้เพียงพอกับปริมาณนักท่องเที่ยวและมีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวไม่ให้เกินขีดความสามารถในการรองรับต่อพื้นที่ให้บริการตลอดจนมีการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเพื่อกระจายนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ในพื้นที่ เพื่อลดความแออัดของนักท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลที่มีวันหยุดติดต่อกันหลายวัน เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวนิยมมาชมทะเลหมอกและดูนกเป็นจำนวนมากในฤดูท่องเที่ยว ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศได้ เพราะนักท่องเที่ยวจำนวนมากพักค้างแรมในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

ทางด้านการกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ ควรมีกิจกรรมที่ส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้ด้านทรัพยากรและระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวให้ความนิยมได้แก่ จุดชมทะเลหมอกบนพะเนินทุ่ง บริเวณกิโลเมตรที่ 30 – 36 และบริเวณเส้นทางดูนกบ้านกร่างแคมป์กิโลเมตรที่ 15 - 18 ควรมีระบบสื่อความหมายและอุปกรณ์สื่อสารที่ทันสมัยสอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มคุณค่าและความตระหนักในประโยชน์ของทรัพยากรการท่องเที่ยว มีการฝึกอบรมและให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่เพื่อให้มีความรู้ มีคุณสมบัติเหมาะสมและสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง

ทางด้านการมีส่วนร่วม ควรให้ชุมชนท้องถิ่นได้แก่ ชุมชนบ้านพุเข็ม บ้านโป่งลึก บ้านท่าลิงลมและบ้านท่าเรือเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ เพื่อให้เกิดความตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรและดำเนินงานได้ตรงกับความต้องการของชุมชน ซึ่งจะส่งผลต่อการสงวนรักษาทรัพยากรทางธรรมชาติในระยะยาว จากการศึกษายังพบว่าผู้ประกอบการที่เป็นคนในท้องถิ่นจะประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยวเป็นอาชีพเสริมและมีความระมัดระวังในเรื่องผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมากกว่าผู้ประกอบการที่มาจากต่างถิ่น

และจากกระบวนการวางแผนเชิงกลยุทธ์ผู้วิจัยสามารถกำหนดวิสัยทัศน์ของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานดังนี้

วิสัยทัศน์ : อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีการอนุรักษ์ธรรมชาติ สะอาดปลอดภัย ให้ความรู้ ชุมชนมีส่วนร่วมพัฒนา และจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

โดยวิสัยทัศน์ที่ได้มีความสอดคล้องกับองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 4 ด้านคือพื้นที่ที่มีความเกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีการจัดการที่ไม่ทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว มีกิจกรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ และการมีส่วนร่วมโดยชุมชนท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์ จึงจัดได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ และเพื่อให้สามารถบรรลุวิสัยทัศน์ที่กำหนดจะต้องทำพันธกิจและเป้าหมายหลักดังต่อไปนี้

พันธกิจ

1. พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ลดผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม
2. พัฒนาระบบสาธารณูปโภคและระบบโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสมกับพื้นที่
3. พัฒนาระบบการให้ความรู้ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและจำนวนนักท่องเที่ยว
4. พัฒนาบุคลากรให้มีความพร้อมและเพียงพอในการปฏิบัติงาน
5. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน

เป้าหมายหลัก

1. มีการจัดการที่ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมด้านน้ำเสียและขีดความสามารถในการรองรับในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติทุกแห่งของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน
2. จัดระบบสาธารณูปโภคและระบบโครงสร้างพื้นฐานที่สอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและจำนวนนักท่องเที่ยว
3. มีกิจกรรมให้ความรู้ ระบบสื่อความหมายและอุปกรณ์สื่อสารที่ทันสมัยสอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยวและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว
4. จัดฝึกอบรมบุคลากรให้มีความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อย่างถูกต้องชัดเจน
5. จัดบุคลากรให้มีคุณสมบัติเหมาะสมกับงานที่ได้รับมอบหมายและมีการประสานงานกันอย่างเป็นระบบ
6. กระจายรายได้และให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่

วัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์

1. เพื่อป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นในทุกแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน
2. เพื่อจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับขีดความสามารถในการรองรับ

ของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละพื้นที่

3. เพื่อเพิ่มบริการด้านการพักผ่อนที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยว
4. เพื่อปรับปรุงสภาพถนนในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
5. เพื่อเพิ่มโอกาสการได้รับความรู้ในเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมแก่นักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น
6. เพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่
7. เพื่อทำแผนพัฒนาพื้นที่และบุคลากรในหน่วยงานที่รับผิดชอบ
8. เพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีความสามารถเหมาะสมกับงาน
9. เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามาประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

พื้นที่

10. เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว

กลยุทธ์ ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์ได้แก่ กลยุทธ์เพิ่มศักยภาพ กลยุทธ์เร่งพัฒนา กลยุทธ์สร้างภูมิคุ้มกันและกลยุทธ์แก้วิกฤติ

จากจุดแข็งและโอกาสที่มีอยู่ในขณะนี้ควรดำเนินกลยุทธ์เพิ่มศักยภาพดังนี้

1. ส่งเสริมการให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์และกิจกรรมเส้นทางศึกษาธรรมชาติแก่นักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น

2. ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติเฉพาะบริเวณที่กำหนดเพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในอุทยานแห่งชาติ

3. ส่งเสริมการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวภายในพื้นที่เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น

4. ส่งเสริมให้เยาวชนในท้องถิ่นเข้าอบรมการเป็นมัคคุเทศก์น้อย

5. ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้รับความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน

6. ทำแผนพัฒนาพื้นที่และบุคลากรในหน่วยงานที่รับผิดชอบ

7. ประชาสัมพันธ์กำหนดการต่าง ๆ ของทางอุทยานแห่งชาติผ่านสื่อแผนับนำโอกาสที่ได้รับมาลดจุดอ่อนโดยกลยุทธ์เร่งพัฒนาดังนี้

1. ส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรให้มีความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่

2. พัฒนาระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานให้เหมาะสมตามหลักการจัดการด้านการท่องเที่ยวและนันทนาการในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

3. ส่งเสริมการจัดกิจกรรมและให้บริการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพื่อกระจายรายได้และปลูกจิตสำนึกการมีส่วนร่วมของชุมชน

นำจุดแข็งมาดอุปสรรคโดยใช้กลยุทธ์สร้างภูมิคุ้มกันดังนี้

1. จัดทำแผนพับที่มีข้อมูลรายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนเส้นทางในการเข้าถึงตัวแหล่งท่องเที่ยว
 2. จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละพื้นที่
 3. ประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในโครงการขยะคืนถิ่นเพื่อลดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม
 4. จัดกิจกรรมและใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดจิตสำนึกต่อผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสนใจ
- ต้องพยายามลดจุดอ่อนและหลีกเลี่ยงอุปสรรคที่มีอยู่ในขณะนี้โดยใช้กลยุทธ์แก่วิกฤติดังนี้

1. พัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานด้านที่พักแรม ที่จอดรถ ปริมาณน้ำใช้ สภาพถนนเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและป้ายบอกทางให้มีความละเอียดชัดเจนเพื่อรองรับการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ
2. พัฒนาระบบสื่อความหมายและอุปกรณ์สื่อสารที่ทันสมัยให้เพียงพอต่อการใช้งานภายใต้งบประมาณที่มีจำกัด

โครงการ ประกอบด้วยโครงการดังต่อไปนี้

1. โครงการจัดทำระบบบำบัดน้ำเสียให้เหมาะสมตามหลักการจัดการท่องเที่ยวและนันทนาการในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ
2. โครงการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในโครงการขยะคืนถิ่นเพื่อลดมลพิษ
3. ทำแผนกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับขีดความสามารถในการรองรับ
4. โครงการเพิ่มบริการด้านการพักแรมในแหล่งท่องเที่ยว
5. โครงการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติเฉพาะบริเวณที่กำหนด
6. โครงการพัฒนาเส้นทางคมนาคมเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว
7. โครงการจัดทำแผนพับที่มีข้อมูลรายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนเส้นทางในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
8. ทำแผนส่งเสริมการให้ความรู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์และจัดเส้นทางศึกษาธรรมชาติให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและจำนวนนักท่องเที่ยว
9. จัดกิจกรรมให้ความรู้และใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม
10. โครงการพัฒนาความรู้เกี่ยวกับทรัพยากร ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

ของบุคลากร

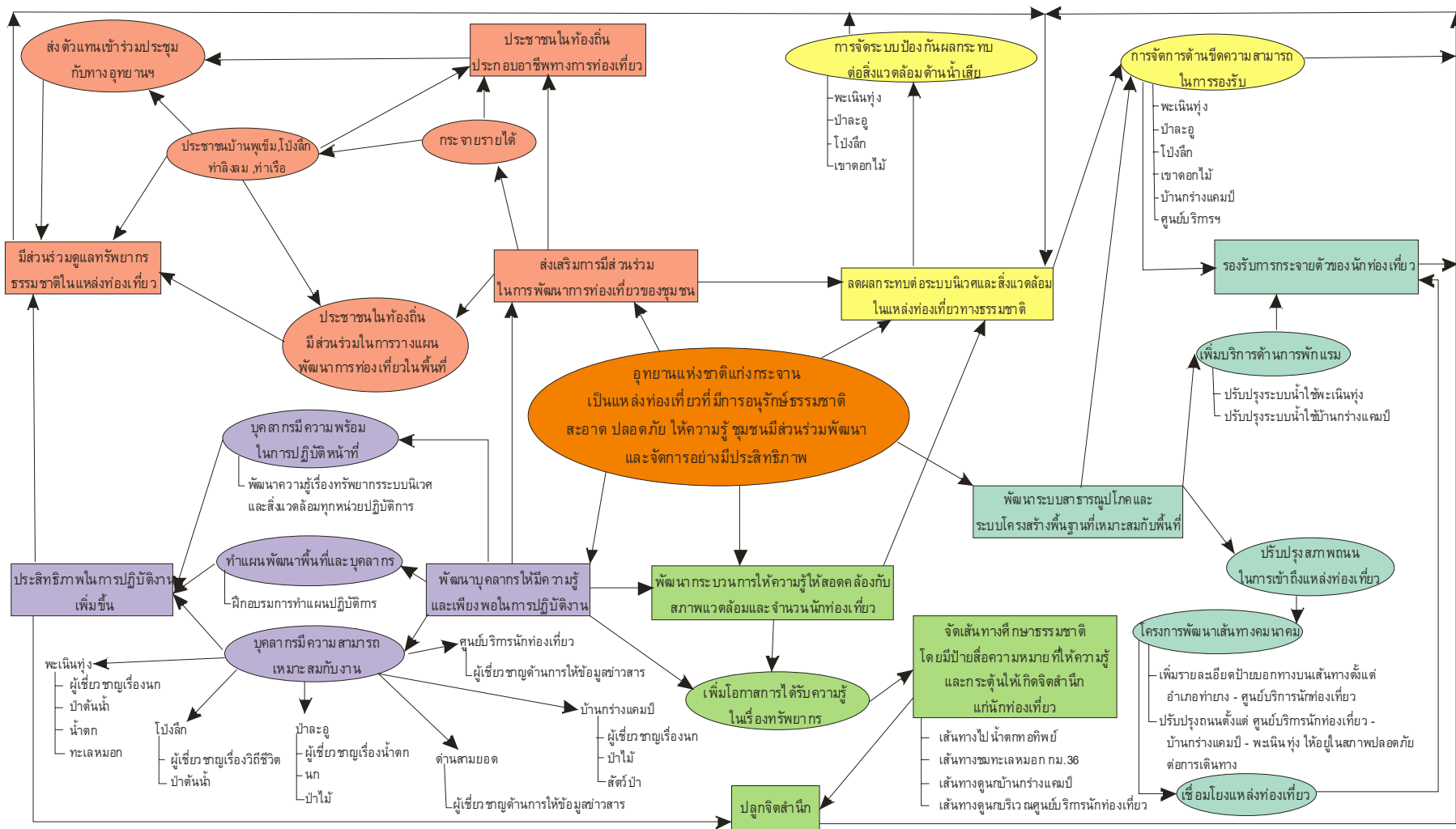
11. โครงการฝึกอบรมทำแผนปฏิบัติการ
12. โครงการส่งเสริมบุคลากรให้มีคุณสมบัติเหมาะสมในการปฏิบัติงาน
13. โครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวภายในพื้นที่
14. โครงการส่งเสริมให้เยาวชนในท้องถิ่นเข้าอบรมการเป็นมัคคุเทศก์น้อย
15. โครงการส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้าร่วมประชุมวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่

ท่องเที่ยวในพื้นที่

ในขั้นสุดท้ายผู้วิจัยได้แผนที่ทางกลยุทธ์ (Strategy Map) ซึ่งเป็นเครื่องมือในการบริหารแผนและได้กลยุทธ์ซึ่งเป็นแนวทางที่จะไปบริหารจัดการในรูปของการกำหนดกิจกรรมหรือตัวโครงการที่จะตอบสนองต่อเป้าหมายของกลยุทธ์ได้

จากแผนที่ทางกลยุทธ์พบว่า การฝึกอบรมและให้ความรู้แก่บุคลากรที่ถูกต้องจะส่งผลให้บุคลากรมีคุณสมบัติเหมาะสมกับงานที่ได้รับมอบหมายและส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานที่เพิ่มขึ้น และเกิดความสามารถนำความรู้ไปเผยแพร่ให้กับชุมชนท้องถิ่น และร่วมกันจัดระบบสื่อความหมายที่เพิ่มโอกาสในการเรียนรู้สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศให้แก่นักท่องเที่ยว โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินการ เช่น การให้บริการที่พักแรมและให้เช่าอุปกรณ์ในการพักแรมการนำเที่ยว นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้วิถีชีวิตของคนท้องถิ่นในการใช้ชีวิตที่พึงพิงธรรมชาติ เรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ทำให้เกิดความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรทางธรรมชาติและรู้จักใช้ทรัพยากรที่คุ้มค่า และส่งผลต่อพฤติกรรมในการท่องเที่ยวที่มีความเข้าใจและยอมรับในกฎเกณฑ์ที่ทางอุทยานแห่งชาติกำหนด เช่น การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวต่อแหล่งท่องเที่ยว การกระจายนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่เตรียมไว้รองรับเพื่อลดผลกระทบตอสัตว์ป่าและทรัพยากรทางธรรมชาติที่เป็นวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำให้มีการใช้ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ผู้วิจัยได้แสดงให้เห็นแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยใช้ Strategy Map สรุปแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานในภาพประกอบ 12 ดังนี้

ภาพประกอบ 13 Strategy Map สรุปแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำแผนไปสู่การปฏิบัติ

ผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นแผนกลยุทธ์ที่พร้อมจะนำไปสู่การปฏิบัติ และเป็นกลยุทธ์ระดับธุรกิจ คือ กลยุทธ์ที่นำมาใช้เพื่อสร้างความได้เปรียบหรือผลสำเร็จของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนั้นหน่วยงานที่รับผิดชอบแต่ละหน่วยท่องเที่ยวจะต้องจัดทำกลยุทธ์ระดับหน้าที่ต่อไป โดยการพัฒนาและการดำเนินงานตามแผนกลยุทธ์ระดับธุรกิจที่กำหนดไว้ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับแต่ละหน่วยงาน กล่าวคือ ต้องมีการกำหนดเป้าหมายสำหรับตัวชี้วัดด้วย โดยอาศัยข้อมูลในปัจจุบันเพื่อจะได้ทราบถึงผลสำเร็จของแผนงาน/โครงการที่กำหนดไว้

2. การนำหลักของ Balanced Scorecard มาใช้ ซึ่งถูกใช้ในแวดวงธุรกิจเป็นสำคัญ หากจะนำมาใช้กับกรณีของหน่วยงานหรือองค์กรที่ดำเนินการหรือมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับสังคมหรือสาธารณะโดยส่วนรวม ต้องคำนึงถึงการประยุกต์ใช้ที่สอดคล้องกับตัวปรัชญา หลักการ หรือวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน เพราะว่าในหลาย ๆ หน่วยงานไม่ได้เน้นตัวเงินวัดออกมาในเชิงเศรษฐกิจเป็นสำคัญ แต่วัดออกมาในเรื่องของประสิทธิภาพและให้ประโยชน์ทางสังคม เช่นผลออกมาจะมีผลกระทบต่องานแวดล้อมไปในทางที่ดี ซึ่งนำไปสู่ความยั่งยืนของสังคม ซึ่งวัดเป็นตัวเงินไม่ได้เพราะฉะนั้นเราต้องคำนึงถึงตรงนี้ด้วย

ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยต่อไป

1. จากการศึกษาผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรมีการศึกษาข้อมูลด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวิถีชีวิตและกิจกรรมที่ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจด้านวิถีชีวิตในท้องถิ่นเพิ่มเติม เพราะการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวนั้นมีความน่าสนใจ เป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาและเป็นการเปิดโอกาสในการเรียนรู้เกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชนด้วย เพื่อทราบความพร้อมของชุมชนและนำข้อมูลมาเป็นส่วนประกอบในการวางแผนจัดการในลำดับต่อไป

2. ควรทำการศึกษาในเรื่องของสื่อที่ใช้ในการสื่อความหมายที่เหมาะสมและสร้างความพึงพอใจตลอดจนเพิ่มโอกาสในการได้รับความรู้ และคุณค่าจากประสบการณ์การท่องเที่ยวในพื้นที่

3. และศึกษาถึงความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งการมีส่วนร่วมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความต้องการขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ โดยเกี่ยวข้องกับบุคคล 4 ฝ่าย คือประชาชนในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่และบุคคลภายนอก ซึ่งก็คือนักท่องเที่ยว เพื่อความพร้อมของข้อมูลในการวางแผนพัฒนาในระดับต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2546). ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว พ.ศ. 2547 – 2551. กรุงเทพฯ: กระทรวงฯ.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2544). แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: กองอนุรักษ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- (2545). เอกสารการประชุมเชิงปฏิบัติการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ: กองอนุรักษ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- กิตติ วิชัยดิษฐ์. (2540). การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวหมู่เกาะลันตา จังหวัดกระบี่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ. ถ่ายเอกสาร.
- เข้าใจถิ่นเข้าใจเที่ยวเพชรบุรี. (2543). กรุงเทพฯ: แพลน โมทีฟ จำกัด.
- ชนินทร์ ชุนพันธ์รักษ์. (2544). นโยบายธุรกิจและการบริหารเชิงกลยุทธ์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ศูนย์เอกสารและตำรา สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2547). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชลลดา สิทธิฑูรย์. (2543). แนวทางการพัฒนาสื่อความหมายธรรมชาติในเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (สิ่งแวดล้อมศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- ณรงค์เดช นวลมีชื่อ. (2540, ตุลาคม-ธันวาคม). Ecotourism ทางออกถ้ำเพียงแต่กระแส. จุลสารการท่องเที่ยว. 16(4):59.
- ธงชัย สันติวงษ์. (2532). การวางแผนกลยุทธ์. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- นพรัตน์ มุณีรัตน์. (2541). การสื่อสารในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคีรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ นศ.ม. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- นันทยา หุตานุวัตร; และ ณรงค์ หุตานุวัตร. (2542). SWOT : การวางแผนกลยุทธ์ธุรกิจชุมชน. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- นิฐริน ไฉ่พันธ์. (2544). ศักยภาพและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติภูจองนายอย จังหวัดอุบลราชธานี. รายงานการค้นคว้าอิสระปริญญา ศศ.ม. (การจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์. (2527). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณาการพิมพ์.

- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2542, มกราคม – มีนาคม). มารูจักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกันเถิด. *จุลสารการท่องเที่ยว*. 18(1): 10 – 18.
- บุญเลิศ เย็นคงคา; และคนอื่น ๆ. (2546). *การจัดการเชิงกลยุทธ์*. กรุงเทพฯ: วิ.เจ.พรินติ้ง.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2540). *สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โปรแกรมแผนที่ทางหลวงประเทศไทย. (2548). (ซีดี). กรุงเทพฯ: บริษัททิงเน็ต จำกัด.
- พจนา สวนศรี. (2546). *คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.
- พรหมเมธ นาถมทอง. (2540). *กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น: กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครนายก*. วิทยานิพนธ์ ผ.ม. (การวางแผนภาคและผังเมือง). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- พวงรัตน์ เกษรแพทย์. (2544). *การวางแผนกลยุทธ์สำหรับนักศึกษา*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พลุ เดชะรินทร์. (2546). *Balanced Scorecard รู้ลึกในการปฏิบัติ*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พลุ เดชะรินทร์. (2547). *เส้นทางจากกลยุทธ์สู่การปฏิบัติด้วย Balanced Scorecard และ Key Performance Indicators*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2545). *รายงานขั้นสุดท้ายแผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยว จังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดประจวบคีรีขันธ์*. กรุงเทพฯ: คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยฯ.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2545). *เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หน่วยที่1-7*. นนทบุรี: สาขาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยฯ.
- ยุวดี นิรันดร์ตระกูล. (2538). *Eco – Tourism: การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์*. *จุลสารการท่องเที่ยว*. 14(3): 53-55.
- วรรณพร วณิชชานุกร; วรรณวิภา จิตุชัย; และ มาลี บุญยะมา. (2541). *รายงานการวิจัยแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์; และคนอื่น ๆ. (2546). *การวางแผนกลยุทธ์: ศิลปะการกำหนดแผนองค์กรสู่ความเป็นเลิศ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: อินโนกราฟฟิกส์.
- วัฒนาพร สุฉายา. (2545). *แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาออยตุง จังหวัดเชียงราย*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- วัลยา โอพารัตน์มณี; และอารัญ บุญชัย. (2546, พฤศจิกายน - ธันวาคม). *ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว*. *เศรษฐกิจและสังคม*. 40(4): 7-11.

- ศรัณยา วรากุลวิทย์. (2546). *ปฐมนิเทศอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เฟื่องฟ้า
พรินติ้ง.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์; และคนอื่น ๆ. (2542). *การบริหารเชิงกลยุทธ์*. กรุงเทพฯ: วีระฟิล์ม และไซเท็กซ์.
- ศูนย์วิจัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2538). *โครงการศึกษาการท่องเที่ยว
เพื่อรักษาระบบนิเวศ: กรณีภาคใต้*. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออก วิทยาลัยเทคนิคนครนายก. (2549). *แผนที่ทางกลยุทธ์*.
สืบค้นเมื่อ 22 มีนาคม 2549 จาก <http://www.nayoktech.ac.th>
- สถาบันพระปกเกล้า. (2547). *อุทยานแห่งชาติแห่งกระเจาน*. (เอกสารประกอบการศึกษาดูงาน).
กรุงเทพฯ: ม.ป.พ. อัดสำเนา
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2539). *โครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทพัฒนาการ
ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. (2541). *รายงานฉบับสุดท้าย ส่วนที่ 1
รายงานหลัก การศึกษาเพื่อกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล*. กรุงเทพฯ:
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- (2542). *รายงานขั้นสุดท้าย การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ*.
กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์. (2544). *การบริหารเชิงกลยุทธ์*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- สมศักดิ์ แจ่มอุลิตรัตน์. (2542). *การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: โอกาสและข้อจำกัดในการพัฒนา ศึกษา
เฉพาะกรณีเกาะเต่า - เกาะนางยวน อำเภอพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี*. วิทยานิพนธ์
ศด.ม. (สิ่งแวดล้อม). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- สายทิพย์ สุดดีพันธ์. (2534). *อุดมการณ์พัฒนากับสาธารณสุขมูลฐานในประเทศไทย ใน ปัญหาผู้นำ
กับการกำหนดนโยบายแห่งชาติ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2546). *รายงานสรุปผลการประชุม
ประจำปี 2546 ของ สศช. เรื่อง การพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ.
- สุพจน์ ทราญแก้ว. (2545). *การจัดการภาครัฐแนวใหม่*. พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์
เทียนวัฒนา.
- สุพานี สุญญ์วานิช. (2544). *การบริหารกลยุทธ์ แนวคิดและทฤษฎี*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อภิชัย พันธเสน. (2539). *พัฒนาชนบทไทย: สมุทัยและมรรค “ตอนที่ 1 แนวคิด ทฤษฎี และภาพรวม
ของการพัฒนา” มุลนิธิภูมิปัญญา*. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- อัจฉรา จันทรณาย. (2546). *คู่มือการวางแผนกลยุทธ์และการจัดทำBSC*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน. (2545). อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ป่ามหัศจรรย์แห่งเทือกเขา
ตะนาวศรี. (แผ่นพับ). เพชรบุรี: ฝ่ายวิชาการและนันทนาการ อุทยานแห่งชาติแก่ง
กระจาน.

Anthony, R.N.; Dearden, J.; & Vancil, R.F. (1965). *Management Control Systems, Cases
and Readings*. Homeland: Irwin.

Boo, Elizabeth. (1990). *Ecotourism: The Potentials and Pitfalls*. World Wildlife Fund. 1 and
2: 72 and 165.

Ceballos-Lascurain, Hector. (1988). The Future of Ecotourism. *Mexico Journal*. 17(1):
13 – 14.

Chiras, Daniel D. (1998). *Environmental Science: A Systems Approach to Sustainable
Development*. 5th ed. Belmont, CA: Wadsworth.

Cohen, J.; & Uphoff, N.T. (1977). *Rural Development Participation*. Ithaca: Cornell
University.

de Haas, H.C. (2002, June 1). Sustainability of Small-Scale Ecotourism: The Case of Niue,
South Pacific. *Current Issues in Tourism*. 5(3 – 4): 319 – 337 (19).

GLOBE '90. (1990). *An Action Strategy for Sustainable Tourism*. Ottawa: Tourism Canada.

Gu, L.; & Jiang, ChunQian. (2002, December). Analysis of the Component and Characters
of Ecotourism Effect. *Journal of Zhejiang Forestry College*. 19(3): 292 – 295.

Hao, J.; Var, T.; & Chon, J. (2003). *Forecasting Model of Tourist Arrivals from Major Markets
to Thailand*. *Tourism Analysis*. 8(1): 33 – 45 (13).

Hunger, D.J.; & Wheelen, T.L. (1996). *Strategic Management*. 5th ed.: Addison-Wesley.

Hvenegaard, G.T.; & Dearden, P. (1998, July). *Ecotourism versus Tourism in Thai National
Park*. *Annals of Tourism Research*. 25(3): 700 – 720.

Kaplan, R.S.; & Norton, D.P. (2001). *The Strategy-focused Organization: How Balanced
Scorecard Companies Thrive in the New Business Environment*. The United States
of America: Harvard Business School.

Kusler, J.A. compiler (1991). *Ecotourism and Resource Conservation*. Selected papers from
the 1st (April 17 – 19, 1989, Marida, Mexico) and 2nd (November 27 – December
2, 1990, Miami Beach, Florida) International Symposia on Ecotourism and
Resource Conservation: 885.

Lundy, P. (1999). Community Participation in Jamaican Conservation Projects. *Community
Development Journal*.

Miller, A. (1998). *Strategic Management*. 3rd ed. Boston: Irwin/McGraw-Hill.

- Sindiga, I. (1999, April 1). Alternative Tourism and Sustainable Development in Kenya. *Journal of Sustainable Tourism*. 7(2): 108 – 127.
- Tourism Canada. (1990). *An Action Strategy for Sustainable Tourism Development: Globe '90*. Ottawa: Tourism Canada.
- Vincent, V.C.; & Thompson, W. (2002, December). Assessing Community Support and Sustainability for Ecotourism Development. *Journal of Travel Research*. 41(2): 153 – 160.
- WCED. (1987). *Our Common Future*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Werthiem, W.F. (1981). *The Urgency Factor and Democracy: A Theoretical Contribution to Unrisd' Debate on Participation*. Geneva: UNRISD.
- WHO/UNICEF. (1978). *Report of the International Conference on Primary Health Care*. New York: N.P. Press.
- Wood, M. E.; Gatz, F.; & Lindberg, K. (1991) The Ecotourism Society: An action agenda. In: J. Kusler (ED.), *Ecotourism and resource conservation* pp. 75-79. Selected papers from the 2nd International Symposium: Ecotourism and Resource Conservation, Madison: Omnipress.
- World Tourism Organization. (1997) *Tourism 2020 Vision*. Madrid: WTO.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

แนวคำถามแบบสัมภาษณ์ประกอบการวิจัย

แบบสัมภาษณ์ประกอบการวิจัย

เรื่อง การศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติ
แก่งกระจานจังหวัดเพชรบุรี

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์ในการวิจัยนี้เป็นการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลของสภาพแวดล้อม
ภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตาม
องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งแบ่งโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

.....
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้แบ่งองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็น 4
ด้าน คือ

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับ
ธรรมชาติ มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบ
นิเวศในพื้นที่นั้น

2. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน คือ
การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การ
จัดการสิ่งแวดล้อม การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อ
กระบวนการเรียนรู้ โดยมีการให้การศึกษา เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่ง
ท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์และความประทับใจ เพื่อปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อ
นักท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่นและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วม
ของชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น เช่น การกระจายรายได้ การ
ยกระดับคุณภาพชีวิต การรับผลตอบแทนเพื่อนำกลับมาบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยวและท้องถิ่น
สามารถควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวได้อย่างมีคุณภาพ

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของพื้นที่ศึกษา

ด้านพื้นที่

1. ในพื้นที่มีแหล่งท่องเที่ยวประเภทใดบ้าง ที่โดดเด่น ที่นักท่องเที่ยวชอบ (ภูเขา น้ำตก ถ้ำ ลำธาร หาดหิน ทะเลสาบ เกาะ แก่ง น้ำพุร้อน เขื่อน อ่างเก็บน้ำ แหล่งน้ำจืด วัด โบราณสถาน ชุมชน โบราณ ศาสนสถาน อนุสรณ์สถาน งานประเพณี วิถีชีวิต สินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น)
2. ให้ท่านเล่าถึงความโดดเด่นทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจเช่น วิถีชีวิตและภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีการบอกเล่าหรือแสดงให้นักท่องเที่ยวชม
3. นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางเข้ามาที่นี่ที่เดียว หรือเดินทางไปไหนอีกบ้าง
4. นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวในอุทยานแห่งชาตินี้ได้อย่างไร
5. มีการแบ่งเขต (โซนนิ่ง) การใช้พื้นที่อย่างไร และพบอุปสรรคใดบ้างในการใช้ประโยชน์พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ

ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

6. มีระบบกำจัดขยะอย่างไร มีการแยกขยะอย่างไร
7. ใช้น้ำจากแหล่งใดและมีระบบบำบัดน้ำที่ใช้แล้วอย่างไร น้ำใช้มีคุณภาพดีหรือไม่
8. การสร้างที่พักแรมตลอดจนอาคารต่าง ๆ ที่ใช้ประโยชน์ มีการปลูกสร้างให้เกิดความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมอย่างไร
9. จำนวนบุคลากรมีเพียงพอกับความต้องการหรือไม่ และมีความต้องการบุคลากรด้านใดเพิ่มเติม
10. ได้รับงบประมาณจากแหล่งไหนและรายได้จากการท่องเที่ยวนำมาทำอะไรบ้าง
11. การเดินทางมาที่นี่มีกี่เส้นทาง เป็นถนนลักษณะใด
12. ถ้าไม่มีรถส่วนตัวสามารถเดินทางได้อย่างไร มีรถโดยสารบริการหรือไม่และใครเป็นผู้ให้บริการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวต่าง ๆ เป็นอย่างไร
13. มีปัญหาด้านการติดต่อสื่อสารหรือไม่ ระบบการสื่อสารมีอะไรบ้าง เช่น ไปรษณีย์ โทรศัพท์สาธารณะ อินเทอร์เน็ต
14. มีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวต่อพื้นที่ให้บริการหรือไม่ ใช้เกณฑ์ใด ทำอย่างไร
15. มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวมากที่สุดและน้อยที่สุดช่วงไหนของปี เพราะอะไร
16. มีแผนและนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างไร จากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน
17. ควรสนับสนุนการลงทุนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในด้านใด เพราะเหตุใด
18. มีระบบการจัดการกับภัยธรรมชาติที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างไร เช่น สถานการณ์น้ำท่วม ถนนขาด ไฟป่า เป็นต้น

19. ถ้ามีคนได้รับอุบัติเหตุ เช่น ถูกสัตว์ทำร้าย จมน้ำ ตกต้นไม้ จะอย่างไร มีระบบความช่วยเหลืออย่างไร

ด้านกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้

20. เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ ทำกิจกรรมอะไรกันบ้าง และส่วนใหญ่ชอบทำอะไร (กิจกรรมการท่องเที่ยวธรรมชาติมีอะไรบ้าง เช่น กิจกรรมเดินป่า กิจกรรมศึกษาธรรมชาติ ส่องสัตว์ ดูนก เทียวถ้ำ เทียน้ำตก พายเรือ ตั้งแคมป์ ล่องแพ ถ่ายรูป บันทึกภาพและเสียง ศึกษาท้องฟ้า ดูดาว ชีวจักรยานท่องเที่ยว (จักรยานเสือภูเขา) ปีนเขา ใต้เขา ตกปลา) นักท่องเที่ยวชอบทำกิจกรรมอะไรมากที่สุด เพราะเหตุใด

21. มีการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอะไรบ้าง เช่น ศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน และวัด ชมงานศิลปวัฒนธรรมตามชุมชนและวัด ร่วมกิจกรรม การเรียนรู้ พฤติกรรมและเรียนรู้เกี่ยวกับของที่ระลึก สินค้าพื้นเมืองของชุมชน ตามงานประเพณีต่างๆ นักท่องเที่ยวชอบทำกิจกรรมอะไรมากที่สุด เพราะเหตุใด

22. กิจกรรมที่ควรพิจารณาจัดให้มีโอกาสเสริมแนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ นักท่องเที่ยวชอบทำกิจกรรมต่อไปนี้หรือไม่ เช่น กิจกรรมล่องเรือชมธรรมชาติ ชมทิวทัศน์ พักผ่อน เล่นน้ำ วาดน้ำ อาบแดด นมัสการ กราบไหว้ ตามความเชื่อหรือแสวงบุญ ถ่ายภาพ ชมหรือร่วมเล่น กีฬา การประชุมสัมมนา

23. ให้ท่านเล่าเกี่ยวกับกิจกรรมด้านสื่อความหมาย เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาจะได้รับความรู้ในด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวจากที่ไหน อย่างไร

24. ท่านพบอุปสรรคในด้านกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้อะไรบ้าง

ด้านการมีส่วนร่วม

25. เจ้าหน้าที่มีส่วนร่วมในด้านใดบ้างของกระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น การนำเสนอข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล เนื่องจากเหตุผลใด (เป็นผู้รู้ มีความเชี่ยวชาญ เป็นคำสั่งจาก ผู้บังคับบัญชา เป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ)

26. ท่านพบอุปสรรคในการวางแผนหรือปฏิบัติตามแนวนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ อุทยานแห่งชาติแก่กระงานอย่างไร เนื่องจากเหตุผลใด

27. ท่านมีส่วนร่วมในการรักษาเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างไร

28. ท่านจะได้รับประโยชน์อะไรบ้างจากการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน

29. มีแผนงานและโครงการที่สนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมของเจ้าหน้าที่ ผู้ประกอบการและชุมชนหรือไม่ มีอย่างไร

ด้านตลาดการท่องเที่ยว

30. จากกระแสของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างไร
31. นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวที่นี่แบ่งได้กี่ประเภท มีจำนวนและลักษณะอย่างไร
32. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อตลาดการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานฯ และควรมีการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ในลักษณะไหน อย่างไร
33. ท่านคิดว่าอุทยานฯควรได้รับการช่วยเหลือหรือส่งเสริมในด้านใดบ้างเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน

ภาคผนวก ข.
หนังสือขอความอนุเคราะห์เพื่อการวิจัย

ที่ ศธ 0519.12/4402

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ
เลขที่รับ 19891
วันที่รับ 19.5.49
เวลา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุมนวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

๗ มิถุนายน 2549

สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช
รับที่ 1451
วันที่ 19 มิ.ย. 49
เวลา

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เพื่อการวิจัย

เรียน อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา
เลขที่รับ 152
วันที่ 19 มิ.ย. 49
เวลา

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

เนื่องด้วย นางสาวสมบูรณ์ ประสาททอง นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการวางแผนและการ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำสารนิพนธ์ เรื่อง “การศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการจัดการ
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์
สุรวุฒิ ปัดไธสง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในกรณีนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
โดยขอให้ผู้บริหารหัวหน้าอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน เจ้าหน้าที่อุทยานฯ ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว
ประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณอุทยานฯ และนักท่องเที่ยวในบริเวณอุทยานฯ ตอบแบบสัมภาษณ์การศึกษาเพื่อ
กำหนดแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี
ในระหว่างเดือนกรกฎาคม - ธันวาคม 2549

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ นางสาวสมบูรณ์ ประสาททอง
ได้เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

ส่ง เอกสารการขอ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์เพ็ญศิริ จิระเดชากุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

19 มิ.ย. 2549

ปฏิบัติราชการแทนอธิการบดี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 02-664-1000 ต่อ 5731

หมายเหตุ : สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์ มือถือ 01-459-4855

(นางสาวเพ็ญศิริ จิระเดชากุล)

นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาการวางแผน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เพ็ญศิริ จิระเดชากุล

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ชื่อ ชื่อสกุล
วันเดือนปีเกิด
สถานที่เกิด
สถานที่อยู่ปัจจุบัน
ประวัติการศึกษา

นางสาว สมบูรณ์ ประสาททอง
14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2515
อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี
146/4 หมู่ 9 ถ.เพชรเกษม ต.ธงชัย อ.เมือง
จ.เพชรบุรี 76000

พ.ศ. 2538	บริหารธุรกิจบัณฑิต (บธ.บ.) สาขาวิชา ธุรกิจระหว่างประเทศ จากมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
พ.ศ. 2545	ประกาศนียบัตรบัณฑิต (ป.บัณฑิต) สาขาวิชา การจัดการ การท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ. 2550	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (วท.ม.) สาขาวิชา การวางแผน และการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ